

JOEL LEHTONEN

MYRTTI
JA
ALPPIRUUSU

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

MYRTTI JA ALPPIRUUSU

JOEL LEHTONEN

MYRTTI JA ALPPIRUUSU

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Kustannusosakeyhtiö Otavan
Kirjapaino, Helsingissä, 1911

ITALIAN PORTILLA.

Italian portilla, jonka kahden puolen on taivasta tavoittavat alppimuurit, ihanasta vuorisolasta tultua, siellä on pieni kylä syvässä laaksossa, jota vuoret ympäröivät. Ne vuoret rajoittavat kapean kaistaleen sinistä taivasta laakson katoksi, niin että laakson pohjassa, kilometriä syvällä, kulkee kuin levitetyn, sinisen lipun alla. Ja noiden vuorten huiput kimaltavat ylhäällä talvipäivän kuurassa, ne säkenöivät kuin jääkiteet, ne säihkyvät aurin-gonpaisteessa. Valkea kylä taas, se on pieni, talot kivistä, raitit viinitarhain muurien sulke-mia; siellä on viisi kirkontornia, — ja vihreä,

vaahdossa pursuva vuoripuro hyökkää sen läpi. Ja oli siellä jo tammikuussa myöskin lämpöinen auringonpaiste kuin huhtikuussa meillä; se oli sillä puolella kylää, eteläkupeilla, jonne vuorten synkät varjot eivät siivillään ulottuneet. Vieno, merkillinen rauha henki hiljaisessa laaksossa, ja pienten kirkkojen kelot silloin tällöin lempeästi helähtelivät.

Siellä, Italian portilla, tervehti minua ensi kerran Italia ja sen kaikkalainen kauneus, ihmeellisessä hahmossa. Siellä, — ajelinko siellä pitkin valkeaa kylänkujaa kirjavasti koristetun aasivaljaikon rattaila, remuavassa rahvaan seurassa? Niinköhän ajelin, — pitkin vanhain kiviaitain kuvetta ja solaa, jonka kahden puolen talviset, lakastuneet viinivesat nuokkuivat ja kahahtelivat tarhoissaan korkeain muurien takana? Enkö mitä, vaikka niin kertomustani koristella aioin. Junassa ajoin vain, kohti vihreää maata, vaunussa jossa tupakan sauhu ja pöly sakeana pöllysi, väki nauroi ja liikkui, miehet samettihousuissa, naiset korvaheloineen; läpi valkean kylän, kohti kirkasta Italiaa. Ja siellä samassa vaunussa tuntui kuin kaivattu maa ja sen kauneus olisi henkilöitynä tullut vastaan. Sillä pian näin, että matkaajat olivat koon-
tuneet vaunun keskimaille, erään henkilön ympärille, joka heitä puheillaan, naurullaan viehätti. Ja kun katsoin enemmän, oli siinä

keskimmäisenä italialainen maalaisnainen, kauneuden ilmestys, — ja juuri Italian portilla. Näyttipä kuin koko maan kauneus olisi siinä minua tervehtinyt, — ja enemmän: aavis-televasti luvannut kirkastumista sielulleni, jota sinne toivioletkelle vein, — ikäänkuin ihmeitä tekevän kuvain eteen ihaniin temp-peleihin.

Silmää hiveli tuo sopusuhtainen luojan-luoma, keskellä ihastelevaa, iloista, laulavaa väen parvea. Kuinka hän puhua helisyytti! Hän oli, kuten sanottu, maalaisnainen, pieni ja kohtalaisen ruskettunut. Hipiänsä oli kuin kulta, hieman oranssinhohtoinen, kypsä ja terve; otsa korkea ja nenä siro. Tukka peh-moinen ja pikimusta, somissa aalloissa. Minä katsoin häneen kuin ilmestykseen, — Italian portilla, vuorisolasta tullessamme.

Hän oli suulas. Kuinka hän puheli, pajatti, pakisi mielellänsä! Ja kun hän avasi ohuet, puhtaat huulensa lauselmaan, silloin pääsi hänen valkeain, kirkkaiden hammastensa ta-kaa helmirihma sanoja, sellainen pitkä, soin-tuva, helisevä. Ehkä sitä voisi verrata pääs-kyn viserrykseen. Se oli italiaa, se! Pääs-kysen pakinaa, niin; mutta lentävämpi pääs-kyn pakinaakin. Ihastuneelta näytti seura; aina kun hän helähytti soinnutuksen ihanan kielensä kitaralla, niin joukko remahti nau-ruun, iloiseen, hampaat välkkyen. Minä en,

kieleen outona, hänen kiireisestä liverryksestänsä montakaan sanaa ymmärtänyt; vaikkapa olisi itsestäni, barbaarista, hilpeitä sukkeluukiansa lennättänyt. Minä vain katselin luojanluomaa; ja aina sukkelan, pitkän sanasarjan soitettuaan hänen silmänsä loistivat ilveillen ja riemukkaasti.

Hänellä oli sylissä lapsi. Ja aina kun hänen italialaisen kielensä kultakulkuset hetkeksi lakkasivat soimasta, hän kumartui lapsensa puoleen. Hän sulki silloin kuperat luomensa, hän painui suutelemaan lastaan; hän sille, nauravalle, jokelteli suutatusten, hän viserteli, liverteli, hän sitä hypitteli, hyvitteli, sille viserteli. Hän sitä silitteli, lauloi laulusen kirkkaalla äänin. Ja kun hän suutatus-ten sille jokelsi, silloin hän ummisti luomensa melkein kokonaan: nuo korkeat luomet olivat minusta kauniit kuin lumpeen puhtaat terälehdet, kaartuilevat ja vaaleat. Mutta kun hän taas kohotti päätänsä, niin loistivat silmät, ja hän päästi suustaan satakielen tavalla kultaisen sävelsoinnituksen.

Se oli vasta luonnollista, siroa, voimakasta äidin ilon suloisuutta! Minä katsoin häneen kuin ilmestykseen. Ja ihmeellistä: hän oli väsyneestä, murheisesta sielustani kuin mikä hyvä ennustus, kirkastavan kauneuden tervehdys, — Italian portilla, vuorisolasta vihaantaan maahan tullessamme. Niin, kuin taivaan

lempeä viittaus, lupaus toivioletkeläiselle luvattuun maahan päästessä. Minun mieleni keveni, nääntynyt sydän riemahti, epämääräisestä, selittämättömästä toivosta. Ikäänkuin olisi taivas tuon kauneutensa kuvalla minulle paljon luvannut. Ikäänkuin nuoruuteeni palasin, tuntui kuin olisi itse etelän Madonna tullut vastaan, lapsi sylissä.

Mutta pehmainen pitsisaali naisen hartioilla oli melkoisen likainen. Valkea se oli aikoinaan ollut, nyt hämärävärinen, — ja samoin oli hänen ketterän, potkahtelevan poikasenakin mekko. Niinpä tuli mieleeni, kun itsekseni kiitin kaunista sallimaa tästä kauniista kuvasta, ajatus:

Ave Maria, ave Marietta, joka vastaani osuit! Mutta kuules: miksi alennut kulkemaan hämärävärinen huivi hartioillasi? Ken saituri ei ole hennonut toimittaa sinulle punaista hametta, brokaadilla kirjattua, sinistä silkkikauhtanaa, hartioillesi karitsa-valkeaa vaippaa, puh-taimmalla Hispanian hopealla tähditettyä? Ja pojallasi, hiilisilmälle, liljankukkaa käteen. Sellaiset näet ansaitsisit hyvin, sinä kauneuden armoitettu, joka vastaani tulit. Sinä kauniin maan kauneuden ilmestys, toivo, taika-uskoiselle lupaus jostakin oudosta, tietämättäsi.

Niin hän loisti, liverteli vaunussa, matkaajain ympäröimänä. Mutta pian, jollakin

pienellä pysäkillä, hän lähti junasta; helähytti vielä hyvästinsä. Ja sinne näin hänen, junan asemalla seisoessa, häipyvän, ruskeaihoisen luojanluoman, korkean vuoren rinteelle, alppisolassa. Hän asteli keveästi ylös mutkaista, jyrkän jyrkkää polkua, käännähti, katsoi taakse, ja eteni taas kiertotietä, jonka päässä ylhäällä helotti valkea talo päiväpaisteessa — ja talon kulmalla jo ensimmäinen sypressi.

Mutta kauan hänen visertelevä äänensä nauroi korvissani. Se kiehtoi Veronan amfiteatterissa, vihreän Adigen silloilla, aavan Lombardian surullisilla tasangoilla, illalla, himmeässä junavaunussa, sokerrellessani italiaa sotamiesten kanssa, — Lombardiassa, jossa tehtaanpiiputkin kietoo ikivehreä muratti; — se soi Apenninien rinteillä ja aamuisessa Firenzessä, vilisevissä katusokkeloissa. Ja vielä matkani maalissa, ikuisten muistojen kaupungissa, näin edessäni hänen pienet, ruskeat kasvonsa. Niin, pari viikkoa häntä ikäänkuin etsi: kaiken kauneutta, levollista kauneutta, jonka yhtenä ilmestyksenä hän sala-peräisellä tavalla oli.

Hän oli kohtalaisen ruskea ja heleä; otsansa korkea ja nenä hieno, silmissä heittelehtivä loiste. Oliko se kuva koko Italiasta, toive, käsittämätön kauneuden harha? — Syvässä laaksossa, ihanasta vuorisolasta tultua, pienessä, valkeassa kylässä, jonka läpi vihreä,

vaahdossa pursuva vuoripuro hyökkää, jossa
pienien kirkkojen kellot silloin tällöin lem-
peästi helähtelivät, — kahden puolen taivasta
tavoittavat alppimuurit, Italian portilla.

IDYLLISTÄ ELÄMÄÄ.

Asuin yhdellä muinaisen Rooman seitsemästä kukkulasta, Mons Esquilinuksella, jonka rinteillä muinoin olivat Neron Domus aurea, myöhemmin Tituksen termit. Nyt sen laella pieni Piazza S. Pietro in Vincoli, jonka kuppeilla pari kirkkoa. Lähellä oli vanhan, ruohoittuneen syrjäkujan päässä Colosseum, Forum Romanum, Capitolium, temppelit, Palatinuksen puistokukkula. Torille johtivat alhaalta vanhat, korkeat kiviportaat, ensin leveät, ylöspäin kapenevat, — kunnes sata-asteisina katosivat torin varrella vanhan linnan alle, komeaan, kaariteltuun holvikäytävään, — ja

siitä jälleen ylemmäksi pienelle, kirkkaalle torilleni. Tuo jylhä, ruskea, vanha talo tai linna oli aikoinaan ollut Borgiaiin. — Minun oloni oli siellä pelkkä idylli, vanhoilla renessanssi-parvekkeilla, edessäni suihkulähde ja rehevä puutarha, tahi auringonpaisteinen tori, jonne päin ikkunani oli.

Se oli tosiaan kirkas ja joskus tarpeeksi vilkas tori. Sen yhtä kylkeä, kun ikkunasta vasemmalle katsoi, reunusti S. Pietro in Vincolin kirkko, jossa istui Michelangelon synkkä Mosè, — kirkko, päätypuolla pilarikäytävä leveine portahineen; — edessäni jokin vanha luostari, muutettu saastaisesta munkkiasunnosta työn ja toimen pajaksi, insinöörikouluksi. Samoin luostarin entinen puutarha, ja jonkin vanhan palazzon sakarakatto. Oikealla, torin nurkassa, kaksi palmua.

Huone pieni, matala, käynti eteisestä, joka oli kuin mikä atrium. Huoneessa moninkertaiset ikkunaluukut, vihreät. Ikkunan edessä pöytä, marmorilevyinen, samoin kuin piironki, jolla tiksutti lasikupunsa alla pöytäkello, taulun päällä kuparinen pyhä Yrjänä. Oli piirongilla muutakin: oli toisessa lasikuvussa vahasta leivottu verinen Kristus, muistuttaen sammakkoa lasipurkissa. Ja sitäpaitsi oli valkeassa laessa leijuvia kreikkalaisia jumalattaria, mustalla tai punaisella pohjalla, rococoviuhkoja ja vihreitä rypäleitä, ja keskellä

lakea ruusuilla seppelöity sydän. Vielä sänky, jossa karminin värinen peitto, — pöydän vieressä nojatuoli. Olipa pöydällä myös jokin sivilampun tapainen lampetti, — meidän mökkeissä sitä katkuavaa valonantajaa sanottaisiin tihruksi tai kitupiikiksi.

Sellainen se oli. Ihanaa oli siellä herätä aamuisin hämärässä, ajatellen kuinka päivänsä mukavimmin kuluttaisi. Ei ihanaa saateisin talvipäivin, jolloin tuuli ja tohisi. Mutta yhä tiheämmin alkoi kauniita päiviä tulla, kun katosi lyhyt talvi. — Kirkkaana aamuna auringon kultasäteet alkoivat varhain luukkujen raoista kiilua, päivä oli jo päässyt yli vastapäisen sakarakaton. Ja maalaisten ratat ja torilla rämisivät. Viinin ja vihannesten kauppiaiden. Heidän telttakärkyissään kymmenet kulkuset jo pauhasivat. Oli jo herrain ja narrien nousuaika. Ylös siis, — ennenkuin Benedetta rouva ehtii tulla ovelle ja koputtaa ja huutaa: Sor dormiglioso, — ylös, unikeko. No, mutta ylös nyt!

Auki ikkunaluukut! Mikä kylmä, raikas aamutuuli lekahti ikkunasta sisään, siivitetty torin lentelijä! Ja talot vastapäätä: ne paistivat ikkunaani kuin kulta, kellertävinä ja illoisina. Pitkät palmut torin kulmalla haiskuttivat lehviään. Silloin koputtikin jo Benedetta emäntä oveen ja huusi »buon mattinonsa». Ja oven avattuani kantoi sisään

pöydälleni valtavan, sinisen ja kullan kirjavan kupin, höyryävän aamukahvin, ja valkeaa vehnää ja hedelmiä. Kantoi, kyseli kuulumiset, jutteli yhtä ja toista, nauroi ja katosi.

Tosiaan hupi istua ikkunassa kahvinsa ääressä siinä ja katsella elämää, joka torilani heräsi. Ensin vihanneskauppiaita! Huutaa öllöttäen, korit pääläella. Rattailla uhkeanaan kaaliksia, hedelmiä, heleitä oransseja, mehuisia viikunoita.

Sitten kokoontui torille pikku poikia, yksi toisensa jälkeen, kuin linnut pesistään, kiharpäisiä ja mustia kuin pakanat. Pelaamaan pilppaansa, kirkuen ja temmeltäen.

Ja siinä katsellessa, kuunnellessa, ehkä jotain ohella lukiessa, tuli taivas yhä uhkeamman siniseksi, tummanpuhuvaksi, samalla kuultaen kuin silkki.

Nyt ulottui päiväpaiste jo S. Pietron portahille. Ja samall'aikaa ilmestyi portaille lazzaronit, kerjäläisiä, — ei yhtä hauskoja tutustuen kuin kaukaa katsoen. Kirjavassa ryhmässä lammasnahka-takkineen, sinisissä sametti-housuissa, rieputöppöset jalassa.

Siihen ne nyt kellahtivat kirkon lämpöisille portaille, ja alkoivat autuaassa levossa tirkistellä takkuisten kiharainsa varjosta siniselle taivaalle. Hopeaisiin pilviin, — ja siihen nukahtivat, tai uneksivat kai valveilla englantilaisista lordeista, herkkäuskoisista ulkomaan

rouvista, joiden piti tulla heille veroa tuomaan. Niin, kaikellaistahan väkeä siinä liikkui, aamuhetkeksi kyllin, — kunnes tuli halu lähteä alas kaupungille.

Jos aikaisemmin lähti, hohteli talviaamuina katuvarsilla sillä puolella, minne aurinko ei ylettänyt, hieno, valkea kuura tai kylmä kaste. Mutta heti päivän koskettaessa se katosi, — ja taivas kujien kattona tuli yhä uhkeammaksi. Pienillä kauppatoreilla, siellä oli kulkusten kulinaa, maalaisten kellojen helinää, piiskain viuhkinaa, väen huutoja, kirkunaa, pyöräin pauhaavaa kolinata. Mitkä ruot etelän luonnon aarteita! Vihanneksia, hedelmiä! Oransseja kuormittain kuin meillä perunoita. Siinä oli väriä, kirjavuutta. Ja ääntä. Rihkama-kauppiaat huusivat kimeästi kuin säkkipillit. Naurua, riitaa, laulua. Saipa puoliväkisin ostaa orvokkikimpun, joita tytöt möivät suuresta korista pääläeltansa, viekkaasti tarjoten, veikeillen korvarenkaillaan, jotka olivat kullatut, suuret kuin suitsirenkaat.

Mutta keskellä vilinää, keskellä somaa toria leikki vanha suihkukaivo, koristeenansa marmorinen, sammaltunut meren poika, joka puhalteli vettä suuresta näkinkuoresta, kasvot taapäin kallistettuina. Hopeaa suihku-lähteen maljakkoon, mistä se tippui alas altaasen.

Ja siinä nousi päivä keskitaivaan tummaan

korkeuteen, jolloin sopi palata asumukseensa päivälliselle.

Siellä odotti jo Benedetta rouvan meluuni-keitto, — harvoja ihanteitani; — mehuista kau-
rispaisti, — sille ei juotettu vasikka, ei lammas
vedä vertaa. Siellä odotti pienen ruokasalin
pöydällä »punan-tumma ja suloinen viini»,
Homeron sanaan, ohutkaulaudessa pullossa.
Ja suuren maljan kukkurana hedelmät: orans-
sit, imelät, isokiviset nespolat. Ja pieni pöytä-
seura ja — uutiset, pakinat, pilajutut. Siellä
oli vakavuus pahaa, loukkaus muille.

Ruokailukammion ikkuna täynnä resedoja.
Sen takana vanha puutarha pengermällä,
puutarha ruusuineen, sitruunapuineen. Kes-
kellä Borgiain linnan yli kohoava poppeli
joka tammikuussa alkoi silmikoida, puhkesi
huhtikuussa lehteen. Ja puutarhan takaa
sinertivät kaupungin sammaltuneet tiilikatot,
Quirinale-kukkulan mäkiset kaupunginkort-
telit. Ruokailuhuoneessa seinillä teräspiir-
roksia, Michelangeloa ja Rafaelia. Joukossa
myös tusinataulu: tummatukkaisen upseerin
muotokuva, kullatuissa puitteissa.

Ja päivällisen jälkeen kävelylle. Nyt Ti-
berin toiselle puolelle Monte Gianicololle,
josta näki koko Rooman ja toisella puolella
Campagnan. Janiculus, — loitolla kaupun-
gista, Rooman laiteilla. Sen rinteiden huvi-
linnat hohtivat auringonpaisteessa kellervinä

kuin kulta. Janiculus — ja sen tummat puistot! Keskipäivällä, kevätpuolen tullessa, oli ilma uhkean kuulakas, taivas rauhallinen, silkkihohteinen. Vankat piiniat suhisivat, palmun lehti vipatti lämpöisessä tuulessa. Korkealla mäellä terasseilla: toiselta puolta paistoi aurinkoinen Rooma harmahtavana, sinertävänä kuin savi, välillä kupluileva virta, savinen Tiber. Kaupungin hurisevaa kimalaisääntä keskeyttivät silloin tällöin vain kirkkojen kellot, helähdellen uneksivasti, rauhallisesti. Nyt läheltä, nyt kaukaa, yksi sieltä, toinen täältä, toisilleen vastaillen.

Niin hohteli Rooma, sen ääret haihtuen kauas auringon autereesen, vuoristoon, aina Tivolin ja Frascatin vuorille, jotka hymyilivät sinipunaisina, ruusunkarvaisina.

Mutta kun pään käänsi, oli toisella puolella Campagna Romana: roomalainen maa-seutu. Vanhain muurien juurella, ikuisessa rauhassaan, autuailla silkki-niityillään piiniain tummat varjot. Ja huviloita, puistoja, valkeat marmoripatsaat piiniain alla. Kaukana vesijohtokaarien rivit. Hiljaista. Vain joku torvenhelähdys Campagnalta etäältä, kanan kaakatus maatalosta, auringonpaisteiselta tanhualta.

Kelpasipa siellä olla, katsella. Mikään ei siellä häirinnyt. Keskipäivällä ei ollut kulkersijoita liioin; joku nunnajoukkue, luomet

puoli-umnessa. Joku ylimysnainen kiiltävissä vaunuissa, voikkoparin vetämänä: lojuen vau-
nujen samettipatjoilla oikoisenaan, kalpean
kuultavat kasvot hymyillen, hatussa kirjavat
höyhenet, — aamu-ajelullansa kai vasta.

Jonoissa silloin tällöin myös jesuiitta-koulu-
laisia, — ei mikään kirkastava näky. Joku
englantilainen turistitar, harppaava, palvatun-
ruskea ja tomuinen missi.

Niin meni päivä; iltapuolella viinikellarissa
vanhan torin vieressä, edessä temppelipilarit
ja portit, pakisten isännän kanssa italialaisen
viiniviljelyksen vaikutuksesta Suomen runou-
teen. Sitten kotiin, jossa illallinen odotti.

Ja nyt, kelpo muori Benedetta! Monta kym-
mentä vuotta hän oli asunut Roomassa, pitä-
nyt pientä täyshoitolaa, jossa talvisin oleksi
ulkomaalaisiakin. Oli asunut aina samassa
talossa, muuttelematta. Siellä hän istui pie-
nessä keittiössään italialaisella ruokotuolilla:
ruskeat kädet helmassa, selkä kyyryssä, ter-
vehti, oli valmis juttuun. Minkä näköinen
oli? Pieni, leikkotukka ruskea, jaka-
us viisti vinossa. Körtti repaleinen, sandaalit jalassa.
Korvissa hopearenkaat. Mutta suuret ja rus-
keat silmät loistivat pelkkää hyvyttä. Hert-
taisuudessa hän oli totinen pyhimys.

Monen kaltaista oli ollut ulkomaalaisissa,
joita hänen luonaan oli asunut. Oli ollut
musta syyrialainen. Oli ollut *arabo*, arabia-

lainen, »joka oppi italiankieltä kuin lennossa». Oli ruotsalainen, ja kaksi saksalaista. Hauskin oli englantilainen nuorimies, josta kerroessaan Benedetta rouva nauroi vedet silmissä. Hän oli nimittäin vuokrannut häneltä huoneen, mutta ei siinä melkein koskaan asunut. Vuokran maksoi sääntillisesti, mutta kamarissaan tuskin kävi. Missä lienee ellotellut kaikki yönsä. Päivällä joskus pistäysi hoitolassa, mutta ei kamarissaan: tuli rouvan pieneen keittiöön, tunkeusi pienelle loggialle pyykkien ja kukkaruukkujen joukkoon. Istua mökötti siinä sanatonna, piippuaan poltellen. Katseli puutarhaan. Ja lähti aikanaan pois. Ne ovat merkillisiä ne »inglesit».

Toinen veitikka oli ranskalainen, joka tuhlassi rahansa ratsastushuviin: joka päivä Tivoliin. Joutui pulaan, panttasi kaikki, kiidätti hännystakkinsa »armon vuorelle», tahi vip-paili Benedetta rouvalta.

Hellimmin Benedetta kuitenkin kertoi eräästä hoidokkaastansa. Hän oli kroatilainen taidemaalari. Oli ollut synkkä ja rikkiraadeltu, oli viettänyt »kunniatonta» elämääkin täällä, — ei ollut voinut suorittaa maksua kuin ensimmäiseltä kuulta. Mutta mitäpä Benedetta rouva siitä, mainitsi vain. Poloinen, hän oli tullut heikkopäiseksi. Kuitenkin hän oli ollut niin herttainen, ja hänen valituksensa sairastuvuoteella oli, ettei hän saa nähdä isänmaa-

tansa, Albaniaa, Illyriaa. Sieltä oli Benedetta rouva itsekin kotoisin. Niin hän kertoi, ja silmiään pyyhki. Kunnes käänsi puheenjohonkin iloisempaan aiheeseen ja nauroi.

Kaikille noille holhoteilleen oli Benedetta ollut kuin oma äiti. Hyvään pesään olivat ne muuttolinnut hänen luokseen tulleet. Ja lentäneet pois taas, useimmat iäksi. Kai hän heidät kaikki otti vastaan yhtä iloisesti nauraen kuin minut. Varmaan autteli heitä vaatteiden ostossa. Joka aamu kepsutteli sandaalit kapisten torille ostamaan muukalaisilleen ateriala. Hänen luonaan kelpasi herkutella huokealla! Ja muukalaisille hoidokkailleen hän kai ennusteli ruokotuolilta kuten minulle, tuo Pythia, savutorvien sauhuista hyviä kävelyilmoja. Tai varoitti tulevasta tramontasta ja takatalven sateista, jolloin oli viisainta kotona ahkeroida.

Mutta jos vieras kehui Italiaa, hän kohautti hartioitaan ja hän nauroi:

»Albania on kauniimpi, se on vasta kaunis, se on oikea paratiisi.» Ja hän kertoi vieraalle Adrian meren itärannoista, sen kuulaasta vedestä, koskista, jotka vuoristometsissä valkeina pauhaavat. »Eh, se se on paratiisi!»

Hän oli näet kotoisin Albaniasta. Tosin syntynyt Italiassa, muuttanut pienenä sinne.

Ja kerran hän kertoi: hän oli ollut naimisissa kahdeksantoista vuorokautta. Nuorena

mennyt nuorelle kroatilaiselle upseerille, jonka kuva oli tuossa ruokasalin seinällä. Mutta ei täyttä kolmea viikkoa, niin mies kuoli aivokuumeeseen. Niin kertoi vanha rouva, punetui hieman ja kääntyi kiireesti pois, hymy kasvoilta kadonneena, pyyhkäisten levottomasti ohimoansa, kuin kyyneltä karkoittaen. Oli kai jo niin monesti tämän tarunsa kertonut, että vain tottumuksesta kääntyi pois ja pyyhkäisi kyyneltä, jota silmässä ei ollutkaan?

Albaniassa olivat vanhemmat kuolleet. Leski muutti Roomaan, jossa oli nyt lapseton kymmenet vuodet vieraita hoidellut. Niin hän kertoi, — ja kääntyi pian taas nauraen puoleeni, jutellen sosialismista; ei sietänyt sitä. Missään kyläilyllä ei käynyt: istui joutoajat tuolillaan keittiössä, katseli puutarhaan, odotti hoidokkaitaan myöhään yöhön ruokineen. Kirkoissa pistäysi, pyhimyksiä pilkkasi: »että Padovan Francesco on pannut vuoret kävelemään, hahaha!» — Ei lukenut kirjoja, ei osannut edes kymmeniä käskyjä. Mutta Danten osasi! Muistanpa kuinka hän kerran, posket hehkuen ja miettivästi ruumistaan keinutellen, lasketteli ulkoa koko pitkän episodin. Francesca da Riminin! Tietysti.

Albanian kroatilainen oli ollut hänen miesvainaansa. Siksikö hän niin hellästi, hellimmin puhui tuosta kroatilaisesta maalarista, joka hänen luonaan asui?

Albanía, Illyría! Sielläpäin oli Odysseuksen Ithaka, jonne lapsena Odysseiaa lukiessani, unelmissani matkasin!

Sellainen oli tuo koti. Niin viettelin päiviä Benedetta rouvan luona. Niin kai muutkin muuttolinnut, jotka olivat tulleet ken mistäkin, mikä kuukaudeksi, mikä vuodeksi hänen räystäänsä alle. Ja kesän helteistä he lähtivät. Ja jättivät hänen ypö yksin, vanhuuteensa, suljettujen, vihreiden ikkunaluukujen taa. Tai paratiisin uniin, jossa häntä on vastassa hänen kroattinsa, solakkana, kultakaulus loistaen.

Tosi pyhimys: ansaitseva ympärilleen saatin vahakynttiläin loisteen. —

Illoin tuli ikkunani alle kuljeksivia säkkipillin puhaltajia. Siihen ne piiriytyivät ja soluttivat kummallisia, pitkiä huilusäveliä, kuin pastoralea, laulua unien Arkadiasta. Heidän kilpailijansa oli vanha, valkopäinen kitaransoittaja, joka ei tohtinut koskaan esiintyä pillipiiparien paikalla ollessa. Mutta kun he poistuivat, niin hän tuli esiin. Selkä koukussa, kitara lonkan päällä keikkuen. Ja hän nosti kitaran käsivarrelleen, kurotti kaulansa pystyyn ja alkoi laulaa: — *amore, amore!* Kitara rämisi, hampaaton suu ammotti selälään taivasta kohti! Mutta rakkaudesta lauloi kuolemaan uskollinen trubaduuri. »*Che bella cosa le giornate al sole!*» Benedetta

rouva nauroi ikkunassa, liikutuksesta ja hauskuudesta, ja alkoi ensimmäisenä lanttien heittelemisen.

Illan hämy lankesi pienelle torille. Hattarat leimusivat ruusunpunaisina, palmujen lehvät lakkasivat huiskeesta.

Sadoista kelloista, läheltä, kaukaa, helähti Ave Maria. Rauhallinen, kirkas. Niin, läheltä kalahti myös S. Pietro in Vincolin kello. Ja pyhimyksen kuvan eteen, joka oli kirkon kulmassa, sytytettiin lyhtyyn tuli. Porras-holvissa, Borgiain talon alitse johtavassa, lepatti vihreä katulyhty. Ja tuttavatar Cremona-kadulta tuli tapaamaan sen lyhdyn ja madonnan kuvan alle.

Illalla leyhyi ulkoa lämmin tuuli. Kevät läheni. Resedat tuoksuivat puutarhassa, kuumamo hohti kuin sähkö.

Minne olivat joutuneet ne monet, jotka olivat levänneet samassa vuoteessa kuin minä nyt lepäsin? Onnellisina vai poloisina?

Keväämmällä lauloivat kaiken yötä torin toisella puolla puistopihassa satakielet. Niin että Benedetta-rouva iloitsi: kohta saadaan satakielen-paistia!

MUINAISELLA FORUMILLA.

Suruinen Rooman talvi-ilta. Kaiken päivää oli hämärä pimentänyt kukkulain kaupunkia. Sadekuurot olivat vähäväliä langenneet. Piiniat Campagna Romanalla olivat kuultaneet sadetihkussa, ja kaukaiset vuoristot sumussa, tummina, värittöminä.

Ja nyt illallakin, yhä vyöryi raskaita pilviä muinaisten kukkulain yli, ja raukeasti hehkui laskeva päivä hattarain repeämistä. Pilvet olivat milloin läpinäkymättömiä kuin jokin kaikkein pyhimmän esirippu, milloin ne repeilivät kuin samainen esirippu ja langettivat hetkeksi iltavalon enti-

syyden raunioille. Ja jälleen sulkeusivat, jättäen kulkijan muinaismietteen suruisuuteen.

Seisoin siten illalla Capitoliumilla, kaiken päivää kuljeskeltuani; ollen niin pieni kuin mahdollista; nelikulma-torilla, S. P. Q. R:n linnan vierellä.

Siitä Capitoliumin korkeilta portailta näki koko muinaisen Forum Romanumin. Sen takaa kuumotti Colosseumin synkkä pyörö, naukuvain naakkain asuinsija, jotka lentelivät sen kaariaukoissa, kuin vainuten siellä muinoin viljalti vuodatettua verta. Synkät olivat oikealta kädeltä kuumottavat Palatinuksen keisaripalatsien holvit. Niiden päällä suhisivat raskaasti talviset piiniat, ja oviaukkojen edessä kiikkuivat murattiverhot, kuin mitkä esiriput, sekavat, jättiläismäiset vyyhdet. Soikea torilaakso oli täynnä tummia raunioita. Kivetys kylvetty marmorisiruin, katkennein pilarein, pilarikruunuin, korkokuvin, — riemuportti torin kummassakin päässä.

Ilta yhä pimeni. Kolkosti kalahtelivat keskiaikaisten kirkkojen kellot vasemmalta, ja suihkulähde Capitoliumin laella kohisi kolkosti kuin korvessa.

Capitoliumin laella Ara-Coelin kirkosta kuului himmeä valo kirjavista ikkunaruuduista, ja urut soivat. Ankara tuulenpuuska nousi, ja rapiseva sade taas lankesi. Se suomi

armottomasti marmorikuvia, jotka Capitoliun katoilla tummenivat öiseen pimeyteen. Mutta kirkon ovi oli auki ja tarjosi kuljalle suojaa. Menin kirkkoon, ja siellä jatkuivat mielikuvaiset mietteet.

Siellä kirkon pilaristossa, kullatun alttarin lähistöllä, soivat urut, ja huopaniskaiset munkit kumartelivat. Papit messusivat, ja kansa toisteli kyyryllään yhtä ja samaa rukousta. Mutta sateen rapina ja tuulen kohu kuului ulkoa.

Aivan kuin alhaalta Forumilta. Muinaisten keisarillisten basilikain holveista. Soittoa pakanallisten temppelien pilareista, kuin sadun mainitsemasta Egyptin soivasta kuvasta.

Ja ikäänkuin ääniä, — laulua ulkoa, alhaalta Forumilta.

Muistelohan sieltä vain soi ja lauloi, muinaisuus, kaukasiin aikoihin häipyvä, raunioiselta torilta. Mitä laulua? Tuulen kohinaa ja iltaisen sateen rapinaa.

Torilta.

Mistä sieltä? Lupercalin luolastako, tuolta Palatinus-vuoren juurelta? Luolasta, jossa muinoin naarassusi imetti veljesparia, joista toisesta kasvoi valtiias, nerous ja väkivalta. Ääniä oli kuulevinaan myrskyiseltä torilta, ja näkevinään hahmoja.

Tuulta vain, ja illan tummuutta.

Säveliä, joita ei, muistojen liian vilkkaina

tulviessa, jaksanut selvästi eroittaa. Tumma hahmo torilla. Jokin kaunis, epämääräinen tuulen sointu, entisestä, ihanasta, olleesta ja menneestä!

Olihan näkevinänsä Forumilla korkean naisen hahmon, kirkkaan ja kauniin, silmissä loiste, huulilla hymy. Ja samalla raskasmielinen heleydessään. Menneisyyden äänet; mutta nyt kirkossa ympäriltä raskas urkujen soitto, ja alttarilta yksitoikkoinen messu. Oli näkevinään torilla kulkevan hahmon; luulen, että se oli kuin raaka, muinainen roomalaisnainen, korvissa killuvat, raskaat kultarenkaat. Ajatar. Saattoipa hän olla myös kuin kiilusilmäinen, leikittelevä susi, joka ulahteli lapsilleen. Tai kuin nykyaikainen etelän nainen, joka nukutteli lastansa italialaisen kehtolaulun kertosäkeillä: ninna, ninna e nanna.

Tuuli käy keisariinnain metsissä, naakat naukuvat pyöröteatterissa, sade lankeaa suoraan temppelien permannoille. Suihkulähde kohisee kolkosti kuin korvessa.

— Ninna, ninna e nanna! Se nukutteli ihmisajatusten unelmia, kauniita ajatuksia. Ihmishaaveitten Julianus Apostatoja, joiden työn tuhoaa tosi, mutta joita Ajatar uusiin töihin kehoittaa. Ajatar, tosi-äiti. Ara-Coelin urut veisasivat kuin kuolinvirttä talvisena iltana.

Ninna, ninna e nanna! Se kuoleman laulu

toi mieleen kuvan muinaisuuden Forumista, Capitoliumista. Valkeista pilarilinnoina, temppeleiden pylvähiköistä, ja jumalaisista ihmisistä.

Capitolium! Täällä, Forumin toisessa päässä hohti ennen Capitolium. Millaiselta se ennen näytti, tuo, jonka seinä nyt on tumma, umpinainen, väritön. Se hohti valkeana torille, jyrkkä seinä keskikohdalta avoimena pilari-käytävänä, jokaisen kaaren alla marmoripatsas. Capitoliumin kukkula! Sen laella seisoi Rooman linna, kultanruskea akropolis, keskeltä kohoten temppeli, jossa asui uhkea, oikkuisa jumalatar. Jumalattaren jalkain juuressa pramea riikinkukko, kullalta paistava, sateenkaari-kirjava, kohottaen sinistä kaulaansa ja purstonsa viuhkaa päristellen. Jumalatar Juno. Tai oli hän se, jota myös monet orjuutetut ja pilkatut ovat sanoneet portoksi, joka lepäsi seitsenpäisen pedon päällä, kallis malja kädessä, seitsemällä kukkulalla.

Oli Capitoliumilla toinenkin temppeli. Valtava ja valkea, hohtaen kuin lumi, kohoten taivaan ylhäiseen siintoon, näkyen Via Appialle, — Sisiliaan ja Etruriaan vievälle. Antaen hohtaa marmoripilaristonsa ja kullattujen päätyjensä. Esipihoilta nousi päivin mustanpuhuva sauhu, — lukemattomat joukko-uhrit, kiitokset voittojen jumalalle. Otsikko valaisivat öin sadat soihdut. Siinä asui jumala, jonka otsa oli uhkaavan ulkoneva, mutta

ylevä ja tyyni. Huulet punaiset ja täyteliää. Nimensä Jupiter. Valtikkansa väkevä, mutta silmissä keveä ilo. Ja elämäniloa uhkuva hovi oli näiden kahden jumalan ympärillä! Ne temppelit: kuin tornit linnoituksessa, joka oli entinen Capitolium.

Sen linnan saleissa ovat istuneet kuninkaat, korkeat ihmiset, kokouksiaan. Sen mäen laella ovat liikkuneet, puhuneet Brutukset, Gracchukset, Catot, Augustukset! Myös monta veri-vääryyttä siellä on päätetty. Saturnuksen temppeli on ollut täynnä verellä tahrattua kultaa. Ja kuitenkin sekin paikka, Capitoliumin varjo, hohtaa kaukaa valkeudelta.

Palatinus Forumin oikealla puolella. Sieltä, Lupercal-luolasta, ovat juosseet elon lähteet ja kohtalon langat tuhansiin maihin, kymmeneen vuosisatoihin. Sillä mäellä hohtivat keisarien palatsit. Kulaiset kartanot, tuhansien pilarien piireinä. Siellä asuivat aikoinansa Cæsar Augustukset. Sinne toivat kansain lähetit kaukaisista maanääristä pyyntöjään.

Nyt Palatinus ja keisarien linnat: ne ovat nyt asumattomia raunioita. Rikkonaisten kaarten kitoja, kuin erämaan petojen luolia. Jättiläishautoja.

Capitoliumin ja Palatinuksen laaksossa muinainen Forum, Sacra vian halkaisema. Nelikulmio, Forumin pääpaikka, alimmassa notkossa. Runoilijain ihanin mielikuva: sivus-

toilla pylvähiä kuin metsää, värikirjavaa ki-
veä, temppeleitä, palatseja, curioita, puhuja-
lavoja. Saturnuksen, Concordian temppelit.
Castorin ja Polluxin. Vestan pyöreä pyhättö.
Riemuportteja, joiden alitse kulki triumfaatto-
rien jyrkkä tie, kaarillaan korskat kuusi-valja-
kot. Tori kuin sileä marmorilattia pilaripiirin
keskellä. Voitonpilarien päässä Victoria-
jumalatarten kultasiivet.

Ja torin kulmassa, riemuportin juuressa
kartioksi muovattu kivi, josta roomalainen
sanoi: Tässä on maailman keskipiste.

Siellä kuhisi väkeä, suurine ja pienine
kärsimyksineen, stadioilla, teattereissa; kapi-
noineen, meteleineen? Aamulla Basilica Ju-
lian takana, josta nyt on vain permanto
jäljellä, hirnuntaa ja kulkusten helinää, kun
maalaiset toivat pääkaupunkiin tuotteitaan.
Kaupustelua, tingintää, ostajan ja myyjän
huolta, kuhinaa, kiirettä. Persialainen huu-
teli komeita, kirjavia mattojansa, kreikkalai-
nen marmorikuvia. Mustapäiset Rooman mat-
roonat kulkivat korvahelat keikkuen aamu-
rukoukseen temppeleihin, ennen aamuostok-
sia, orjalauma ympärillä. Kukkatyttöjä temp-
pelien aamuviileillä portailla; korit täynnä
päärynäpuun valkeaa kukoistusta, sinipunai-
sia sireeninterttuja. Pöytien ympärillä väki-
joukossa, kyyhkysparvi pilvenä pyrähti. Yl-
häisiä kannettiin huvipuistoihin, joiden syp-

ressit autereen sinessä hohtivat. Ylimysnuorukaisia remutun yön jälkeen kylpysaleihin, kasvot kalvaina, poskilta väri liuonnut, hyräillen Lucanuksen kuolonlaulua, sekavana, synkeänä aikana. Köyhä ryysyinen vetelehtijä Curian portailla päiväpaisteessa, odottaen kaupungin lahjaleipää. Tai pilarisella Forum Romanumilla kääntyvät vain varjot lämpöisinä, tummansinisinä, kunnes Capitoliumin kattokuvien takaa helottaa jo kullansekainen rusko, ja tuoksut leviävät oranssitarhoista. Harpunsoittajat virittävät horatiolaisen laulun, nauttivan, viisaan ooden. Forum Romanum: kaipuu — johonkin olemattomaan, kuvaamattomaan.

Nyt Capitolium on Campidoglio. Ruskea, synkkä, muuttunut. Tarpeian kallio ei enää mitään merkitse. Tasoittunut, rakennuksilla täytetty. Nokiset hiilenmyyjät nukkuvat nyt sen juurella, entisten teattereiden holveissa, tomuisen, mustan tavaransa keskellä.

Palatinuksella kohisee keisariennain paikalla piiniapuut. Tiberiuksen linnan raunio-uumenet ovat avoinna kuin teuraan rinta. Hävitetty Babylon. Turhaan koettavat murrattiesiriput verhota salien tyhjyyttä.

Keisarien kohoavilla teillä, joilla muinen välkki patriisien kultaiset vaununpyörät, siellä kerjäävät nyt köyhät äidit likaisille, kitiseville lapsillensa almua. Marmoriportailla, Marsin

ja Venuksen patsaiden keskellä, siellä kulki Livia keisarillisessa kantotuolissansa. Siellä rehoittaa nyt muratti, villiviini ja orjantappurat. Apollon temppelin paikalla, nuolten singoittajan, vihannoi munkkiluostarin kaalismaa. Ninna, ninna e nanna!

Ja Forum kukkulain välissä! Kaatuneitten pilarein sorroksessa: sieltä ei ihmisääntä.

Hyljättyissä viinikellareissa juoksevat sisliskot viinimaljakoista, joista ilo virtaeli.

Vestan temppelin ikuisen tulen ahjoa ovat sateet kostutelleet toista tuhatta vuotta.

Basilica Julian permantoon on katuväki ennen piirtänyt lautapelin, laiskain päiväinsä huviksi. Se turha pelikuvio on vielä. Mutta milloin on torilla viimeksi kohtaloiden arpaa heitetty?

Katottomissa temppeleissä papittarena muratti, joka hakee suojaan lohenneen pilarin kupeelta. Unikot kukkivat Castorin ja Poluxin pyhätön pohjakummulla. Ne kukkivat, lakastuvat ja virkoavat taas keväällä. Vestan neitsytkammiot autioina. Narsissit ja okaiset ruusut heiluvat niiden seinäin laella. Lakastuvat kuuraiseksi talveksi, ja virkoavat taas. Ninna, ninna e nanna!

Kauan, kauan on siitä kuin ikuisen kaupungin susi, arkaistinen ja jäykästi irvistelevä, vaani saalista Ikuisen virran ruovistoista!

Mutta nyt! Capitoliumin laella, Ara-Coelin sataaskelisten portaiden kupeella on laakerilehdossa elättisusi ruosteisessa häkissä, kaupunkilaisten huviksi. Koukkuselkäinen se on ja takkuinen, se susi. Ahnaasti ja pelkuristi se tempaa armopalat, joita katselijat heittävät sen eteen tahraiselle asfaltille.

Se on nykyinen susi. Toisellainen on sen perikuva, poikia imettävä vaskisusi. Nyt vanhina, Romuluksen ja Remuksen häijy imettäjä!

Sade lankee, urut soivat kirkossa. Värilliset ikkunat kiiluvat synkästi. Kolkko on yksitoikkoinen messu; jokapäiväistä on väki, joka langenneena polvillensa toistaa yhtä ja samaa messun säveltä. Mitä soivat urut minulle, tai äänet torilta? Korkeammalle, ihmis-
nen! Pois taivaan kirkkauksiin. Ne jumalat ovat kuolleet.

Mutta taas tuuli kävi talviselta Forumilta? Melkein lempeästi. Elon vaivan ja rikkau-
den antajan ääni kuului melkein leikillisesti:

Jumalat, niin, ne kuolivat. Mutta ne *olivat* jumalia, — ja nousivat ylös toisessa hahmossa. Menneet, jumalat ne leikkivät aikansa kuin lapset. Ne varttuivat, kävivät kiivaita sotia titaaneja vastaan. Ne runoilivat kirkkaita jumalaistaruja. Heidän jäljestänsä seurasi nuori kansa, tai he katselivat pilvistä ihmistaistelua maan kaupunkien edustalla.

Kansa, joka oli nousevaa ja taistelevaa, pyrkivää, vapaata. Ja niin kansakin sepitti tarunsa, ylpeät Æneidinsä.

Mutta sitten jumalat, ne alkoivat kallistella maljaa, lemmiskellä, ne veitikat. Ja ne tyynyivät, rauhoittuvat, ne jumalat. Tulipa heistä epäuskoisiakin jumalia. Mistä he enää välittivät, rikkaudessaan, yltäkylläisyydessä, muusta kuin Venus-siskosta, sekä unen ja viinin jumalista? Niinpä he antoivat vähitellen jumaluutensa mennä. Ja sijalle tuli toisia: egyptiläiset, persialaiset jumalat pysyttivät telttansa heidän temppeliensä rinnalle.

Mutta jumalain iän seuraus ja syy oli kansan ikä. Se oli aikansa herännyt, noussut, ja leikkinyt. Miettinyt, lennättänyt kotkiansa taisteluihin. Se oli polkenut ja armahtanut. Se oli rikastunut nerolla ja ryöstöllä. Sitten se arveli, töittensä palkkioksi, olevan itsellään onnen kallistaa maljaa, — jumalain esimerkin mukaan. Se näki epämukavaksi itse ajatella asioitansa. Se antoi viisaimpansa ajatella puolestaan. Mutta noiden viisaidenkin suku oli vanhentunut. Jumalten veljien kävi niinkuin jumalain: veri raukeni heidän suonissansa. Pian he loikoivat aatoksetonna malja kädessä, cæsarit. Palatinuksen saleissa he kuuntelivat itämaista ennustajaa, joka siipatti heidän korvaansa. Toinen jalka lepäsi

vuoteella Sidonin purppuralla, toinen riippui permannolla Indian tiikerin taljalla. Silkkipielus pään alla oli täytetty Bysantin tuoksuvilla ruusuilla, ja diadeemi-pää lemusi yртеiltä kuin naisen. Pöytä ja kolmijalat ympärillä oli Hispanian hopeaa, herkut Etio-pian pieniä lintuja tai Gallian kauriita. Syrian ja Germanian neidot karkeloivat, kellot ja rummut pauhasivat. Tai vietiin keisari kulta-vaunuissa pyöröteatteriin, jossa juopunut rahvas katseli kuinka shakaalit upottivat kyn-tensä kidutettujen valkeaan sydänalaan; veri-läikkien peitoksi kylvettiin arenalle kulta-jauhoa.

Mutta kun kaikki niin vanheni, kuului vies-tit kapinoista, sisämaakuntain nälänhädästä, raakalaisten hyökkäyksistä. Rooman legioo-nat olivat väistyneet puukilpisten metsäläisten edestä. Kansa vaati viisaimmaltansa suojaa ja leipää. Mutta Saturnuksen temppelin, maa-miesten jumalan, aarrekkammio oli nyt tyhjä; keisari vaipui hädässä raukeaan mystillisyy-teen, — kuvitteli olevansa persialainen jumala Mitra, — jumala, jonka alttarille persialaiset olivat ripustaneet hänen voitetun isänsä nah-kan punaiseksi värjättyä. Tai hän teurasti kansaa: — porras portaalta valui Forumin temppeleissä veri. Maakunta-legioonain pää-mies huudatti itsensä keisariksi, kansa yhtyi häneen. Se ryntäsi Palatinukselle, veti vuo-

teesta entisen valtiaansa, raastoi torille, surmasi temppelin portailla ja heitti ruumiin Tiberiin. Mutta pretooriaanien päälliköt surmasivat salamurhaajan myrkyllä uuden keisarin ja nousivat itse Palatinukselle. Niin taisteltiin, syöksyttiin alas. Ja ne nuoret barbaarit samosivat yhä lähemmäksi. Turhaan heitä vastaan palkattiin heidän veljiänsä. Turhaan maksoi heille veroa Rooma.

Ja kaupungista siirsivät keisarit istuimensa uuteen paikkaan loitommaksi hillitsemättömästä pääpaikasta. Tuhannet taidetyöt kadotti silloin Capitolium, Palatinus ja pilarinen, valkea Forum. Ajattaren uudet lapset, pian melskivät he ikuisten muurien edustalla ja nostivat niille rynnäkkötikapuunsa. Turhaan heidän päälleen vyörytettiin marmorikuvia muureilta. Barbaari-päälliköt pitivät mässäviä kemuja keisarien linnoissa, ja niinkuin Karthagosta loimusivat liekit tulipalojen, joita heidän pikisoihtunsa sytyttivät. Niin tuhoutui marmorinen kauneus yhä. Ja kun nuoret, raisut muukalaiset nyt kiistausivat keskenänsä, niin he tekivät riemukaarista itselleen linnoja, ja kuvapatsaiden päillä he ammuskelivat toisiaan.

Mutta yksi tiesi hallita riitaisia tulokkaita. Uudet jumalat, kuin varkain ne olivat riistäneet valtikkan vanhoilta, heidän nukkuesansa. Ja myöskin taistelulla. Nyt ne ottivat

ylleen vanhain, kuolevain jumalain vaatteet. Ne tulivat idästä, egyptiläisten ja persialaisten jälkiä, nuo uudet valtiat, jumalainpojat, Jehovat, pyhimykset, enkelit. Nyt Jupiterin tooga hartioillansa. Ja niinkuin muinoin oli syntynyt ihmisten tyttäristä puolijumalia, Jupiterin poikia, niin syntyi nyt maailmaan uusi puolijumala. Syntyi kuin viisas Minerva putkahtaen Jupiterin otsasta. Mutta tuo uusi viisaus, se oli myös julma. Sen papit voittivat sekä vanhan verettömän että uuden verisen kansan, — entisten jumalain kaatuessa laakereilleen. Mikäli nousi rauhoituksen, kieltämyksen temppeleitä taistelun ja hekkuman kaupunkiin, uudet papit lohkoivat entisten jumalain kuvilta pois lantiot, jumalattarilta rinnat. Jopa vanhat temppelit muutettiin kirkoiksi, joissa viisaan Minervan paikalla seisoi pyhä Lucia puhkaistuin silmin, ja Apollon alttarilla demooni-kauhuinen pyhä Antonius.

Ja vihdoin jyrisivät Forumilla kalkkimyllyt. Viimeiset jumalat jauhettiin valkaisu-kalkiksi paavin palatsiin. Niin siirtyi keskus, elämä, jumalat, aatteet Tiberin toiselle puolelle. Niin jätettiin Forum, ryöstettynä, hävitettynä, ja unohdettiin.

Jo kulkivat kilit uuhineen laitumella sillä paikalla, missä Jupiterin temppeli ennen kohosi. Ja Forumilla, sillä rostralla, missä An-

tonius piti ruumispuheensa, sillä paikalla möi pian maamies härkiänsä. Karjatoriksi, tuntemattomaksi sora-auhdoksi oli Forum Romanum muuttunut.

Tuuli heilauttaa kirkon raskasvärisiä ovi-verhoja, ja avoimesta ovesta suhahtaa yöstä. Niin kuolivat jumalat. Mutta he *olivat* jumalia. Ja nousivat ylös uudessa hahmossa! Miksi ovat renessanssin pyhimykset, enkelit kuten ihmisiä? Kas, temppelissä tässäkin, johon muinoin keskiajan ruhtinaat ryömivät avojaloin suutelemaan piispain hameen lievettä, siellä seisovat nyt vähäpätöiset muukalaiset toisina, epäileväisinä, — kaivaten vanhoja, leikkiviä jumalia. Ninna, ninna e nanna!

Susi-emo! Korkea kuin taivaan tyhjiys Käsittämätön kuin yö, armoton ja hellä. Aja-tar, tuhatrintainen kuin muinaiset Efeson jumalattaret, joiden tehtävä oli synnyttää, antaa eloa, tuhlata elon rikkautta, — sijalle sen, joka uinahtaa haudan rauhaan. Se, jolla on naa-rassuden silmät, joka lohduttavasti jokeltelee miettivälle inehmolle.

Forum Romanum! Kuin kaunis koru, kallis itämainen viinimaljakko, jonka lapsi, ihminen, langetessaan rikkoi. Niin kuvittelet, päästäksesi leikkiin jälleen, elämään, tarkoitukseesi. Nyt lapsi seisoo siinä kauhuissaan, katsoo rikkomansa runo-ihanan Forumin si-

ruja, eikä voi edes itkun ääntä päästää. Suu tuskan väänteissä hän katsoo sirpaleita, jotka kimaltavat hänen jaloissansa, rikkaruohojen seassa. Mutta Aika-emo nukuttaa leikkiin, Aika-emo, joka luo uutta, tuhlaa runsauden-sarvestansa. Ja vie kauneuden, pakanallisen Forumin uniin. Ninna, ninna e nanna!

Tuuli kohisee, pilvet lentävät. Muinainen Forum Romanum häämöittää alhaalta outona kuin kalmisto. Capitoliumin suihkulähde kohisee kolkosti kuin korvessa.

ORJANTAPPURA JA KRUUNU.

Minulla on eräs tuttu, varmin ystäväni tässä maailmassa, josta tosin olen huomannut, että hän ei aina »tunne itseänsä», mutta sitä paremmin minut ja tietää, mitä minä tarvitsen: siis *oikea* ystävä. Ja hänellä on, kertoi hän kerran minulle, taas eräs tuttu lumien maasta, joka on kääntynyt katoliseen oppiin. Näin muistan tuon veikkoni, joka ei aina tunne itseänsä, hänestä tarinoineen:

Rooman muinaisella Quirinalis-kukkulalla, syrjässä kaupungin valtapaikoilta, on korkea, kellertävä lukiorakennus. Yksinkertaista, nykyistä tyyliä. Suljettu on tammiportti, jossa

on vaskinen vasara, muistuttaen jotakin luostarin porttia. Se on Collegio Germanico, — Germaanien lukio. Jesuiittakoulu, jossa nuorista »emäkirkon helmaan» kääntyneistä kasvatetaan pappeja ja lähetyssaarnaajia protestanttisiin isänmaihinsa. Sen tapaisia lukioita, seminaareja on täällä paljon, katolisen kirkkohallituksen perustamia ja ylläpitämiä. Niitä on melkein kaikkia kansakuntia: on brittiläisille ja irlantilaisille, on amerikalaisille, joiden henki ja ajatusvoima ei kasva, sillä raha sitä kasvattaa, joten he niin kernaasti heittävät rahansa mystilliselle tyhjälle, katoliselle kirkolle. On Espanjaa ja Kreikkaa varten, on itämaisia kansoja varten, eikä liene turkkilaisille, jopa japanilaisillekin. — Noita lukemattomia jesuiitta-koulujen oppilaita näkee kaikkialla: samankuosisissa, vaikka erivärisissä puvuissa, hameissa. Kasvot kaikkien kansakuntain: ruskeita, vaaleita, mustapartaisia; melkein kaikki kuitenkin turmelun näköisiä: rasittunut, sairaloinen karminipuna poskipäissä, kuin askeeteilla ja kaunosieluilla. Kalvakat kasvot, liiaksi henkisellä, kuolleella työllä rasitetut. Kädet luiset ja punertavat, — yhtä vastenmielisiä kuin nunnan hymy: imelä, luonnoton, inhottava; ilmaiseva vaistoja, jotka on tehty luonnottomiksi sisään sulkemalla. Noita poikia näkee, mustissa tai sinipunertavissa kaavuissa, kaik-

kialla: joko rivissä kävellen, Herran kadetteina, rukouskirjat kourassa. Tai kolmin, ei koskaan yksin, disputeeraamassa patriarkoista. Tai pallonlyönnissä lomapäivinä Villa Borghesen kentillä, niinkuin tytöt, mekon helmat vapaiden liikkeiden vastuksina. Mutta germaaneilla, joista nyt yhdestä puhun, on tulipunainen puku, heimon merkinä. Joten heidät helpommin huomaa. Kuin luteet, vilisten joka paikassa. Germaanien lukiota käyttävät myös magyaarit ja heidän sukulaisensa.

No niin, tuossa korkeassa, kellertävässä koulurakennuksessa on se tuttu, madonna-äidin helmassa, luostarissa, valmistumassa lähetystoimeen. Muukalainen muukalaisten keskellä, kaukaisesta lumien maasta.

Tulin Roomaan, piti mennä näkemään miestä, jota en ollut moneen vuoteen tavannut.

Tulen lukion portille. Joka kolkuttaa, sille avataan. Avaaja, ovela italialais-saksalainen portieri. Kysyn miestäni. Ei tiedetä, liekö. Menee kysymään, johtaa odotushuoneeseen; siellä on katolisten kirkkojen kuvia ja hengettömiä madonnia. Pyöreä pöytä; ikävänvärinen nojatuoli. Odotusta kestää kauan. Siinä on tilaisuus katsella ikkunasta luostarin pihalle. Kaunis ja hiljainen piha, keväntyvän päivän paiste. Pihalla porisee

suihkulähde. Yhdessä kulmassa on sakea laakeripensaikko; keskellä laakereita ryhmä korkeita, itkuisia piilipuita, ja pensaikosta pilkoittaa valkeita kuvanveistoksia. Yhdellä jalustalla seisoo toisjalkainen faunin kuva, huulilla monipillinen huilu. Sen faunin silmät kummallisesti kiiluilevat, hehkuvat, kun aurinko luo lehvien välitse niihin hohdetta, — ne katsovat nenänsä yli ristiin. Linnut visertelevät kilvan. Mutta faunin jaloissa kahisee kuiva, okainen orjantappura-pensas, lakastunut ja keltainen.

Pihan takana lehtikuja, jossa keltaiset sitruunat loistavat ja kultaoranssien punainen liha kypsyy. Lehtikujassa vilahtaa tuon tuostakin lukiomunkkien tulipunaisia hameita ja neliskulmaisia, mustia hattuja, — kirjat kädessä kävelemässä, lukemassa: academiaa.

Hän pyhän Pietron kaupungissa valmistumassa ristin soturiksi, — kuinka juhlalliselta se kajahtaa. Kuin ristiretkien ajalta. Ja samalla naurettavalta, lapselliselta. Mutta tuttua ei kuulu. Vihdoin tulee entinen porttimies. Hän oli unohtaa asian — anteeksi, puhui paremmin saksaa, — kuinka oli halutun nimi? »Henricus Fantasticus!» Jaha, tokko sitä lie. Hän menee tiedustamaan! Hän menee. Viimein hiipii ovesta punanahka, minulle outo. Hän on hämmästyvinään, kumartaa: mitä herra tahtoo? Oliko hän edeltä-

käypä? Ah, hänen nimensä ei ollut Henricus Fantasticus. Hän oli vain Bela Fifficus. Hän oli siis erehtynyt. Hän menee tiedustelemaan, onko täällä lainkaan Henricus Fantasticusta. Odotan. Viimein hän tulee, tuttu. Kuin eilen olisimme tavanneet. Mutta nimensä, se oli erehdys: hänen nimensä on nyt muuttunut: hän on nyt Magnus Ansgarius. Hän istahtaa puhelemaan, laskee nelikulmaisen silkkilakkinsa pöydälle; — isänmaasta ei sanaakaan, ei tutuista: ne ovat hänelle kuolleet. Ja hänen kasvoillaan *näkyy* huokaus. Mutta hän alkaa puhua lukion komeista kesätaloista, ja juutalaismellakoista, ja todistaa sangen loogillisesti, paitsi epäloogilista alkua, *epäinhimillisyyttä*, että juutalaiset turmelevat maailman, että heidät pitäisi mestata, hirttää kaikki, heidät, jotka ovat — ristiinnaulinneet Jeesuksen. Korkean, verenhimoisen ruhtinas Kristuksen. Ja sitten hän saa hengelliseltä isältä luvan, ja menemme katsomaan kirkon bysanttilaista koreutta, jonka keskellä pojat seisovat dekoratsioneina suitsuastioineen, pitsit kaulassa, ja yläkertaan, kammiota katsomaan. Kautta portaitten, joiden seinillä on muotokuvia: kalpeita, punaposkisia; silmät taivaasen luotuina nurin päässä: pitkissä hameissa, laihoissa askeettikäsissä rukousnauhat, sormet kirjan lehtien välissä, — pään ympärillä sädekehä. Jesuit-

toja. Ja huoneesen, mutta ei poikuudelta lemahtavaan, saa katsoa vaan ovelta. Kammiossa rautasänky, työpulpetti, rukousjakara; vatunvärisiä sisällöttömiä Neitsyen kuvia. Mutta lasiovesta käynti pienelle pilari-parvelle, loggialle. Sieltä näköala yli lukion pihan ja mäkisen kaupunginkorttelin. Sammalvihertäviä tiilikattoja vieri vieressään kuin neulaset muurahaiskeossa. Katoilla istujia, kukan kastelijoita sievissä villiviini-majoissa. Pihoilla liikettä. Hopeanvärisiä kirkkojen kupooleja. Aasian rääkynää kuuluu kaukaa.

Päivystäjä-noviisi pistäikse sisään, ristii silmänsä, tervehtii veljeä ja ottaa Jeesuksen nimeen sängyn alta valkean, pyöreän, ja vie sen pois, ristien silmänsä. Kuinka tutun päivät kuluvat täällä? Aamusta varhain iltamyöhään kiireessä työssä. Aamulla ylös kello 5, rukoukseen, messuun, luennoille: teologiaa, kirkonhistoriaa. Viisaustiedettä niin lujasti, ettei oma järki ehdi ajatella. Logiikkaa, jolla opetetaan vääntämään epäloogilliset asiat loogillisiksi. Väittelyharjoituksia: hän naurahtaa: »Täällä saa usein puolustaa asiaa, joka oikein hävettää, — mutta se on — järjen voimistelua.» Ah, järjen! Ja sydämen voimistelu? Gregoriaanisia messuja, väliin rukouksia. Ruokaa, paastopäiviä lukuunottamatta. Yksi arkipäivä lomaa, urheilua varten. Aina työtä, — kello kymmeneen

illalla: silloin iltahuuto. Ja nukkumaan. Ja huomenna taas koulitaan, treenataan, ripiteetään. Niin seitsemän vuotta: silloin on upseeri valmis.

Erosimme. Huoaten ja raskaissa mietteissä poistuja. Takanani sulkeusi raskas luostarin portti. Vapaana astelin jumalan päivässä ja karistelin itseäni kuin uitettu koira.

Usein kohtasimme sitten, kuljeksimme katakombit talituikkujen valossa, nuo myyränkolot. Pari kirkkoa ja Sesilian kryptan, jossa pyhä Sesilia viruu muka mestattuna: pää nurin, keskiruumis aistillisissa lemmentaipeun väänteissä; sen taiteilija oli viekas.

Usein olin illoin näkevinäni, siitä Monte Pinciolle mennessäni, hänet poika-kammionsa loggialla, firenzelaissä-räystään alla, lepohekkälänsä. Siellä hän seisoi tulipunaissessa kaavussa kuin mikä pienoinen Dante. Osaksi ruhtinasta, — sen vaikutti loistava puku; hyväksi osaksi pikku paholaista sarvimaisine lakinsärmineen. Suurimmaksi osaksi narria, fantastia. Kaikki koreasta iloitsevaa lasta, kärsivää, pinnalta tyyntä aikaislasta. Olin silloin ajatuksissani näkevinäni hänet edessäni, — näin hänen laihat, kapeat kasvonsa, ihonsa, joka oli hauras ja huokoinen, poskipäissä rasittunut, täpläinen hehku, silmissä milloin kiiluva kiihko, milloin herkkä-usko tai haaveileva raukeus. Keskeltä painunut

nenä punertaa, suu on itsepäinen. Kohtalaisen korkea otsa piirteiltään epäselvä, niin kuin sitä verhoaisi merkillinen sumu.

Siinä hän seisoo tuo, punapukuinen, nojaten pilarin kupeeseen. Talvisessa illassa on harmaan ja kullansekainen hohde, joka sipoo kellertäviksi sammaltuneet katot, koko mäki-sen kaupungin korttelin. Tuuli, vinha tramontana, viuhuu ja vetää pitkät, laihat sormet koukkuun. Mutta paksun pilarin takana on suojassa, ja myös aleneva aurinko suo vielä lämmintä. Haikea illan hetki, lyhyt lomahetki; utteran työn, ainaisen eteenpäin kulun lomassa. Muu aika viisaustieteen hämärässä, logiikan ankaria linnoja valtaamassa, kauniiden, vaan luonnottomien pyhimystarujen vilinässä. Aina päämäärä mielessä. Kun ohjat keventyivät hetkeksi, silloin sielu raukeaa. Illan haikeassa, ruusunpunaisessa hämyssä tulee muisto, osaksi suruisena, osaksi ihmeellisenä. Kuin Punaisen meren yli kulkejoille johdattava tulenpatsas, rauhaisena. Muisto menneistä, kirjavana jonona.

Pohjolan sumuisilta rannoilta, kolkkojen, väritöntten merten ääritä. Ja joutunut tänne, etelän sini-autereihin. Kodin pienen lapsi. Nyt muinaisen Rooman ja Pyhän Pietarin kukkuloilla, samoilla, joita pyhimyksen jalka aikoinaan astui. Poika pienistä oloista; päässyt opin tielle sinä murrosaikana, jolloin tai-

vas aukaisi hänen köyhälle heimolleen tien valoon. Merkillinen aika! Murrosaika, jolloin isä ja äiti heiluvat kuokka ja karttu kädessä, ja poika käsittelee kirjoja ja papereita. Vaarallinen aika. Kun hän kasvaa, varttuu nuorukaiseksi, ei ole hänellä kokeneen taaton neuvoa elämän uraa tähytessä. Kun hän tulee mieheksi, saa hän itse alkaa henkisen työn, omin neuvoin, ikäänkuin alusta. Yksin hän saa hapuilla, harvoin löyten tukea ylemmän luokan tottuneilta, koskaan ei kylliksi. Yksin hän haparoi, etsii. Ihmekö, jos hän vasta pitkään aikain päästä löytää itsensä, tai ei koskaan. Pois on riistetty edellisen polven kuokka, mutta annettu kirja käteen, tarpeeksi neuvomatta, miksi ja mitä varten ja miten sitä tulee käyttää. Ihmekö siis, että ensi polvi on onneton, mutta viehättävän rikas, omituinen. Siinä näkyy koko suvun hengenetsintä, haparointia, ja samalla yhä mullan voima. Se kulkee milloin perikatoon, monenkirjavalla tavalla, milloin nousee korkealle, suoraan kuin raketti. Toinen polvi kulkee jo tyynemmin, veren viittateitä, mutta eipä niin ponnahtavalla tarmolla. — Niin on hän täällä, vanhan ihanuuden keskellä! Määränsä selvänä. Ja kuitenkin on kotoisen pohjolan lapsi tuomittu moniksi vuosiksi tähyämään etelän illanlaskuihin! Miksi viuhtoo tuuli pahankurisesti harmenevan piilipuun ritvoja?

Miksi on punapilvien väri samea, kuin enustaen lumimyrskyä tuolla kaukaisessa vuoristossa. Kuin kotimaassa, — jossa hän kaulus pystyssä kepsutti piennä koulupoikana, — ahkerana, vakavana, myös etevimpänä. Ah, eipä hänellä nuorukaiseksi-tulon iässä ollut samoja iloja kuin useilla tovereilla: sillä ja sillä, joka komeili lakeeri-kengillänsä, tai sillä, jolla oli komea koti, kruunujen loistoa, herkkupöytä. Tai sillä, joka sai soittaa. Mutta olipa siellä toisiakin, vielä vähempiä kuin hän. Ja hänellä oli haavemaailmansa! Mielikuvituksen rikkaus nuoren ajan alkupuolella: kaiken perusta. Yksi veikko piirsi laivan kuvia — ja hänestä kehittyi merille pyrkijä, — joko kelpo kapteeni tai ainainen seikkailija. Tämän tutun haaveet hämärässä pesutuvassa, illan riu-tuvassa ruskossa? Äidin askarrellessa punkkineen, taaton tullessa sysisenä, uupuneena kotiin? Ne olivat kauniita kuvia, hellästä, auttavasta. Pieni mierolainen, joka uupuu hanteen ja jonka enkeli johdattaa taivaan kynttiläin loistoon. Pikku lintu, joka suruissaan laulaa erämaassa, erämaassa. Myöskin Palmyrasta, jota erämaan sininen horisontti saartaa. Kaupungista, josta Arabian kuningatar loistossaan, viisaudessaan tulee viisaan ja loistavan Salomon luokse. Köyhyys hänen lähistöllänsä kuin outo kummitus, hypnotisoiva, häijy indialainen käärme. Hel-

lyys niitä kohtaan, jotka hänen köyhään heimoonsa kuuluivat. Halu kohota, auttaa omiaan. Siksi hän koulussa mielellään luvattomasti autteli kumppanejansa. Pieni, hiljainen petos, mutta tarkoitushan oli hyvä ja tyydyttävä. Hän, yksinäinen erämaan lintu, oli jotakin; hän sai näyttää arvoansa noiden iloisten, punakkain kiiltokenkä-toveriensa edessä. Ja sukeltaa oikkuisana auttajana heidän ystävyyteensä, pitää heitä alamaisuudessa. Tekeytyä jäykäksi, armottomaksi. Olen itse kuin tuo hypnotisoiva, indialainen käärme, basiliski, joka piti uhrejansa vangittuina edessään. Hän tuimentaa silmänsä, katsoa mullistelee kumppanejansa; hän sanoo toisen ihmetellessä: *Nyt* en tahdo olla kansasi, mene. Minä olen basiliski — huu! Niin hän varttui, vertaistensa ensimmäisenä kuitenkin; ansaitsi jo itse leipäänsä, opetti rikkaita: se oli mahdintuntoa, suojelusta, hellyyttä ja vallanhimoa. Tuossa hyvässä muistissa, joka otti vastaan kaikki kuin kone, siellä oli se hallitseva voima. Mutta yksin aina, poloinen, käärmeinensä, basiliskeineen. Alhaisen lapsi, omiainen, seuraa karttava. Entisoloista hänet oli viety kuin David, kansan tähden; jonkin Goliatin pään leikkaajaksi. Ja uusi maailma: sehän oli hänelle outo, pilkkaava Goliat. Mutta hän voi pienellä muistinsa lingolla heittää sen kasvoilleen maahan! Ja haaveet versoivat

niitä muiden hoitamatta. Ne saivat muotoja: kansa, isänmaa; hyvyys näitä rakkaita kohtaan. Jos hän haaveksi lasten ristiretkestä, niin paljon hartaammin vielä hyräili laulua jalosta nuijapäälliköstä, uljasta hovia pitävistä kansansa herttuoista, kuningasaineksista, jotka puhuivat kansan omalla kielellä, Catarina Jagellonicasta, tuosta kaukaisen, rikkaan kansan naisesta, joka nosti herttuansa siihen suureen, minä hän hetken oli. Loistavista, ylevistä piispoista, Maunu Tavastista, joka hankki kulta-alttarien kimallusta, juhlakulkuja köyhän maan kaukorannalle, ja koetti kai nostaa hänen kansaansa tietoisuuteen. Ja aina murrosaikain suurmiehiin hänen mietteensä ylenivät, riideltiyihin politikoihin, jotka olivat itsepintaisesti taistelleet vähäisen kansansa herättämiseksi. Ja mistä vielä? Haaremin ruusuista, joita vangitsivat kummalliset, ihmiskätiset hevoset ja kannibaalit. Monesti hän piirsi heprealaista naisen kuvaa: korkea rinta, musta tukka olkapäillä, veripunaiset huulet, silmät siniset. Oliko se Ester? Vai Judit? Hänellä oli verinen miekka kädessä, jolla hän oli viiltänyt kansansa juopuneelta viholliselta pään. Kun joku koke-neempi, jo seikkaillut veikko, jolle hän salaa kuvaa näytti, silloin ällistyi ja nauroi, hän punastui arasti, ja hän oli nyt, tuota hämmärrää kipua salataksensa, olevinansa häijy peto,

kameleontti, jolla oli mahtinsa kuin silmillään lumoavalla indialaisella käärmeellä. Hän mul-listeli silmiänsä, hän väänsi kyntensä pedon kynsiksi, hän oli olevinansa gorilla, joka to-verin niskaan karkasi, tai mielipuoli. Itsek-seen hän nauroi tyynesti, mahdikkaasti. Vei-kot katsoivat häntä ihmetellen ja kunnioittaen. Hänen otsallansa oli vakavuus kuin sumu.

Ja tulee sitten valkean lakin aika. Hanki velkaa, kulkeaksesi sen avulla, minne? Etsi ja avaa tiesi, lapsuuden utuisten, kauniiden unten jälkeen, elämän kalseaan totuuteen; yhtäkkiä kangastus katoaa, on edessä karuus. Minne sijoittaa elämänsä nyt, kun on lapsuuden komeista, olemattomista piispain linnoista ja haaremeista, lykätty ulos. Pyrkii kuin muut-kin kai, ajattelematta, jokapäiväisiin, arkisiin virkoihin, — kun ei ole varaa jatkaa haaveita pikarin ääressä, kuin joillakuilla onnellisilla, ylemmän kastin miekkoisilla. Hänen, vakaan ja toivokkaan, ei sopinut hankkia itselleen tar-vitsemaansa kevytintoisten ikätoveriensa seu-raa; hänen täytyi olla arvokas, siis hän tuli van-hain luo. Mutta ehkä nuo oppineet olivat nou-sukkaita, itsekin noustessaan jotain kadotta-neet, sen mitä hän juuri tarvitsi. Ne olivat hä-nelle liian ihanteellisia, nuo samanheimoiset vanhemmat veljet, joilta hän sai neuvoja; ne polkivat nuoren iän välttämätöntä huikentele-vaisuutta, johon hänellä ei ollut varaa. Ne

neuvoivat työtä, hänen lahjainsa arvon mukaan. Ja hän teki, menestyksellisesti, mutta yksin. Lapsuuden haavekotelosta liian kovakätisesti temmattu! Liian aikaisin jäytymään. Ei häntä nähty nuoruuden kirkkaiden helleenimäljain ääressä, joiden sisältö on kaikkea muuta kuin juomaa; ei naikkonen, iloperhonen, kiinnittänyt hänen rintaansa paperikukkasta elävien ruusujen puutteessa, — eikä istunut hänen polvellaan, avannut hänelle aavistavaa näkyä elämän raakaan, ihanaan pohjimmaiseen. Mutta siihen arkiseen ja innostavaan totuuteen osautui moni muu leikkivä, huikenteleva nuorisosta, kokemustensa kautta, ellei jo vanhempain sauva häntä siihen viitanut, opastanut. Mutta se piiri oli hänelle vieras, liikanainen; hän halusi ihanteitten, aatteitten toteen, ja tähän miekkosten piiriin hän oli tottumaton, varaton, originelli, vanhain opastama. Siis hän ei sellaista myös tarvinnut, hänellä oli parempaa tehtävää. Hän kulki omaa tietään, — hämärä katkeruus sydämessä, viha koko raikasta eloa kohtaan. Tieto, että jotenkin voi kostaa. Itsellensä!

Hän työskenteli menestyksellä, tuo automaattikone. Ja mietiskeli; mutta näkemys ei kokemuksen puutteesta ollut yhtä tarkka kuin muisti. Se sekoitti kaikki käsittämättömäksi pyörteeksi, josta piti vain nousta. Miten? Itsensä, isänmaan puolesta, kansan, ihmisyy-

den — kuinka? Isänmaalle ja entiselle iloiselle nuorisolle se oli pettymyksen, arkenemisen murrosaika. Muukalainen ahdisti maata, ja ahdistetut eivät ylivoinaan edessä voineet muuta kuin syyttää toisiansa. Heikkojen kohtalo. Nuoriso näki, etteivät liput, joiden alla entinen rauhan optimisti-polvi oli kulkenut, merkinneet mitään. Oli keksittävä uudet neuvot. Mutta ei ole hengen neuvoja aseiden ylivaltaa vastaan! Se nuoriso tuli arkipäiväiseksi, kovaksi; se tuskin katsoi vaivaa maksavaksi kantaa otsassaan kiiltävää Apollon lyyryä. Hän tuskin tiesi senkään vertaa kuin muut, mille puolelle keskinäisissä taisteluissa asetua: tunnesyillä näytti kumpikin olevan oikeassa. Eikä hänellä, totisen elämän kokemattomalla, ollut arkisyyttä. Ainoa, minkä isänmaan surkeus, kansan keskinäinen sota ja riita hänessä herätti, oli katkeruus, kyllästyminen. Ja veriviha sortajia vastaan.

Ja veljesvainon väärät intohimot johtivat moraalisiin mietteihin, uskonnollisten lakien aprikoimiseen. Vääryyttä, petosta joka paikassa. Eikö ollut kelpoista, puhdasta missään? Tai edes rauhaa, kuten lapsuuden yksinäisissä haaveissa? Ulkonäöltä nuori oli tyyni ja suljettu. Mutta sisällä kuohui rauhaton meri, harmaan taivaan saartama, jolla pursi kulki peräsimettä. Kaikki käsittämätöntä, — varatonta, tarkoituksetonta. Hetket hengettömiä.

Tulevaisuus samantekevä, ja kuitenkin tärkeä, ehdottomasti kirkastettava. Olisi tullut rakkaus ajan kuluksi, kevennykseksi! Olisi tyttö antanut hänen päänsä levätä helmassansa, hekumallisessa kuin odaliskin. Mutta naiset väistivät moraali-innostuksesta vapisevaa ylioppilasta, joka ei *osannut* heille puhua kuin kieliopin paragraafeista ja isänmaasta, — tai laskea kömpelön, paksun, pilalehdestä lainatun pilan. He tulivat surullisiksi, jos mies innostui puhumaan hengestänsä, eikä rakkaudesta; tai he hänelle nauroivat kuin narille, häntä kammoivatkin. Hurjia päämääriä, jotka eivät kotia, perhettä kohti viittoneet!

Ahkera virkalukija, omituinen, naurettu. Kunnes hänelle, jolla oli miehen vakavuus, mutta ei voimakasta kokeneen hymyä, keskellä arkipäiväisyyttä syttyi uusi aamu, kuva sisäisistä haaveista. Hänen tielleen osui merkillinen mies: pulska, vilkas, yllään solki-kenkiin ulottuva musta hame, rukouskirja kädessä, päässä silkkinukkainen lierihattu. Kasvot alhaalta kapeat, pitkät; ajeltu parransänki teki ne sinertäviksi. Nenä punersi, se tiesi miksi, niin että pelkäsi joka hetki siitä veren tipahtavan. Sarvia ei omituisella olenolla ollut, mutta pikkuinen, juonekas mefisto hän kuitenkin oli: katolinen pappi, asuva ruman kirkkonsa vieressä harmaassa pappilassa. Tuon muukalaisen kanssa hän tuli teke-

miseen kielioppilaana. Ja jesuiitta-kouluissa äkseerattu rovasti oli heti ensi illasta gemyytlinen. Hän esitteli itsensä vieraan kielellä, hän vei hänet vanhanpojan saliinsa, jossa oli yhtä ja toista somaa, maallista mukavuutta. Hän puheli notkeasti kaiken maailman asioista, filosofoi pulmat veitikan hymyllä, ja antoi ruosteensyömäin rotanhampaattensa hauskaasti vilkua. Hän kysyi pojalta, oliko hän absolutisti? Tietysti. »Sepä ikävää, minulla olisi täällä juuri tullutta kirkkoviiniä.» Se riemastutti. Mutta pappi ajatteli: vai absolutisti! Aatteellinen. Ja hän kosketteli hänen isänmaansa-suruun, ja löysi paljon herkkiä kohtia. Ja hän tunsu, että ehkä häntä voi käyttää, — auttaa. Pappi poikamies, — kaipasi seuraa. Miksei siis harrasta, viatonta suojeltavaa, kasvattia, jotta hänkin voisi tehdä hyvää? Tuskin tuli ensin ajatelleeksi, että hän oli helläsydäminen oman etunsa vuoksi. Käännytettyt lisäävät hänen pappisarvoaan; ja hänellä on tosiaan asioita, joiden vastapainoksi lähetysaarnaan ansiot eivät olisi pahaksi! Niinpä hän oli kohtelias, aulis, suojeleva. Hän kertoi vieraista maista; se nuorukaista hurmaa ja panee hänet pappia kunnioittamaan. Hän palasi sorretun maan isänmaallisiin asioihin, oli syvä ja vakava. Hän kuvaili pojalle etelän kauneutta: soveliaasti ensin kirkkojen kultaiset alttarit, jalot taulut, kynttiläin ja väri-ikkunain mys-

tillisen lumouksen. Sitten maisemia ja pakkallisia rakennuksia. Sitten suloisen viinin, ja etelän luonnollisen-puhtaat naiset. Loihti itsinkin ihastuen huikaisevan mielikuvan. Ja sitten taas pohjan kansan vaikeita oloja, rikkonaisuutta, tapojen turmelusta, puolueiden raakaa toistensa repimistä. Sortajalle mieluinen ja sopiva onni. Eikä ollut miehiä, jotka yhdistäisi, rauhoittaisi, veisi rintaman voittoon. Ja poika erosi hänestä ensi iltana ihastuneena; paljon hänellä oli ihmettelemistä tuossa, joka *suoraan* kehui osaavansa jesuiitan temput, pienet, viattomat juonet, — ja joka niin lämpymästi oli lähtiessä laihan kätensä luupihdeillä puristanut hänen kaipuusta vapisevia käsiänsä ja toivottanut näkemiin, ja pian!

Hän tuli papin luo pian takaisin, kuulemaan uutta. Kuin lapsuuden uniansa näkemään, ihaillemaan Ave-Mariain helähdyksiä kauneus-skeptikon puheissa, näkemään madonnakultin luomia. Papilla oli kyllä omat donnansa, mutta niistäpä ei arvo sallinut, sydän hennotut viattomalle puhua. Kuulemaan vieraista oloista, seikkailuretkistä. Rikkaudet kaikki oli katolisilla mailla. Oliko siis katolinen kirkko muka heikko? Sillä oli kultaa, — juuri kulta-maat, rikas Amerikka, sitä hartaimmin etsii: se on ihmisluonnon heikkous, tai liikuttava jalous tuo — pyrkimys sen opin mystillisyyteen, kauneuteen. Ja pappi kuvaili sitten

kirkonmiesten loistavia, rauhallisia työmahdollisuuksia — poika oli tutkija, muistaja, ei eläjä; hänen silmänsä olivat litteät, vähän näkevät. Kirkon ruhtinaiden elämää loistavissa kardinaalien palatseissa, entisissä ritarien ja ruhtinasten linnoissa. Taikka vain luostareissa, joissa punakat munkit tekivät työtä, lukivat, maalasivat, mikseipä tanssineet piiritanssiakin liköörikuppostensa ympärillä, — muistattekko, miten muinainen jonglööri palveli Neitsyttä kuperkeikoilla? Se on rauhaa, iloa, tyyneyttä. Eikö siis nuorukaisen uni ruhtinaista olisi alkanut taas, mutta nyt merkillisen totena, läheisenä. Miksei hän voisi nousta, päästä pois siitä ulkonaisesta, jota hän ei ymmärtänyt? Mutta entä kansa, jota hän rakasti? Isänmaa?

Pappia hauskutti nauttia ohjaamisesta, yksinäinen ja seuraton ja joutilas ollen. Ja mahtiaan näyttää; hauskaa on vetää ihmisten kohtalon langoista. Ja nyt hän, — muistaen mitä koulussa oli logiikasta ja väittelystä opetettu, — loi pojalle kuvan, miten hän *voisi* kansaansa palvella. Se oli selvä, että tuolla kansalla oli raaka, ylivoimainen, viisikymmenkertainen vihollinen vastassaan. Lauma, jota ei mikään kansakunta jaksa vastustaa. Yksi sittenkin: kansain liitto, — liiga, joka perustui uskonto-seikoille. Katoliset miljoonakansat ehkä — siis katolinen kirkko... kolmi-tiarainen ruh-

tinat, joka — asuu kolmessatuhannessa huoneessaan! Maailman komeimmassa hovissa! Puolan kansan oli pelastanut vieras, *mahtava* uskontonsa: paavi oli sen kansan polkijain turva. No, *tässä* maassa itsessään se ei olisi ehkä helppoakaan. Mutta Venäjällä, siellä oli unohdettuja pieniä kansoja, heimon veljiä, alhaisessa tilassa: kun ne joutuvat ortodoksisen kirkon helmaan, niin muu katoaminen seuraa itsestään, — tai on hyvässä vauhdissa, noiden vielä puolipakanain heimolaisten. Ne olisi saatava poliittisesti edullisempaan uskontoon, joka yhdistää heidät länteen. Suur-Suomi! Ja poika, hän tarvitsi kiinteää ideaa, — ja näkemistä, seikkailua. Eikö hän itsekkin ollut kuvittelua, kielioppia, teoriaa, ajatustensa hämärässä suurpiirteisyydessä?

Ja että hän voisi paremmin kehittää kielitämättömiä kielilahjojaan, tarjosi innostunut pappi hänelle asunnon luonaan. Sehän ei hänelle paljoa maksanut, — ja hän halusi seuraa; hänestä hyvääkin ajattelevaa seuraa. Ja poika tuli: rauhallinen työmahdollisuus, papin joviaalinen, hauska, *terve* olento häneen vaikutti; voimakkaamman kyynillinen, mukava kokeneisuus heikkoon. Pappilan gemyyttlinen ovi oli avoinna hänelle, yksin ponnistelevalle. Aina valmiina pulska pöytä ja hiljainen, sievä takakamari, hartaita mietiskelyjä, tutkimuksia, lukuja varten. Hän tahtoi välttää

tovereita; monethan niistä huristivat jo aika vauhtia elämässään, perustivat useat kotia, tai hilpeästi elelivät. Mutta hänen mielikuvainsa linnut eivät olleet pesää löytäneet. Ja kun kerran joutui niin anteliasten, hyvän-suopain penaattien luo, ei voinut heitä jättää, vaikka joskus olisi jokin epäilyttänyt. Minne jäi, sinne tottui. Hyvä siellä oli olla; oppi tinkimään ajatuksissaan, itse epävarmana. Ja uudet hyvyyden osoitukset sitoivat yhä: vapaat, hienot vaatteet, taskurahat, kaikki. Mistä kassasta ne lähti? No, ainakin se oli hyvä kassa *hänelle*.

Nyt hän eli taas lapsuutensa haavelinnoissa, kuin ruhtinas, huoletonna kamarissaan. Ja odotti kehitystänsä.

Kumppanit pudistivat hänelle päätänsä, mutta eivät hennoneet hänelle sanoa mitään, jota eivät tienneetkään. Mutta se, joka tunsi rovastin punaverisen emännöitsijän, se tiesi ehkä jotain. *Niin* ei kasvatti isäänsä tuntenut. Kuinka hän olisi luonut silmänsäkään tuollaiseen punanaamaiseen naiseen, hän, joka ajatteli *yhä* odaliskeja, tai Dolcin Sesilioita. Mutta se, joka kohtasi emäntäpiian illan hämärissä pappilan porttipensaassa varjossa, hän tiesi pientä hauskaa. Kuulkaas, rouva, millainen on paterinne? Tyttö hymyili kokealisti — hänen silmänsä olivat veitikka-siniset, ja vastasi: »Pappi — millainen? Hän on suuri,

pulska mies.» Sen näkee muutkin! »Hän on iloinen mies!» Viehättävä? »Niin.» Ja hän on kai hyvin vakava mies? »Pah, vakava. Hän on hulivili; sellainen pulska, iloinen mies. Kaiket yöt ne pitävät ilakkaa, juovat.» Ketkä? Tuo opetuslapsiko? »Hän. — Vai hän! Ai kuinka se on pyhä, se poika! Joka ei niin että naisiin katsoisikaan.» Naisiin? Kuka sitten? Vai pitää se munkki naisista! »Hän nyt pitää vaikka mistä.» Mutta kuka siis se toinen? »Kirkonisäntä, Salamandrus nimitäin. Juovat. Aina niillä on naikkosia tuolla. Uskokaa vain, sellaisia on papit.» Mutta se poika, mitäs hän? »Hän asuu talon toisessa päässä, nukkuu hurskaan unta — ovet välillä kiinni, — hän ei tiedä mistään. Hän on seimilapsi.» Seimilapsi — jota enkelit suojelevat. Mutta mistä nektari, tarkoitan, juomat, rahat? »Kirkon viiniä ne veitikat. Sellaisia! Pappi: hän on kyllä hyvä mies. Mutta Salamandrus: hänen silmänsä ovat kuin elohopea, sellainen, — hyi!» Mutta pappi on suuri, pulska mies? Ja se oppipoika, mitä ne hänellä? »En tiedä, säälistää, ehkä kääntävät — sellaisia veijareita ne papit.» No, rouva, taidatte itsekkin kääntyä. »Pyh, minua suututtaa — tekisi mieleni — aina heillä on vain *uusia*.»

Piika käännytettiin kuitenkin jonkun ajan kuluttua, — pappihan piti vaikka kenestä. Salamandrus joutui sillävälin kiikkiin kirkkokas-

san vaillingista, mutta asia selvisi niin, että hui-
kenteleva *pappi* pistettiin luostariin. Samapa
se kai hänelle, filosoofille. Mutta Salamandrus
vapautettiin, — hän oli harras lähetyspappi.

Mutta ennen näitä tapauksia oli opetus-
lapsi tullut hiljallensa vakuutetuksi — hän
oli tottunut vanhempia kuuntelemaan, — että
ainoastaan yksinkertainen, liikuttavasti uskon-
nollinen kansa on johdettavissa, tietysti älyk-
käiden ja jalojen päämiesten kautta, yhtenäis-
syyteen, sopuun ja mahtavuuteen. Ja se oppi,
joka voi kansaa sokeasti innostaa uhrautu-
vaisuuteen, rodun taisteluun toista rotua vas-
taan, on *sydän*-ihmisten uskonto, ei skeptil-
listen, itsekästen, vaan hiljaisuudessa, nöyrän
itsepäisesti työskenteleväin ja *suuresti* us-
kovain oppi: katolinen oppi. Nöyrä kuin
Agnese-juhlain ruusuilla koristettu, valkea
karitsa, samalla haltioitunut kuin tyrolilaiset
uskonkiihkossaan, kuulut sodistaan usko-
tonta Ranskaa vastaan. Kuin pyhä Yrjänä,
joka tappaa lohikäärmeen. Moderni protes-
tanttisuus kieltää Kristuksen jumaluuden, —
katso moderneja kirjailijoita, hehän ovat
areiolaisia, siis muka Nikean kokouksessa
voitti vääräys, valhe! Mutta kun heille Kristus,
esikuva, ei ole Jumala, vaan heikko kuole-
vainen, jollaisten *hairahdukset* on suotava
anteeksi, niin siitä ottavat ihmiset *oikeudek-
sensä* hairahtua ja rikkoa. Siitä nykyisten

ihmisten itsekäs julkeus toisiaan kohtaan. Ja kansanluokkain — siitä sosialismi, kapitalismi. Siitä heikkous ulkonaisia vihollisia vastaan. Katolisuus sanoo: Kristus on Jumala. Hänen nojallansa eivät ihmiset voi muuta kuin tietää tehneensä syntiä. Rikosta ei anna anteeksi se, että olemme ihmisiä, vaan vaaditaan hyviä *teitä*, niinkuin Kristus näytti esimerkin. Katolinen kirkko rakentaa kristillisen, laillisen ja totisen työn yhteiskunnan.

Ja pian hän, mielikuvien koreutta ja iloa rakastava lapsi, järjesteli kulisseeja, jouluseimiä, katoliseen kirkkoon, vahaisine Neitsyen kuviineen, Joosefeineen, lapsineen, — Melchiorit, paimenet, pumpuli-lampaat. Ja ihastui voitosta, jonka hän tuolla nöyrällä pikku hommallansa saavutti: yksinkertainen kansa alkoi käydä seimellä, — ja he kääntyivät — pieniä joulupapuja annettiin varattomille joulu-iloksi —, kääntyivät ja kastettiin. Siihen *hän* oli vaikuttanut. Miten helppoa ja selvää — kai siis tuossa yksinkertaisessa oli suuri voima! Hänkin rupesi polvilleen jouluseimen eteen. Hänen unessaan loisti etelä, auringon kultana, taivaan sinenä. Rooma, tutkijain, lukijain Rooma, ylinnä Pietarin kirkon hallitseva kupoli, — siellä työ isänmaan ystävänä, maailman rauhoittajana, parantajana omalta osaltansa. Ehkä kerran valtiomiehenä. Selvimmin papin ja piispan työ, — Maunu Tavastin

purppurainen uni, toteutuva ilman arkipäiväisyyttä. Suuri valloitustehtävä, vaikea ja nokkeluutta vaativa. Ja jalo, pyhä tarkoitus — taivaan vallan lisääminen maan päälle, — kansan kohottaminen uskonnollisesta ja moraalisesta viheliäisyydestä rakkauden, s. o. kärsimisen kautta. Martyyrin ylhäinen, kadehdittu onniko siis, — orjantappura ja kruunu? Niin hän meni ja »myi kaikki ja osti sen kaltiin päärlын».

Ja nyt hän on kaukana etelässä, — lähti sinne, minne löydetyn kutsumuksen herra hänet johdatti, palatakseen *jonakin*. Päätäten sulkea korvansa kovan onnen ja levottomuuden, epätiedon, joskus kiusauksenkin ääniltä. Kulkien horjumatta määrään, joka oli ammoiden uneksittu, vaistomaisesti tunnettu, mutta nyt annettu ihmeellisenä etuoikeutena veljien rinnalla hänelle: nousu kuolemattomuuteen, johonkin erikoiseen, yli ajan ponnistusten, taivaisen tyynenä, muillekin onnea ja levon heiastetta heittäen.

Näin hän johtui ajattelemaan kääntyä, näin tuli opistoon. Mutta siinä opistossa ei enää opeteta ajattelemaan, siinä tukehutetaan ajatus koteloonsa ylenpalttisella työllä, aamusta varhain väsyneeseen yömyöhään, pienillä tunnelmallisilla lomahetkillä. Työllä, jonka tarkoitus on saada väsyneet, omaa jaksamattomat aivot ajattelemaan toisten mukaan. Siellä

tiedetään viisaalla armeijasysteemillä, jossa soturien onni ei suurinta merkitse, estää terve yksilökehitys: kuolettavain, tarpeeton aineiden tutkimisella oma ajatus lähestymästä oppilasta; tai tehdä se houruja ajatuksia häneen rokottamalla vaarattomaksi, vääräksi. Kierot lähtökohdat, elämän puute, maailmalta sulkeutuminen. Tilalle tunnelmia, oiva pohja väärille tiedoille. Logiikkaa: että kykenisi tekemään kirkolle hyödyllisiä johtopäätöksiä — tuosta väärästä, maailman todelle vieraasta perustasta. Väittelytaito: tehdä korppi valkeaksi, päivä mustaksi. Puhe, esiintymistaito: sofistin kaunistukseksi, hurmaukseksi kansalle, joka aina uskoo silmänkääntäjiä, koreita trikoita. Sääntöisyyttä, terveyttä: että soturi-orjat jaksaisivat kauemmin ponnistaa kirkkoruhtinaiden edestä. Sellaista niin monta vuotta, että kun viimein elämään pääsee ja silmät ehkä aukenevat, on myöhäistä kääntyä: ei tunne enää yhteiskuntaa, maailmaa. Vain saastattoman sikiämisen ja Marian — mutta ei yhtään Mariettaa; — perisyynnin, pyhänhengen ritarit, enkelien leivän, suitsutusastian makian hajun, seremoniat, juutalaisten harhaopit, kirkon organisaatiot, ihmisen esteettisten kykyjen uskonnollistamiset, pax Jesukset. Mutta ei pysty ainoankaan ammattiin, jolla voisi itsensä elättää. Paitsi papin. Pitkällisellä orjana-

pidolla on mies tehty mahdottomaksi muuhun kuin orjuuteen. Siis hänen täytyy siitä lähin palvella ruhtinasta, jota on alkanut palvella, vaikka se elo tekisi hänet synkäksi, kyynikoksi. Ei voi peräytyä.

Koulu jo alusta sellainen Minotauron sokkelo, että sieltä ei voi päästä. Ensin kääntymys — sitten opistoon. Kukapa hento nuorukainen tohtisi tuollaisen tapauksen jälkeen peräytyä vierovain, pilkallisten entisuskoiensa joukkoon? Sitten tointa, — vapaalla ylläpidolla, kovat kuuliaisuuden-valat vannottuaan, — niin paljon että tuskin ehtii ajattelemaan itse. Esimiesten valvonta, ripit, surujen tunnustukset heille, toverien valinta, — ja portti maailmalle umpilukossa. Sisällä keinoitekoisia haaveita, joita pitää tieteen apuneuvoilla pönkittää. Naista ei — nainen on kiusaaja: se kehittää antaumisellaan terveen miehen sielun, hedelmöittää ajatuksen; hänestä vuotaa mieheen toimintatarmo kuin elämän veden virrat.

Siinä hän nyt seisoo sieluni silmien edessä. Aamun pimeässä ovat luostarikellot hänet herättäneet; ja nyt on jo ilta, lyhyt lomahetki omassa sellissä, ensimmäinen vapaa, mutta väsynyt tunteen hetki koko päivänä, työskennelyään koneellisesti kuin kello. Tarkoituksetta itselleen kuin kello: muut siitä *aikaansa* tähyävät.

Rooman talvinen ilta, surullinen ja haikea. Pohjatuuli vetää sormet punaisiksi. Piilipuu huojuu tuolla pihalla pahankurisesti. Tuossa edessä, kuvapatsailla koristetun palazzon-räystään yläpuolella, hohtaa ruusunpunaisia, sameita pilviä: lumimyrsky vuoristossa. Jonnottain kauas eteneviä punapilviä, kuin kul-kisi autiolla taivaalla mikä karavaani.

Pilariaan vasten nojautuvan ristisoturin mielestä ovat nuo pilvijonot, hänen uupu-neessa tunnelmassaan, kuin pyhimysretke-läisiä: piispoja, ruhtinaita, nuoria ja vanhoja, munkkejakin. Ken rikas, ken köyhä. Tuolla pilvellä on aseseurue: auringonsäteiden kulta-keihäät. Tuolla toisella ei; se on vaan paljas-jalkainen dominikaani. Mutta kaikki he rien-tävät jonona kuin toivioretkelle, hakien viih-dytystä itsellensä. Pyhiinvaeltajat ottivat muinoin pyhän virran ihmeitä-tekevää vettä — ja multaa pyhältä haudalta: amuletin, joka suojelee kaikilta vaaroilta ja suruilta. Niin on hänkin nyt löytänyt rauhan ja tietoisuu-den, hän näkee itsensä määrässä, vuosien kuluttua. Synnyinkaupungissaan, itsensä voit-taneena, voittajana: — parantaja, paranna itses! Unkarilainen magnaatti Zoltánkin on luvannut jo perusrahat kirkkoa varten. — Ympärillä kääntyneiden lauma, pyhiä lippuja. juhlakulkue. Hän nöyränä, rakastavana suit-suttavain kuoripoikain perästä. Niinpä he

ovat hänen omituisuutensa syyt näkevät, — ja hän on tunteva koston suloa, koston koko elämälle, jota hän hämärästi vihaa, jolle hän on katkera, sillä hän ei sitä ymmärrä.

Lehtikujassa pihan taustalla kiikahtavat rikinkeltaiset sitruunat, kiivaasti oksissansa. Piilipuissa viuhahtaa, soinnahtaa kuin huilun juoksutus — mistä? Oliko se tuon toisjal-kaisen kuvapatsaan, faunin huilusta, — vai tuuliko se valitti? Hän säpsähtää, tahtoo katsella pihalle. Ja kas, siellä alhaalla, or-janruoskapensa vieressä, faunin suulla on irvistys, josta ei tiedä onko se itkua vai naurua.

Katse kohdistuu väsyneenä muualle. Tuolla on talon katto. Tasainen ja harmaan keller-tävä. Ja siellä on joku — tuulessa hulmah-telee sininen hame ja keltainen esiliina — ihana ja hillitty värien yhtymä, iltavalaistuk- sessa samalla voimakas.

Madonna — Carissima — hän on soma — uhkeat uumat, jotka notkuvat kukkia kastel- lessa — povet upeat; — kokematon ihailee ko- meita povia, *ne* hänestä ovat kauniit; — tukka pikimusta, suu punainen kuin ruusu.

Nainen. Jota hän ei ole koskaan lähesty- nyt. Eikä saa koskaan lähestyä — kuin ehkä liian vanhana. Elintyönsä uhri, munkki, — eunukki, kuten ehkä jotkut hymyilevät.

Ja hetkeksi hänen kasvonsa mustuvat.

Kuin luhistuisi pyhä temppeli, tabernaakli, lapsuuskaipuun sannalle perustettu. Eihän — sehän on sivuasias. Tai kiusaus — juuri se pyhän Antoniuksen kiusauksen legenda, — hän hymyilee: allegoriaa. Onko siinä moimen tosi pohjana? Tuskin? Miksi ei?

Miksi juuri väsyneellä lomahetkellä tuo — juuri kun on päässyt pyhästä messusta ja ehtoolliselta, — kun on siellä muistanut taivaan asiaa, veljiä, joita toivoisi kääntymään, taivaallista isänmaata; — sillä sellaiseksi on monen vuoden kuluessa, vieraana kotimaan tapauksille, isänmaa jo muuttunut; — taivaan Jerusalemaa, sen kaikkia pyhiä, taistelevaa kirkkoa; — kun juuri on ajatellut, että yksinäinen murhe on jaloa, josta palkka, tietymätön, tulee varmasti, — kun on päivän kiireestä väsynyt, niin ettei jaksa ajatella, vain tuntea; väsynyt, että rukoilee terveytensä puolesta, — että sydän on kylläinen ja tahtoo puhua, — miksi silloin juuri tulee tuo arin, armottomin: nainen, haaveksittu ennen ja menetetty.

Onhan kasvanut sammal kivifauninkin sydänalaan, parantunut haava, jonka joku julma siihen iski. Eikö hänen; eikö hän etsiessään, juuri oikeaan uskoon kääntyessään, ottanut huomioon ehkä tätä?

Sehän on Antoniuksen näky: hän on kuin haavoitettu kauris. Missä haava, ei tiedä.

Ja tuon naisen sininen hame ja keltainen esi-
vaate! Puhtaan! Ei, tahraton ei ole kuin yksi!
Hän on vain ampuja, vainooja kauneimmassa
hahmossa. Diana, metsästäjä on nainen tuolla
katolla, — ja ampuu kiduttavan nuolen toi-
sensa jälkeen häneen. Eikö parhain ole jää-
nyt häneltä untensa tähden?

Tarmo hervahtaa kuin liiaksi jännitetty
jousi.

Eikö tuon naisen hymy punaisilta huulilta
sano: mikä lie tuossa, — eunukissa, — jotakin
alennusta, nöyryytystä, häväistystä. Elon vir-
roista parhain osa juoksee hukkaan: — miksi
et huomannut sitä? Ja nyt seuraa kiusaajia
tuhat, kuin lepakoita, vampyyrejä pyhimyk-
sen ympärillä. Niin, olisipa hän pyhän asian
pyhimys! Tuosta ampuu lapsuuden köyhyys,
— nuoruuden haaveet — suureksi tulon himo
— kaikki yhtäikaa! Ja kauris, se ammuttu,
vääntelehtii kuin sidottuna. Hänen silmänsä
pyytävät kuolon armoa, — epäselvissä väsy-
neen mietteissä; — ja eikö niissä ole katke-
ruuskin kotia, yksinäisyyttä, vähiä oikeita
uskottuja ja koko elämää vastaan. Sokaisevaa,
loukkuun ajavaa, pakkovaltaa kohtaan!

Iltavallo; puoli taivasta huikaisevaa tuli-
punaa ja purppuraa, josta kultasäteet sin-
koavat. Katolta kuuluu naisen laulu, laulu
oranssin kukista. Se laulu on tämä: orans-
sien kukinta-aikaan on niiden sulo tuoksu

hyvin vaarallista. Moni köyhä, jolla ei ole kattoa, ei majaa, on illalla nukahtanut oranssi-tarhain viereen. Mutta aamulla on hänet tavattu kuolleenä sulotuoksusta. O dolce morte!

Yhtäkkiä ilta sammuu, kaupunki vaipuu sinertävään usvaan, kuvapatsaat katolla mustenevat. Soimaan helähtävät kirkkojen kellot satoja Ave-Marioita: soitto sadoista torneista, uruista.

Kolkutetaan oveen, palveleva veli tulee, — *hän* herää; — on viivästynyt iltamessusta, miksi? Hän herää todellisuuteen, hän supisee mennessään niinkuin väsynyt, järjestyksettä, tunteesta vain. Se, ken pitkällisen samassa paikassa olon tähden ei ole saanut virkeitä, uusia kuvia runoonsa, ei ajatuksia, — vain tunteita, jotka mystiikkana ja raskaana toistamisena pursuvat:

Ei tuomiota, — ei lankeemusta. Hän, jonka rukous on voimakkain luotujen rukouksista, hän: vihan panen minä sinun ja vaimon välille; — puhtaampi pulmusta, nöyrä, armelias, kääntää kaikki parhain päin — joka kantaa sydämen taivaan seulottavaksi. Sieluni! Kipu ja vastaan haltioidu, huumaudu, *huumaudu*, nouse sielu! Kärsimys on rakkautta, *autuutta*, jonka hän suo, rikas kuningatar, taivasten herratar, äiti Maaria — puhdas ja tahraton, synnitön, saastaton ennen jo syntymistäsi, — liekki siunattu, vai-

moista kaunehin kaikista, enkelin tervehdys sulle — — —.

Vakaana ja hymyillen hän lähtee kirkkoon, rakasta suitsutusastiaa heiluttamaan. Veripunaisissa vaatteissa, hän, keskiaikainen Jussoila, ristiritari, lumisen isänmaansa apostoli.

Tietä, jolta ei enää voi palata.

SHELLEYN HAUDALLA.

Protestanttien hautausmaa Roomassa, — mikä muu on sen vertainen? Campo Santo Pisassako: pieni pilaripiha, kuolon-kuvien joukossa elämän laulu: uhkeat, virkut naiset sitraa sormien, kuunnellen lemmensanoja, joita korviinsa kuiskaellaan. Mutta puita siellä ei ole. Milanonko kirkkomaa? Täynnä prameita muistomerkkejä, marmorista, suuria kuin kirkkoja, — museo. Mutta Rooman protestanttien kalmisto: korkea, ylitsepääsemätön muuri, suljettu elon tanhuaajille, sisällä sypressimetsä, tumma kuin yö, ylenevä taivaalle, joka kaartuu yllä kirkkaana kuin silkki, väl-

kähdellen värivivahteissa kuin helmiäinen. Liekö sitä kauniimpaa, — ehkä vain vanha kalmisto lapsuuden-kaupunkini vierellä: paksuja, valtoineen kasvaneita honkia, haaraoksaista, — allansa villiytynyt ruohikko, siellä täällä peittoon painuvat paadet.

Mutta tämä »Camposanto dei protestanti»! Sen vankan portin kautta kuljetaan hämäärään hiljaisuuteen, missä kameelia tuuheassa ruohikossa heiluttaa notkeata varttansa.

Siellä, terävän Cestius-pyramiidin vieressä, on protestantin hauta, Percy Bysshe Shelleyn!

Kaunis, saavuttamaton hän oli. Kuin nainen, kuultavan hämärä ja hento. Hänen muotonsa kauneutta kadehdin niinkuin laiseni voi. Ja samalla sitä pilkkaan: siinä kukkasessa oli kukkaissielu. Tuossa kukassa: solakassa, puhtaassa, — silmät sini-tummat, ylimykselliset kuin minkä Marie-Antoinetten, siinä oli kukan sielu. Ja kuitenkin, ja siksi, hän oli mahtavan meren lemmityinen, meren, joka sulki hänen syliinsä kuolemaan, heitti rannalle, kupeellensa, hapsen hiedalle, hymy huulilla.

Rikas sukunsa; miksi sitten runoilla tavoitelti? Se minusta on pilkkaa. Koulu, johon hänet pienenä suljettiin, melankooliseen pimeyteen: kuinka hyvin ymmärrän hänet!

Ja vapaus sieltä päästyään! Hyrskähti kuin aalto kaikkea vastaan! The necessity

of *Atheism!* Ettei *mikään* hänen sielustaan saanut tukea, että se ei ollut vesi kenenkään myllyyn, että se vapaus oli *hänen!* Oikean *protestantin*. Sielunsa puhdas! Kuin taulu, johon ei ole ainoaakaan dogmia, lakia, pykälää piirretty: vain yksi utuinen sana: vapaus, ateismi. Vapaus kuin pilven liito!

Haltiattarensa! Queen Mab! Sen oli riemu nähdä purppuraiset valtaistuimet nurin, aseiden kantajat veressä, kirkot häpeässä, ei jumalain temppeleitä niiden asemasta, *ei mitään*.

Mutta yhtä en ymmärrä; että hän sittenkin pyrki taivaihin, lenteli kuun istuimille yön vainuissa: miten naisellinen ja herkkäuskoinen! Ei sittenkään negatiivisessa, mikä on ainoaa vapaata, — positiivista.

Kuitenkin pyrki rakentamaan tuhatvuotista valtakuntaa, onnen ja ihmisyyden. Naurettava! Naishaaveilija! Ettei enempää tuntenut ihmisjoukkioitaan, joita niin inhosi ja väistyi.

Olemattoman haaveena ja olevan pelkääjänä on runoutensa arvoton. Ei yhtään todellista, ikuista kuvaa siitä kouraan-tuntuvasta kauneudesta, joka näkyy ja on ikuista.

Utua, hämyä vain. Alastorin luonnonkaipuu, värien hehkussa kuin iltaruskossa, hymni yölle! To the Westwind.

Mutta: ihanaa *meidän* ajatella, että ensin osa ilmaisuistaan oli hetken runoa, ilman ikui-

suuden leimaa otsallansa! Mikä iva, jos sinun sielusi kuvista saisi jäljestä iloita se suku, jota vieroit ja kammosit, — matala valtikkain, yhteiskunnan, kirkon, dogmien, aatteiden, ihanteen, taiteen suku, vakava, orjuuteen pyrkivä ihmissuku. Iloita kärsimyksestäsi!

Kauneinta oli juuri kohtalonsa. Kauniina yksilönä haihtua teoitta ilmaan, kuin »Queen Mab», — yön peittävään siipien varjoon. Hän oli kuin lintu, joka lensi käsistä pois — jättämättä muuta kuin aavistuksen liekki-linnusta. Kaipuun, joka nousee ihmiselon tuhkasta, lentää pois.

Kuinka kadehdin kuolemaansa. Yhtäkkiä, aavistamattaan rakastettu meri tukehuttaa hänet kuin intohimoinen rakastajatar, joka toivoo ensi hyväilyssä armaineen kuolevansa. Ja heitti, tuo *elementti*, hänet toisen alkuaineen huomaa: Toscanan runorannalle. Sieltä löysi hänet ystävä ja tahtoi saattaa hänet vielä kolmannen elementin yhteyteen. Ruumiinsa paloi alttariroviolla, ja lennätti sielun, jota ei ollut, eetteriin, jonne hän kaipasi.

Nyt hän on kotonansa. Luonnossa. Ei missään. Sypressikossa, maan mullassa, josta rikkaruoho ja ruusut kilvalla pyrkivät merkki-paadelle; — sini-silkkisessä ilmassa, josta puitten heiluvain latvain lävitse kimaltaa tuli-aurinko. Läntisen suhistessa. Tai kat-

selee pakanallinen yö, tummassa tähtimanttelissaan.

Nimensä paadessa kuin hieno kevään sointu, joka haihtuu: Shelley.

KEVÄT.

Rooman laitapuolella, kullankellertävään muurien vierellä Campagna Romanan reunassa on vehmas puisto. Korkeain kivimuuriensa sisällä, — muurien, joiden reunalta muratit riippuvat raskaina vyyhtinä. Sekä villiviini, joka paikoin tunkeutuu ulos muurien luukuista, sakaroiden välistä ja halkeamista. Verhoten vanhalla luonnonvärillä koko sulkevan muurin.

Pakanallisen ihana ja houkutteleva on puisto muurien sisällä. Leveää porttia tukee kaksi kivipylvästä, laellansa marmorikuvat. Ja suljetusta pääportista kuultaa puiston autereinen

ihanuus, sen sisustan kutsuva kirkkaus. Muurin rosoisia kupeita kiipeilevät muurikasvit, pyrkien sisälle. Muurin raoissa kasvaa keväällä räikeän keltaisia kukkia, outoja, — ja sinisiä silmäruohoja, joitakin Euphrasioita. Muurin leveällä harjalla tomuisia, kirkkaan sinertäviä kaktuksia, leveine, mehevine piikki-lehtineen. Jäykkinä harrottaen, — aloeita, mitä lienevät.

Sinne kävellessä yli Janiculuksen, ali Montorion kirkon, jossa tuttu munkki seisoskeli portahilla, tirkistellen kipeillä silmillään aurinkoon ja huuruavaan Roomaan, ja tarjosi taas muukalaiselle hiekkaa siitä kuopasta, johon S. Pietron risti oli istutettu, — niin, Montorion kirkon ja kullan paistavain huvilain ohi vei tie Villa Pamphiliin. Ja siellä, kaupungista poissa, hiljaisuudessa, siellä huomasi kevään tulon.

Lumen valkeus oli kadonnut kaukaisesta vuoristosta; campagna, laiduntasanko, — hiljainen, kukon-lauluinen, — alkoi vihannoida. Mandelipuu-rivit olivat kukkineet. Nyt olivat kirsikat komeimmassa verhossaan.

Suljettu muuri ja sen takana tumma metsän ryhmä. Sitä muuria lähestyessä kahahti aina lakastunut talviruoho jaloissa; ja pitkin muuria, jolla jo kärpäset hörisivät päiväpaisteessa, juosta vilisti sisilisko pakoon tulijan askeleita. Näin sen nousevan pitkin muurin jyrkkää seinää: sen vihreä ja kullan värinen

selkä kiilsi, kun se katsoi taakseen, väänteli seinällä ruumistaan; ja sitten se tuokiossa pujahti muurin loukkoon. Mutta, — hetken päästä näki sen pienten silmäin kiiluvan taas kolosta kuin nuppineulat, ja se tuli rohkeammaksi, kun ei ahdistettu. Se lähestyi tarkastamaan. Ja kun se huomasi, ettei ollut vaaranpaikkaa, silloin se laskeusi rauhallisesti alemmaksi, rapisi. Ja asettui seljällensä kaktuksen leveälle lehdelle, vanhalle, okaattomalle lehdelle, joka riippui harmaana muurin kolosta. Asettui siihen makaamaan, — odottamaan kevään tuloa.

Mutta keväisessä, pyhässä puistossa asteli vastaan Kevät, hietakäytävillä, vihreillä ruohokentillä. Temppele-rakennuksista se tuli.

Millainen oli tuo kevät, tuo neiti Primavera?

Pilvet eivät liikkuneet, taivaan siniväri oli uhkea, päärynäpuut puhtaassa terässä. Kevät henki jokaisesta keltaisesta kukasta. Ja vastaan asteli Kevätär à la Botticelli: kultaiset kiharat kimalsivat, ja helmat oli sini- ja kultakukista kirjavat. Se liihoitti vastaan heti puistossa, kuin kultapyörällä ajellen.

Ja Kevätär johti kulkijaa kautta puiston. Villa Pamphili, — siellä aukeni eteen nurmisia kunnaita, niittyjä, — ja kunnaiden laella suhisivat rauhallisesti piiniat. Väkevät, paksut, suorat piiniat, joiden lakkalatva oli kuin katto. Niiden alla oli kunnaiden ruohisto

vihreää, sinervän heleää, välkkyvää kuin silkki ja samettipehmoista. Piiniain latvojen varjot lankesivat sille raskaan sinisinä ja mustanvihreinä. Aurinkoisia, heleitä nurmia halkoivat puiden runkojen suorat varjot.

Ja metsistöissä, nurmikoilla istui nuorukaisia ja naisia kitaraa soittaen, seppeleitä solmien, — naisten suloiset kädet rauhaisesti ristissä polvilla. Kitaraa soittaen: kai amoriinit leikittelivät vieressä ruohikolla. Mutta soitosta kuului vain muutamia helähteleviä näppäyksiä, laulua ei. Istujain vieressä kohosi marmorikuvia, piiniain varjossa.

Mutta eteenpäin vei Kevätär, kultapyörälään, kukkia siroitellen. Kunnailta, alas puiston sydämeen. Vai kukkaniityille, joilla auringonkukat hohtivat kuin lumi, tai geraniumit sinipunaisena harsona. Kukkainen kurjenpolvi- niitty, huhtikuussa kuin meillä heinäkuussa. Päivä paistoi puiston syvänteessä kuin kesäisellä, vehmaalla alholla. Valkeat ja keltaiset kaaliperhoset lentelivät, ja hiljaa liris ja välkkyi niityn pohjalla mutkitteleva puro. Niityn yli vei vanha silta ja pengermä. Tuuli, kaukaa lännestä lentävä, suhisi lempeästi honka- puitten latvoissa tuolla kumpareilla.

Ja sitten, eteen, eteenpäin pitkin kaartelevia käytäviä, siimeisiä polkuja. Hyvän aikaa, — puisto on suuri. Ja vihdoinkin aukeaa sen keskellä laaja avoin kenttä, kuin urheilukenttä

tai lasten leikkitanner. Avoin, auringonpaisteinen tasava, jota syypessi-metsät ympäröivät neljältä taholta. Rauhallinen, kirkas kenttä, jonka laisen näette Böcklinin Autuaitten keldon taustalla. Muistatteko taulua? Keskellä tätä kenttää, Anemone-ketoa, seisoo vanha marmori-alttari, korkokuvilla somistettu, muinainen uhrialttari. Alttarin ympärillä kukkia. Jotakin anemone-lajia, joiden terät ovat kuin tummanpunaista, paksua samettia, — toiset kukat kuin liekkejä, mitä lienevät. Ja alttarilla riikinkukko: viuhka levällään, kimaltaen, sulkiaan päristellen.

Nousiko alttarilta sauhu, hyppelivätkö papit pillejä, huilua ja sitraa soittaen sen ympärillä? Ah ei! Mustatakit papinkokelaat kulkivat vain rukouskirjat kädessä syypessikujilla, — tai punaviittaiset jesuiittanoviisit, — ja lehmäkarja laidunteli kukkaisten keskellä.

Mutta eteenpäin, pitkä, sievä matka. Siellä kaukana, puiston syvimessä notkossa, on tuuhea lehto. Laakeria, myrttiä, pilaripopelia. Ja lehdossa järvi tai lampi. Vilppaalla metsäpolulla varisivat päärynäin terät kul-kijan jalkoihin, — ja kävi kuin tuomen tuoksu. Pimennossa lauloi satakieli, keskellä kirkasta herran päivää.

Ja sitten tuli se syvä, hiljainen lampi. Ran-nat jyrkät, tai somasti viettäviä ruohikoita. Rauhallisina kuvastuivat siihen viidakot, se-

koittaen veden värileikkiin vihreää. Lammen rannalla kuvapatsaita, siinä luolia, nymfejä, nereidejä.

Ja melkein keskellä lampia on pieni saari. Sen äyräällä hento, vaaleanvehryt itkupaju ritvoillaan vettä juoden.

Lammikon poukamissa havisivat joutsenet, ja toisella rannalla, ikivehreillä laitumilla kävivät kauriit, ynyen joskus kimeällä äänellä, kuin itkevät lapset.

Mutta tällä rannalla oli vanhan tempelin rauniot: pystyssä vain pari kolme pilaria ja kamana-paasia. Pilarien välissä pyhä kuva.

Tuo vanha, kultanruskea temppeli, — sen räystäspalkilta riippuu alas siro kukkais-vyyhti ja heiluu tuulessa. Sen pilarien kruunuissa pakinoivat naakat, — se kuvastuu kirkaasen laineeseen, joka solisee rantahiekassa; — ja kaukaa, jostakin kunnailta, kuuluu taas kitaran näppäyksiä, hälvenee: lienevät äskeiset istujat kululla.

Katson, — ja on kuin tuo madonnan kuva pilarien välistä astuisi ulos tomuisesta kaapistansa. Astuisi ulos ja soluttaisi häveliäästi verhot yltään, sinisen päällysviitan. Siinä hän seisoo vain tummanpunaisessa sisävipassaan, jonka avaa: ja huulet hehkuvat, punertuvat, rinta on huikaisevan valkea, kasvot hymyilevän kalveat. Ventoa rauhallisuutta.

Ja yhtäkkiä hän on Diana, puhdaspiirteinen ja jalo, kuun kaari otsallansa.

Ja kauriit lammen toisella rannalla säpsähtävät, ne teroittavat kuuloansa, ne vilkuvat sinervin, kuultavin silmin: jotakin kuului! Ja ne kapaisevat pakoon, ylös rinnettä, ohuin kinterein. Nyt joutsenet, tuolla etäällä, posahtavat lammissa: lyövät siipiään, pyrkivät lentoon! Diana, kas! Hän tempaa jousen, hänen otsansa kuu välkähti, hänen viittauksellaan vilisee viita eräneitoja. Nyt nuolet kaarelle, metsästys kautta rinteitten. Kukat lakoavat, loiskahtavat rannan aallot, hei, läpi lehdon, räiskähtää oksat, pyryy puitten kukat. Niin yli kenttäin, niittyjen he kiihtävät kauriiden jäljestä, — kauriiden, — kauas sinne, missä sininen vuoristo hohtaa.

Dianan metsästys?

Ei, automobiili se vain oli tullut, huristen ja pöristen, torvea soittaen. Peljästytti kauriit ja joutsenet, paikallaan oli madonnan korea, metallinen kuva.

Automobiili seisattui, tuprahti lammin rannalle. Siitä törmäsi kaksi englantilaista missiä ja saksalainen herra Grossartig. Misseistä toisella vaaleanpunainen päivänvarjo ja tomui-nen hattu, ruskeat, ryppyiset kasvot. Toinen pieni; punainen Baedeker kourassa. He harppasivat kaikki kolme eteenpäin, he seisah-tuivat kaikki rivissä, harppasivat askeleen

taaksepäin ja huudahtivat yhtäkaa: Ooh, kuinka kaunista! ja levittivät käsiänsä. Sitten he panivat silmälasit päähänsä, ja kope-loivat pilareita ja merkitsivät kaikki pieneen, sinikantiseen vihkoon. Sitten he raastoivat kukkavyyhden pilarin kruunusta alas, — ja lähtivät Cascadille. Siellä he taas harppasivat askeleen taaksepäin hermafroditen kuvan edessä, joka makasi heihin selin. Ja huusivat yhtäkaa: Her jee, kuinka kaunista! Ja missit menivät toiselle puolelle makaavaa tyttöä, — ja: huih, miten heidän kasvonsa venyivät! Miten heidän silmänsä katsoivat pystyn soikeina. Eihän se tyttö ollutkaan, se oli hermafrodite!

Ja nyt he riensivät vaunujensa luo, eivät merkinneet yksityisseikkaa muistiin. Jo auto ajoi, hörisi pois — jättäen jälkeensä wunder-schön turisti-katkun.

Sitten, — sitten: jo tulee taas esiin kevät-neito, kultakiharainen monna Primavera! Tulevat esiin, kun pölypilvet haihtuvat, jout-senet, nyppivät höyheniään ja sukeltelevat, pursto pystyssä. Ja ruskeasilmät kauriit palaavat.

Ja jälleen kuljen vienoa alhoa, vehmasta, puron poimuttelemaa, jonka taustalta, sinertävistä uduista kuultaa kaari-pylvähineen huvilinna, — villa valkea-muurinen, kukkamaljakkoineen. Ja tuolla korkeain piiniain

siimeessä istuu äskeinen seurue, yhä hiljaisempana, — kitarata näppäillen. Soittoa ei kuulunut, vain säestyksen helähtelevät kumahudukset.

Niin rienteli Kevätär, kultakiharainen, kultapyörällä liitäen, monna Primavera!

FLORA-TARINA.

Viepä Kevätär nyt muinaiselle Forumille, kirkkaana huhtikuun päivänä. Vie alas pieneltä Pietron piazzalta, kautta siimeisen, ruohoisen kadun, alas harjulta, jolla seisoi Neron kultatalo: sen kohdalla nyt piilipuu on suloisen vaaleassa ritvassa. Tuossa avautuu eteen Forumin aukeama, ensin Colosseum. Kullankellervässä autereessa kylpevät pyöröteatterin kaaripiirit, kolmikertaisina, päällekkäin. Kuiva hietapöly lentää pilvenä. Tuolla johtaa muinainen Via Sacra oikealle, Forumille, Rooman ja Venuksen templin raunioiden ohi.

Via Sacralla aurinko paistaa, pyhällä tiellä, jonka sileitä paasia satojen sukupolvien jalat ovat astelleet. Se vie Tituksen riemuportin alitse, joka hohtaa korkealla kannaksella valkeana kuin lumi. Portin holvista aukeaa eteen koko vanha Forum; vasemmalla humisee Palatinuksen raunioilla piiniapuisto, oikealla kalahtelevat keskiaikaisten kirkkojen kellot ikuista rauhaa. Mutta kauimpana edessä kohoaa Capitolium, keskellä siro kellotorni.

Forumilla, tuossa vasemmalla tavernoissa ja kellareissa versovat pensaat täynnä keltaisia kukkia. Muinaisilla pihoilla tuoksuvat syreenimetsiköt. Raunioiden keoilla ja sortuneilla seinillä hohtavat unikot. Kuin punainen matto. Muutamat sorakasat ovat aivan narsissien tai iriksien peitossa. Alhaalta taas, etäältä, hohtaa marmori-valkea Forumin pääpaikka: tempelien pylvää, voittopatsaat, riemuportit.

Kevätaurinko kulki Forumin poikki, kultaisena, tummanpuhuvalla taivaalla. Palantinuksesta hyökkäävät suihkuoijat kohisivat. Kirkkojen kellot kalahtelivat, Capitoliumin tornikello helähti tunti tunnilta. Sanomaton hiljaisuus. Vestan neitseiden atriumissa marmorialtaassa välkkyi vesi kuin myrkyn-sininen peili, — ja altaasen kuvastuivat mustan-punaiset ruusut, — hymyillen tummaa, salaperäistä hymyänsä. Kirkkaina seisoivat ympärillä vestaalien kuvapatsaat.

Silloin tuntui siellä usein kuin vanhat jumalat eivät olisikaan kuolleet. »La résurrection des dieux» soitti mielessä! Ne nukkuivat vain levon unta muinaisuuden paatten alla.

Hyvä oli levätä puitten varjossa, ja antaa entisten kevättarujen herätä mielessä.

Muoin eli Roomassa kreikkalainen kuvanveistäjä, nuori, nimeltä Feidon. Kirkas ja riehakas hän oli, keskellä aikaa, joka oli jo kulta-kauden loppua, sillä hilpeät vanhat jumalat alkoivat riutua, ja sijaan tuli raskaita, kalvaita hahmoja: idän jumalat, Mitrat ja Osirikset. Mutta nytpä, kun hän eräänä kevätaamuna astuu asunnostansa kadulle, hän on synkeä. Huomenna on Floran juhla, ilon ja jälleenheräämisen. Viikon hän on ollut synkeä, laih tuneet hänen kasvonsa ja katkeruuden riuuttamat. Mantelipuut ovat kukkineet hänen asuntonsa edustalla, hymyillen kuin vuoriston raikas lumi kaukaa, mutta hän ei ole niiden kukintoa huomannut. Hänen silmänsä ovat olleet kääntyneet häneen itseensä, synkkiin mietteisiin, ratkaisemattomaan pulmaan. Niin, mantelipuut olivat kukkineet ja tulleet punertavan ruskeiksi, hurmeen värisiksi, ja tekivät nyt jo pientä hedelmää, mutta ei hän ollut niitä huomannut, Feidon. Niin myös kirsikkain kevätloistoa ei ollut havainnut. Ja nyt, viime yön, olivat satakieliset viserrelleet hänen asuntonsa pihalla, mutta niiden laulu oli häntä

vaivannut, herättänyt hänet kuolontuskaan unohduksen halauksesta. Niin hän kulki synkissä ajatuksissa, valvoneena kaidoille kaduille ja tuli kiertäen keskustaan Forumille, jossa pilaristot aamuauringossa paistoivat ja viirit liehuivat aamutuulella. Sielläpä jo väki hălisi, ja kirjavat vaunut vierivät, kuormanansa kevät kukkien uhkeutta, ruusujen punaa ja narsissien valkeutta. Huomennahan oli kevään ja Floran juhla. Siksi oli pylväiköt kaunistettavat seppeleillä ja kukkaisköynnöksillä, siksi oli torilla vilinää ja huimaa riemun huisketta. Sinne Feidon kulki ajatuksissansa. Mutta kun hän tuli tuonne ilon ja riemun paikkaan ja kohotti kasvojansa, niin hän kuin heräsi, hän säpsähti: hän luuli kaikkien juhlan valmistajain, naisten ja nuorten miesten, itseään katselevan, surkutellen hänen onnettomuuttansa. Tietysti eivät nuo sadat oudot hänen suruansa tienneet, eivät häneen katselleet. Mutta kiireesti hän kuitenkin väistyi torilta, temppelien vieritse, kaidalle sivukadulle, katosi hammasta purren. Ja sitten hän, aamuviileässäkin, kulki kadun synkeätä varjopuolta, ikäänkuin aurinkoa ja sen kultavaunuja vihaen. Niin hän kulki ja joutui vihdoin minne jalka vei: keisarikukkulan taakse suureen puistoon, toisen kukkulan rinteille; ja asettui sinne piiniain siimeesen. Siihen hän istahti penkille, pää kumarassa, kulmat varjossa,

suihkualtaan eteen, jonka kupeissa lähde-
neidot ja faunit löivät leikkiänsä. Mutta kas,
kun hän istui, niin kiemurteli suihkulähteen
luo auringonläikkään hänen eteensä vihreä
käärme. Hän ei sen tuloa huomannut, se
asettui kiemuraan lämpöiselle paadelle ja
nukahti siihen. Mutta kun Feidon sattui kas-
vojansa kohottamaan, niin *käärmeen* hän nyt
huomasi, vaikkei ollut kirsikkapuiden suloista
valkeutta nähnyt. Ja hänet valtasi vimma,
hän nousi ylös, ja matelijan varalta, joka
hänelle peljästyneenä hampaitansa näytti, hän
tempasi puun oksan ja pieksi kyyn veri-
seksi vyyhdeksi, ikäänkuin sille vihansa pur-
kaakseen. Mutta siitä hän väsyi, ja istahti
taas penkilleen varjoon, ottaen poveltaan pie-
nen punasinisen kiven ja alkoi leikata siihen
strutsin sulkaa, tumman Osiris-jumalan ikui-
suuden merkkiä.

Mistäpä sitten syyt tähän kärsimykseen, ja
tumman kiven muovailuun, josta kuului Osi-
riksen, tuonelan uskollisen herran, merkit?
Feidon oli lemmestynyt aikaa sitten roomalais-
naiseen, — nimeltä Flora, hänkin, — saamatta
vielä täyttä vastinetta rakkaudellensa. Tällä
naisella, kauppiaan vaimolla, oli vartalo hy-
väiltävä ja hyväilevä, hipiä valkea, otsa ras-
kas, kädet kuin helmiäinen, luodut hyväilyä
varten. Pari kuukautta sitten he olivat tavan-
neet toisensa Osiruksen temppelissä, jota Fei-

don koristi kelloin ja lootuskukkaisin ja jossa Flora joka päivä kävi, sillä hänellä oli nuoressa suloudessansa painumus mietiskelyyn, punnintaan, kaivaten suloisen Isiksen tavalla uhrautumista jollekin, koska hänen puolisonsa päivät kuluivat poissa hänen luotansa kauppahuolissa. Niin oli nuori nainen kaivannut, ja itämaisen temppelin hämäryydessä vaipunut jalon, ankaran Osiriksen oppeja miettimään, ja luvaten olla tuolle oikeuden jumalalle iäti uskollinen, teki hyvää elämässään, ja kävi joka päivä rukoilemassa ja uhraamassa Osirikselle. Siellä, vasaransa iskujen seisattuessa, Feidon oli lemmentynyt hänen vartalonsa kauneuteen ja hänen äänensä kärsivään suloon, ja Flora taas nuorukaisen kirkkauteen, hänen nuorekkuuteensa ja lootuskukkiinsa, joita hän esipihan pilarien päihin veisti. Siitä päivästä ei naisella ollut enää rauhaa. Kun hän vaelsi kukkinensa temppeliin, niin hän tiesi, että hän siellä näki Feidonin ja että hän halusi hänet nähdä. Mutta hänet vain: siispä hän kääntyi takaisin, kuin Feidonia paetaksensa. Tieltä hän palasi kuitenkin, ja kävi tempelissä yhä uutterammin, tuskissaan, että hän jumalansa pahoittaisi, myös peljäten, ettei siellä ehkä nuorukaista tapaisikaan. Mutta Feidonhan oli siellä melkein aina; ja kun Flora oli kulkenut esipihan kautta hänen ohitsensa temppelin hämärään ja laskeutunut

alttarin eteen, sai Osiris hänen sielussansa Feidonin muodon ja kirkkaat silmät. Silloin hän nousi ylös ja pakeni pois, palataksensa temppeliin jälleen. Yhä hartaammin hän rukoili utuista Osirista, ja kun hänen luomensa uneen ummistuivat, niin unessa astui Osiris hänen luoksensa. Ja siellä Feidon ja Flora tutustuivat toisiinsa. Feidon näytti hänelle veistoksiansa, joista he keskustelivat; niinpä he yhdessä koristivat jumalan monipihaisen temppelin. Ja kun Flora kuunteli Feidonin ääntä, niin hänen täytyi sulkea silmänsä, hän tunsi suuren onnen siinä, kuin ei olisi tiennyt, Osirisko hänelle puhui ja nauroi, vai Feidon, vaippa olkapäällä, vasara kädesssä. Ja kun Feidon huomasi hänet sellaisena, niin hän oli kyllin onnekas.

Niin kului monta aikaa iloisesti; mutta kun heissä rakkaus kasvoi, ja lemmen täyttymyksen piti tulla, kas silloin Feidon sai kokea outoa, avatessaan sydämensä Floralle pilariston hämärässä, kiihkeitä sanoja lausuen. Flora väistyi valkeana; huulet hehkuen ja silmät loistaen, mutta väistyi pois. Ja kun he sitten tapasivat, niin Flora sai sanotuksi, ettei se tapahtuisi koskaan, niin suuresti kuin hän Feidonia rakastikin. Poishan olivat Floran sydäimestä väistyneet kirkkaat entiset jumalat, ja paikalle tulleet itämaiset, hämävät ajatukset, oikeuden Osiris, joka punnitsee ihmis-

ten tekoja kultavaaoin, hallitsee ruoskalla ja valtikalla. Annetut lupaukset, toiselle vannottu uskollisuus, niiden unohtamus oli Osiriksellä rikos, joka rangaistaan pitkällisellä tuonelalla.

Mutta Eros taisteli itämaan hirviöitä vastaan. Jo salli Flora Feidonin tulla kotiansa, hänen kammioonsa, ja hänen suudella noita haluttuja, hehkuvia huulia. Mutta kun Feidon silloin anoi kirkkainta, puhkesi Flora kyyneliehiin, ja hänen sanansa näyttivät olevan kuin kallio. Ja kun nuorukainen tuskan ja uhkaustensakin jälkeen valitti, ettei Flora häntä rakastanut kuten vakuutti, — silloin sinkautti Flora auki vaippansa ja avasi sydäналansa hänen suudelmalleen, näyttäen, ettei hänen rakkaudellansa ollut muuta rajaa kuin yksi, outojen jumalain merkitsemä. Yksi tie pelastukseen oli: että Feidon veisi hänet pois, kauas jonnekin. Mutta Feidon, taideniekka, hänkö olisi uskonut lemmen pitkäikäisyyteen, niin tulisesti kuin hän Floraa rakastikin; hänkö olisi hennonut viedä lemmittyänsä kodin turvasta? Ja niinpä hän sanoi katkerasti Floran sanat hulluiksi houreiksi, ja kääntyi sitä tulisemmin kuvaamaan heidän parhainta nuoruuden kukoistustaan, elon kultamaljaa, jonka iki-valtiaat jumalat tarjoovat vain harvoille, syösten vihansa kuiluun sen, joka sitä halveksii. Mutta voi!

Turhaan hän käytti rukouksia ja uhkaa, suloutta ja hellyyttä: vastaus oli kyyneleitä ja kylmyyttäkin, jos taistelu rajuksi paisui.

Niin seisoivat rakastavaiset Osiriksen hämärin laintaulujen edessä; naisen silmät vuodattivat kyyneleitä yhä viljemmin ja hänen kasvonsa harmenivat riutumuksesta. Mutta sitä uutterammin hän kulki kuitenkin Osiriksen temppelissä, toivoen apua samalta luojalta, jonka käskyjä noudattaen hän oli saanut tuskat poveensa, tuskat, joista hän halusi päästä ja joihin hän oli lempeä etsien antanut itsensä luisua, saaden iloa itse kyyneleistäkin. Mutta Osiriksen ilmestyksen aika ei vielä ollut tullut.

Niin oli mennyt jo kaksi kuukautta turhassa, ja sillä ajalla oli kirkas nuorukainen synkennyt, hänen elämänsä oli kuin tulen, jota tukahdutetaan. Niin, hän oli tullut synkäksi, hänen verensä nousi kapinaan sitä vastaan, joka oli syynä hänen kärsimyksiinsä. Usein hän vannoi, ettei heltyisi, vaikka näkisi Floran ruumiina; mutta kun hän sitä ajatteli, niin hän kauhistui, anteeksi anellen. Ja kun hän muisti Floran kyyneleitä, niin hänen vaivansa unhoittuivat; mutta sensijaan hänen vihansa kohdistui itse ajan ajatuksiin, Osirikseen, — leikatessaan tuon jumalan merkkejä kiveen, muistoksi Floralle, koska Flora sitä jumalaa rakasti.

Hän toivoi, että surma ampuisi häneen nuolensa, ja hän kulki tahallansa Suburran myöhin illoin arveluttavilla kujilla, odottaen että jonkun rikollisen tikari tai tauti hänet tappaisi. Mutta Osiris, jonka amulettia hän veisti ja jonka temppeliä hän oli jalosti kauanistanut, hän kai Feidonia suojeli, tuo hänen vihaamansa jumala. Säästääkseen vielä kauheammille kidutuksille? Joten hän usein, raskaan vihan ja tuskan vimmassa, aikoi riistää hengen itseltänsä; mutta kuinka hän olisi voinut, olisipa hän sillä tuottanut tuskan sille, joka häntä rakasti. Niinpä hänen työnsä temppelissä keskeytyi, ja hän hoippui päivät pitkät toimetonna kuin juopuneena, Campagnan suorilla teillä, väistäen elämää ja ihmisiä, kaupunkia. Niinpä tänäkin juhlan aattona, jolloin hän pakeni riemuisesta väkijoukosta puiston yksinäisyyteen.

Ja olipa hän turhaan miettimiseen väsynyt, ja usein päättänyt palata kotimaahansa, kirkkaan Afroditen Melokseen, heittääkseen siellä sielustaan surun paulat.

Nytkin hänelle tuli se luja päätös; hän nousi istuinpaadelta ja lähti tyynenä astelemaan Tiberin saarelle päin, joka oli keskellä virtaa kuin marmoriin veistetty kolmisoutu, terävine keuloinen, kajuuttana perällä terveyden-jumalan temppeli, mastona kultainen triumfipylväs. Oli tullut ilta jo; aurinko oli

vastarannan vuorten takana, ja veripunaisena hohtivat Aventinuksen sypressitruskon heijasteessa. Siellä seisoivat, siltain alapuolella sisäsatamassa, pitkäairoiset kolmisoudut, joita lastattiin ja varustettiin matkalle. Feidon meni, tiedusteli trireemien kulkua, ja kun hän pian sai kuulla, että pari niistä oli Flora-juhlien jälkeen, jos tuuli salli, lähtevä itään, niin hän kiiruhti päättävästi kaupunkiin, valmistuakseen matkalle ja heittääkseen Floran.

Mutta kai sattuma, tottumus ja kaipaumus veivät hänen askeleensa juuri Osiriksen temppelein, tuon turman paikan, ohitse, jossa hän oli niin usein, päivin ja iltamyöhään, kohdannut rakastettunsa. Siihen hän seisattui nytkin, hätkähtäen, huoaten — ja meni vielä portista sisään, esipihalle, jossa hänen tuoreet lootuskukkansa loistivat matalain pilarien päissä, ja kulki edelleen, tuijottaen kaikkein pyhintä kohti. Floraa ei ollut siellä, mistä tumman, kielletyn harson takaa kuumotti Osiriksen kuva, kädet ristissä ryntähillä.

Mutta siihen tuli temppelein puistosta, jossa kuulas lammikko päilyi, pappi poikasten ja miesten seuraamana, kukkakorien kantajain, joiden toimeksi tuli koristaa nyt pilarit ja pylväiköt iriksillä ja palmun lehvillä, huomisten juhlain varalta, kaikille jumalille pyhän. Hän oli kolmileukainen ja hymyilevä, silmät älykkäät, ripset sinisiksi väritetyt, huulet

ohuet ja viisaat. Hän näki Feidonin seisovan siinä synkkänä taas, — ja eikö hän Floran rukouksista ja ripistä tiennyt heidän asiaansa? Hänen oli käynyt sääliksi kahta harhaantunutta, ja hän tunsii velvollisuuden heitä auttaa, sen herran palvelijana, jonka käsky tuotti sellaista onnettomuutta. Ja kun hän nyt tuli nuoren Feidonin luo ja kuuli ystävältä, että hänen aikomuksensa oli lähteä ja jättää työnsä, kaikki, niin nyt hänen oli hupainen aikeensa täytettävä. Eikö hän ollut Aleksandriasta syntyisin, viisaasta ja uudesta, jossa osattiin ajatella kirkkaasti, Osiriksen, Isiksen ja Horuksen, jalouden ja hyvyyden henkien, maasta? Typhon oli kahlittava. Niinpä hän pisti kätensä tutusti Feidonin kainaloon ja vaikenemista vannoen vei hänet temppelin puistiksoon, jättäen palvelijat temppeliä koristamaan.

Pian astuikin Feidon papin seurassa ulos temppelin edustalle, ja hän vapisi jännityksestä, hänen poskensa hehkuivat toivosta ja ilosta. Ja kas: tuolla kukki läheisessä tarhassa kirsipuu, täynnä hentoja valkoteriä, tuhannet aukeamatta vielä, hienosti punertaen; nythän ne huomasi. Ja pappi ja Feidon hyvästelivät, lähtien päätä nyökäten eri suunnillensa.

Sillä hetkellä oli Flora, jonka kasvot kuulsivat hienoina kuin elfenluusta piirrettyinä, kammiossaan, Osiriksen pieni veistokuva edessä, kalvaana riutumuksesta. Hän rukoili

selvitystä tuohon: ollako Osiriksen vai ei, — ja vaaka oli huolettavasti Feidonille kallistumassa. Monta päivää oli Feidon väistänyt häntä; millä kahleilla hän voisi hänet sitoa, pidättää hänet lähellään? Feidon, hän on kaikki, mitätön muu, koti, rikkaus, Osirisko myös? Feidon: mitä on muu hänettä: kuolon tyhjiys! Feidon oli sanonut: rakkaus on virvatuli, joka jättää eksyttämänsä pimeyteen. Sitä se ei saanut olla, Flora tahtoi hänen näkevän, että se oli onni. Niin hän tahtoi, mutta kuinka; siinäpä hän nyt taas odotti Osirikselta selvitystä ja lohdutusta. Silloin ilmoitettiin, että pappi häntä tahtoi tavata. Ja pappi puhui, viisaasti ja arvokkaasti, vakavana, kauhistavana Osiriksen lähettiläänä. Floran uskollisuuden jumaluutta kohtaan on Osiris muistanut ja heltynyt, ja aikoo hänen rukouksensa kuulla. Hän on palkitseva hänet onnella, joka on kuin ikuisuuden rauha, kuolema: hän tulkoon Osiriksen temppeliin nyt. Se on huomisiin juhliin valmis, koristettu, seppelöity; veistäjän työ vain kesken: Feidon matkustaa pois, Melokseen, — ellei ole jo matkustanutkin. Silloin kohoo ja luhistuu Flora; kaikki sulot, toiveet, kauhu ja täyttymys, kirkkaus hänessä yhtyvät. Mutta kun pappi astuu kadulle, luvattuansa tulla Floraa noutamaan, niin astuessaan hän hymyilee tyytyväisenä.

Miksi Flora ei olisi uskonut, että Osiris tahtoo tänä yönä keventää tyttäreltensä taakan, jonka on hänelle koetellen määrännyt.

Ja sitten illalla, kun kevätkuu on kohonnut heleälle, siniselle taivaslaelle, pappi palaa ja noutaa Floran, hän vie hänet vakavan Osiriksen temppelin luo, taluttaa Floran, jonka silmät loistavat uskoa ja mieluista uskomista, — sillä se hetki oli tullut, — temppelin tummaan kammioon ja avaa sen verhot hänelle, tuoden hänen käteensä maljan ja sanoen, että hänen tulee, unijuoman juotuansa, levätä ja odottaa Osiriksen ilmestymistä ja salaperäistä vaikutusta. Ja hän poistuu temppelipilaristojen kautta kaduille, lukiten jälkeensä pyhät ovet.

Flora on lähtenyt temppeliin kuin rakastajan luo, silmät loistaen, ei ajatellen mitään; hän asettuu nyt lepolavitsalleen pitäen kulta-maljaa povensa päällä. Hän ajattelee, että Feidon on mennyt, iäksi mennyt, ja haluaa uhrautua itse jotenkin, kuin suloisella kuolemalla; kuolemalla jotakin sovittaa. Tokihan on kuolemalla armahtava Osiris oleva hänen muotoisensa. Niin hän lepää silmät loistaen, ja tähdet loistavat äärettömältä taivaalta, sellan oven tummista verhoista, ja hän painaa huulensa uhrimaljan laitaan ja kallistaa sen.

Ja Osiris tulee, ei vakavana ja peljättävänä kuin hänen kuvansa verhon takana; verhon

takaa hän astuu, taivaallisessa loistossa, otsalansa sulka-diadeemi; se oli Feidon, mutta kuitenkin Osiris, joka oli Floralle tuottava kuolon sulouden. Ja Flora sulki silmänsä, niihin koski sitä suloutta katsoa, — ja huulet sulkivat hänen janoavan suunsa, ja Osiris liversi hänen korvaansa jumalaisia sanoja suloisemmin kuin satakieli. Niin veivät Floran kuin tummat, suuret siivet jonnekin korkealle, yli maan, jossa tähdet sinkoilivat ja sammuiivat, hänen ummessa luomin jättäytyessä hyväilyyn, oli se sitten Osiriksen tai Feidonin, hänen muotoisensa.

Mutta aamulla, kun päivä sarasti, — silloin hälveni Osiris jälleen tumman verhonsa taakse; mutta sitä ennen hän kietoi Floran kaulaan kultarihman, jossa riippui violetti kivi ja siinä Osiriksen tiaran sulka, ikuisuuden kuva. Mutta nyt tunsu raukea Flora, punehtunein huulin hymyilevä, jo sellaisen riemun, että hänestä olisi tosiaan ollut rikos epäillä, Osirisko häntä oli lohduttanut. Ja onneansa naurahtaen hän lähti keveänä temppelistä.

Feidon, hän riensi jo viinilaulua hyräillen aamun kalpenevia katuja, ja kun päivä nousi, Flora-juhlan päivä, tyhjensi maljan jumalain kunniaksi. Ja sitten hän meni kotiinsa, ja kun korkean päivän säteet vihdoin avasivat hänen silmänsä, hän kuuli kaduilla jo juhlan pauhun, parhaillaan evoet ja huudot ja tuu-

bain soitot. Kiireesti hän pukeutui ja riensi keskelle elämää, pilaristoihin, pylvähikköihin, joissa lainehti kirjava kansa. Tuolla Dionysos, muratilla seppelöitynä pantterivaljaikolla: tuolla kukilla koristettuna, korkeissa kukkavaunuissa Flora-jumalatar, perästä faunien tyrsoista heiluttavat ja valko-käsivartisten tanssijatarten liuta. Niin evoena kansan joukko Via Sacraa myöten, ohi riemuporttien, jotka päivä pani huikaisemaan kuin kevät-lumi.

Niinpä vieri siis kulkue temppelien ohi, ja Feidon kulkueessa. Osiriksen temppelin ohitse vierittäessä, siellä hän näki temppelin portailla, kirjavain viirien alla, Floran: pukeutuneena sinisimpään silkkiinsä, riemusta loistaen, sylissä kukkia jumalallensa, temppeliin menossa alttarin luo. Feidon huomasi hänet ja vartioi, näkeekö Flora. Ja Flora näki, Feidon tervehti nauraen, ja Flora punehtui ja kääntyi, mutta pyörähti vielä takaisin ja otti korun kaulaltansa ja suuteli sitä Feidonin nähden. Ja sitten hän meni ja vei kukat Osirikselles, uhrina siltä, jonka hän oli valinnut onnelliseksi tulemaan, — asteli ylpeänä, sylinsä täynnä narsisseja ja liljoja.

SISILIA.

Meren helmassa on saari, kolmikulmainen,
— siitä myös nimi Trinakria.

Se meri on niin sininen, että voisi sanoa, ettei ole nähnyt sinistä väriä, jollei sitä ole nähnyt! Jalovärinen pohjoismaalaiselle, joka ei väristä mitään tiedä, tuo Homeroksen usein mainitsema orvokin väri, — samalla kuin Indian jaloin indigo. Niin ystävällisen ja iloisen sininen, ettei luulisi siihen voivansa hukkoa.

Ja laivat väikkyvät sen kalvolla kuin lasten lelut, joihin on purjeeksi pistetty valkea joutsenen sulka. Luonnon ihana, levoton, leikkivä sielu. Meri, joka hymyilevänä sini-

juovana yhtyy taivaaseen; punertavat purjeet, joita läntinen paisuttaa ja kallistaa.

Sen »sinertävän syvyyden päällä» on saari, tumman värinen, autereinen, utuinen. Joskus aivan violetti tai sinisen-punertava. Se on Sisilia, muinaisuuden Trinakria.

Sen saaren rannat nousevat paikoittain merestä jyrkkinä kuin seinä, kotka-korkeina: pohjoisessa ja idässä.

Ja tuon seinän juuressa kimaltaa meri niin kirkkaana ja läpikuultavana, että eroittaa monen sylen syvyydestä sen helmasta aurin gon valorenkaat, jotka helottavat kuin kulta; jopa tynellä vihreät levät ja punertavat korallit sen pohjasta.

Mutta paikoitellen ovat rannat aavoja, aukeita ja tasakumpuisia vehnävainioita: etelä-ranta. Tai kaarevia lahtia, niinkuin idässä, joihin Jonian meren mainingit hyökyvät virstoja-pitkinä, säkenöivinä helmi-vöinä, valkeina kuin huikaisevin maaliskuun lumi, tuosta hymyilevästä merestä kohoillen.

Sillä saarella on mahtavia kaupunkeja jyrkkäin rantavuorten juuressa, suurine satamineen, joissa vilisee laivain mastoja kuin metsää.

Siellä on pieniä kaupunkeja miljoonakau-punkien raunioilla etelässä, viljeltyjen vainioit-ten reunassa. Siellä on somia huvilakaupun-keja, iloisia kyliä rantajyrkänteiden hyllyillä, riippuen meren päällä kuin meripääskyn

pesät, — turvallisina kuin merikotkain pesät.

Aavoja, punertavia ja aaltoavia vehnävainioita meren tasankorannikoilla. Jyrkillä rin-teillä ja sisävuoristossa hedelmätarhat, joissa oranssi paistaa kultana, sitruuna keltaisena kiiluu, kirsipuut kantavat raskaan taakan, — öljypuut, leipäpuut. Siellä viihtyy sokeriruoko, papyrus. Siellä kilisee vuorilaitumilla ja kaupunkien, kylien mutkaisilla kujilla vuo-hien kellot. Karujen kallioiden povessa piilee rikki ja hopea ja lyijy, akaatti ja jaspis. Siellä on kaikki rikkaudet, mitä luonto luo.

Sellainen utuinen maa meren keskellä, kuin meren kasvattama! Ja saaren itäpäässä, ulottaen liepeensä kauas länteen, siellä nostaa huippunsa saaren muitten ääriviivain yli Etna! Vesuvius, se on kääpiö tuon utuisen pyramiidin rinnalla. Etna: sen kupeet alenevat pehmeissä laskoksissa, sen helmoissa on rypäletarhat ja oranssilehdot. Sen pilvien-yli-sessä, terävässä kärjessä on usein vielä kesä-kuussa lunta, sillä *kaikkea* pitää sillä saarella olla.

Mutta lumen keskestä nousee valkoista sauhua. Ja joskus se sauhu mustaksi synkistyy. Pilviin kääriytyy Etnan otsa, se suuttuu, vuori ja maa tärisee sen vihaa. Se pukeutuu veripunaiseen vaippaan, se nakkelee kiviä ja suitsee tulta. Ja hautaa palaviin virtoihin kaupungit aina Syrakuusaan asti, mutta

hävittää kauempaa viljelykset maanjäristyksellä.

Sellainen on Sisilia, ylinnä jalo Etna.

Oli aamu, kun tuon kauniin saaren ensikerran näin. Mereltä raikkaita tuulenhenkäyksiä: yksi pohjoisesta Tyrrhenan mereltä, toinen kaakkoiselta Jonialta. Meri oli aamun hämärässä vaaleaa kuin maito, tai kuin himmeää hopeaa.

Merilinnut jo hälsivät; saaren vuoririnteet alkoivat kellertää: ylimmät huiput käärittyinä punahattaroihin. Lahtien valtaviin puolipyöröihin sohahtelivat aamumainingit pitkinä helmijonoina, nousten meren kohdusta, joka alkoi, auringon välkähtäissä autereisten vuorten takaa, kiiltää hiottuna hopeana. Sitten se muuttui pikaisesti sinertäväksi, väkevämman siniseksi. Sitten violetiksi, siellä täällä rannan varjoissa viheriää, virien kohdalla punertavaa.

Niin, kun aurinko oli kohonnut ja rakentanut merelle kultaisen tien, oli meri lähempää rannoilta kuin vihreää smaragdia. Kauempaa heleänsinistä kuin safiiri. Mutta sen väri tummeni taivaan rantaa kohti, jossa sen hymy oli hurmaavan sinipunainen kuin ametistin.

Ja kaikkialla tuossa tuulisessa meressä väikkyi uduissa valkeita ja ruusunpunaisia purjeita, ohi korkeain rantain, kuten kyyh-

kynsulkia jossakin sinisessä ruusuöljyssä, rosogliossa.

Näin ikkunain kimaltavan kultaa, — vuoristojen sauhuiset autereet, satamain mastot, purjeet. Väki kierteli ylös vuorikyliinsä mutkaisia teitä, ikivanhoihin, linnoitettuihin kyliin, tai ajeli kuvakoristeisilla rattahillaan. Ja silloinpa soinnahtivat sielussani kuin muinaisen sankarirunon keveät, iloiset säkeet.

Odyseiaa muistellen ajatus ensinnä — Polyfemokseen! Sehän on Odyseian tunnelma: taistelu luonnon puolesta jotakin anastajaa vastaan! Polyfemos: mikä se on muu kuin villi, rehevä, jättiläismäinen luonnontila, johon Odyseus tunkeutuu!

Tällä saarella se kuului olleen se Polyfemos. Aavalla rantahietikolla, korkean vuoriston juurella, seisoi Polyfemos, toissilmäinen, järeä vaari, tuijotellen merelle ainoalla silmälänsä, korkea

— — — »kuin salon tuuhea huippu,
jok' yli vuoristomaan pääns' yksin ja suurena nostaa.»
Niin hänestä Homeros. Ja mikäpä tuo vuori olisi muu kuin Etna. Sellaisena seisoi Polyfemos vuorirannalla, tuuheapäinen villi. Ehkä historiantakainen *sikaani*, *sikuli*, Trinakrian ensimmäinen eläjä. Seisoi vaari rannalla, — aamun meri läikkyi maidonkarvaisena, mai-ningit hyökyivät kauniina kierteinä aarniosaaren sannalle.

Ja kun hän tuijotti, niin hän näki jotakin. Ja hänen sydäntänsä paisutti kummastus ja pelko. Mikä tulee mereltä? Valkea lokkiparviko? Liian iso on siksi, iso uivaksi kilpikonnaksi. Delfiiniparviko, kukin kulta-vihrein kupein? Delfiinit siellä kyllä suihkuttavat, mutta eivät yksin: ne uivat jonkin etupuolla, joka keinuu kuin pysty joutsenen sulka tuulella. Hän varjosti tuuheakulmaista silmäänsä, näin hän tosiaan runollisesti loi silmän merelle, ja näki tuon sulan alla aluksenkin ja liikkuvia olentoja. Aluksen »tummansini-pintaisen», ja olentojen käsissä keihäätjä »keihäissä voimaa». Sen näki ukko, ja hänen pedon-sydäntään leimutti enteellinen kiukku. Hänen oli tämä saari, Sisilia. Sen rautatammi-metsät, väärät ikipuut, sen kirsilehdot, sen »lumivillaiset vuohet», sen meret, jotka rajoittivat näköpiirin lempeänä utuviivana, pehmoisna kuin sininen öljy. Mitä oli muilla siellä? Miksi piti muitten sitä nähdä?

Mutta purjehtija, tuolta mereltä tuleva, se oli harhaava Ithakan mies, Pallas-Athenen suojatti.

Ystävällisesti laski jättiläinen heidät kuitenkin maihin, otti heidät luolaansa vastaan. Mutta kavala koston vimma poltti hänen raivoansa.

Hän sulki luolansa suun vankalla paadella, ja alkoi vieraitansa syödä.

Kuin koiranpenikat hän heidät löi seinään, ja aivot räiskyivät luolan lattialle.

Mutta Odysseus, viisauden jumalattaren lemmikki, hän mietti kavalan pelastuksen. Hänellä oli muhkea, pukinnahkainen viinileilinsä ja siinä oli »tumma ja suloinen viini», jolla raakalaisuus petetään. Hän tarjosi sitä tuomisina isännälleen, ja isäntä siihen ihastui. Hän kes-titsi nyt vieraita kilijuustolla, ja juopui itse viinistä ja nukkui. Mutta kun hän siinä nukkui, rajusti, tiedotonna rovionsa ympärillä, jalat pään alla, niin hän heräsi viiltävään kipuun silmässään ja aivoissaan. Odysseus ja hänen kumppaninsa olivat hiiltäneet ro-viossa pähkinäpuisen hirren ja upottaneet kekäleen Polyfemoksen ainoaan silmään. Rai-vossa hapuili ukko kirottuja kouraansa, mutta eipä heitä löytänyt pukkiensa, kiliensä ja karit-sainsa joukosta. Päätöksi siis johtaa lemmik-kinsä ulos, sitten toimittaa tyhjässä luolassa kostotyön. Longotti oven paatta ja laski kar-jansa yksitellen laitumelle. Mutta eipä älyn-nyt tunnustella vuohiaan alapuolelta. Vatsa-villoihin oli petturi veikkonsa ja toverinsa piiloittanut.

Ja pian kajahti jo Odysseuksen pilkkahuuto mereltä, missä aamunkulta näkeville kimalsi.

Nyt tempaisi Polyfemos hirveän kallion, ko-hotti päänsä yli ja heitti ääntä kohti pimeyteen. Pauhahti vesipatsas kuin Kharybdis, mutta

heitto ei osunut. Hän huusi avuksi veikkojaan: ne hänelle nauroivat; hänen nimensä oli luonto, tajuttomuus, Ei-mikään. Kirvelevin sydämin hän itki rannalla verensekaisia kyyneleitään. Mutta Odysseus uhrasi piripintamaljasta kiitosuhrin jumalillensa.

Mutta siitpä pitäen alkoi ainainen vaellus Trinakriaan. Vuorotellen siellä ovat seikkailleet sikulien jälkeen foinikialaiset, kreikkalaiset, Karthagon puunilaiset, roomalaiset, vandaalit, itägootit, Bysantti; sarasenit, normanit, berberit, Ranska, saksalaiset, Italia ja Espanjan Aragonia, vielä muut. Kaikki he ovat sitä tahtoneet, kuin seikkailujen taikakalua. Kukapa ei, tuota rikasta, ihanata saarta! Kaikkien kulkijain valtaväylällä, aikansa maailman keskustassa, se kimaltelee ja houkuttelee kuin verrattomista aarteista raskas arkku, jonka jokin outo jumala, idän tai lännen, oli jumalais-seikkailuillaan mereen pudottanut.

Ensin soutelivat siihen käsiksi Zor ja Theokles, Foinikian mies ja Kreikan mies. Purppuraisin purjein kiidätti rannalle, missä Polyfemoksen-luut rojottelivat, Tyyron ja Sidonin maanääristä Zor: tumma, raaka, nautiskeleva, rahaa rakastava, rahan keksijä, joka ei valtakuntia perustanut, ei taidetta jälkeensä jättänyt. Sille rannalle hän purjehti, Zor. Ja sillä metsäisellä saarella hän kokosi voimia

uskaltaakseen sieltä vielä länteen, Herkuleen pylväille, Okeanos-virrankin taakse. Noutamaan metallia sumuisilta saarilta, meripihkaa pohjan pimeiltä periltä. Ja kun Zor palasi noilta retkiltänsä hymyilevälle Välimerelle, oli hänelle ja hänen tovereillensa, monesti ehkä myrskyn harhauttamille, Etnan tulta syöksevä huippu majakkana. Ja hän nousi lepäämään saarelle, ja Baalille, auringolle, sytytetyn kiitosroihun ääressä kertomaan hirmunäkyjä oudoilta meriltä, — estäen halun muilta kauppiailta sinne lähtöön. Tahi hän vaihtoi saaren metsäläisiltä koralleja ja metsäriistaa halvoilla purppurakankailla. Useinpa hän lie saanut myös käydä veristä sotaa alkuasukkaiden kanssa, jotka uhkasivat hänen laivojaan. Ja kun Zor, ruskeaihoinen Tyyron mies, voitti, niin hän sytytti Etnan juurelle veriuhrin.

Mutta taistelussa kirkkaan Theokleen kanssa, joka toi saarelle viljelyksen ja marmorikuvansa, ajettiin Zor vähitellen pois. Ja Hellas edistyi saarella suurvallaksi, Suur-Kreikaksi! Näille samoille rannoille, joiden kaari-lahtiin kirkaisevan valkeat vaahtomainingit hyökyvät, sinne perusti Theokles valtavia siirtokuntia. Kaupunkeja, joissa oli miljoonat asukkaat. Avasi pellot kumpuaville rannikoille. Kaivoi kallion poveen, maan uumeniin penikulmittain vesijohtoja. Laittoi

maanteitä, sotateitä, varusti linnoituksia suurvaltansa suojaksi. Niinkuin nykyaikana kypsytettiin punertava vehnä, viinamäkien puut kumartuivat rypäleiden painosta. Kaupunkien talojen luku oli satatuhantinen, ja niiden pohja-ala peninkulmainen. Pieni taiteen kansako? Pienen maan kansa? Näet raunioina valtavat satamalaitteet, linnoitukset, jotka vielä uhmaavat aikaa, temppelien pylvää, joiden ympäryks on liki kymmentä sylvä, atlantit, jotka olivat pieninä friisikoristeina, mutta nyt maassa kuutena kuljettamaton kappaleena: alat aavistaa, *pienäkö* se kansa vain rakasti. Näet hekatombi-alttarin pohjan, joka on kuin tori. Vain taiteellisista ihanteistako Theokles eli? Siellä aavistaa suurvallan, joka käytti airon ja verisen miekan yhtä taitavasti kuin talttansa.

Zor, mitä on hänestä jäljellä muuta kuin hämärä, purppurainen muisto? Mitä tällä saarella, jossa hän vertansa vuodatti kulan vuoksi: — jotkut vaskiset uhrirattaat museoissa, homehtuneet mynttikokoelmat. Niin, Theokles voitti; mutta sai käydä veristä sotaa Zorin hengenperijän, puunilaisten kanssa. Niin vaihtelevat kansat kuin tarukirjan lehtiä kääntelisi.

Kateellisina ja rahanhimoisina tulivat Didon lapset etelästä saarelle, kamppailuun idästä saapunutta Hellasta vastaan. Keltaisen erä-

maan ääriltä he tulivat. Satumaisen rikkaasta kaupungista, keveillä sotalaivoillansa, jotka olivat täynnä palkkasotureja, afrikalaisen, erämaan villejä asukkaita, hispanialaisia, pohjanperäläisiä orjia, — kaikkien palkattavien villikansojen yhtymä. Mustanruskeita he olivat itse, silmät leimusivat saaliin ja veren himoa. He karkasivat kavalasti suuren Hellaan siirtokuntain kimppuun, mutta valppaat vartiat huomasivat heidät jonkin Euryelos-linnan muureilta. Kiireesti marssi väki rannikon suojaksi, ja kolmisoudut, sinikylkiset veden linnoitukset, miehitettiin. Tyrtaiosta laulaen soutivat kreikkalaiset erämaan hyenoja vastaan, heidän laivainsa keulassa hohtivat Areen ja vaahtosyntyisen kultaisen jumalattaren kuvat. Laivat puskiivat toisiinsa, valtaushaat iskettiin, hauislihakset jännittyivät jousta notkistettaessa.

Monipa kamppaileva pari syöksyi silloin toistensa lävistämänä meren helmaan.

Siellä he, vihamiehet, uinuvat sylikkään. Ja terävähampainen kala aukoi heidän kypäriensä hihnat ja haarniskat, jotta heidän olisi helpompi uinua. Kunnes heidän ruumiinsa liukenivat raikkaasen sini-mereen.

Mutta voittajat palasivat riemuiten kotiinsa, ja pantiin voittojuhlat toimeen. He uhrasivat kultasarvisia härkiä tummatukkaiselle, maattamme syleilevälle Poseidonille. Niin he teki-

vät heti rannalla, jonne kansa keräytyi suutelemaan »tervetulleiksi» soturin otsaa ja olkaa. Zeun alttarilla suistuivat sadat härät, ja imelä uhrisavu samensi ilmaa kuin Etna. Temppelien edustalla, jotka nyt rosoilevat vanhuuttaan, tanssittiin haltioittuneina. Teattereissa, joiden taustamaalauksena hohti sininen meri, kuhisi katsojia kymmenin tuhansin, valkeissa vaipoissaan. Siellä säestivät huilut ja »ontelo lyyra». Pindaroksen ja Aiskhyloksen runous sai osakseen ihastushuutoja ja palmunoksain huisketta.

Mutta verisen tappion jälkeen viileksivät puunilaiset itseänsä veitsillä, ja äidit syytivät kilvan lapsiansa Molokin tulipunaiseen syliin.

Mutta menivät nekin ajat. Ei ole Karthagon hyeenosta jäljellä kuin hämärä, veri-kultainen muisto vain. Ja kreikkalaisista? Äärettömät sorakasat, joilla nyt lainehtii vehnä ja kasvaa melooni ja viikuna. Mahtavat jumalten temppelit meren hengessä, vehnävainioitten keskellä, niin suuret, ettei kristillisyyks ole niitä jaksanut hävittää: mitenkä olisivat papit uskaltaneet kumota *moisia* pylväitä? He olisivat itse jääneet suistuvain jättiläis-arkitraavien alle. Vain aika kaasi gigantit, ja kuljetti museoihin, — herättääkseen katsojien sielussa pakanuuden. Siinä se makaa, atlantti, seljällään: iskee hymyillen silmää, pikkuvarvaskin miehenpään kokoinen. Niin

ne loistavat vehnäpelloilla Junon ja Concor-
dian temppelit, lempeinä, punakellervinä, me-
ren sinisen viivan hymyillessä kaukaa.

Theokleelta veivät saaren Romuluksen po-
jat, tullen pohjoisesta kömpelöin laivoin, seik-
kailleiden etruskein teitä. Kreikkalaisten
avuksi he ensin tulivat, ja suden pojat voit-
tivat erämaan hyenan, puunilaiset. Mutta voi-
tettuaan he suistivat alamaisuuteen autetta-
vansa. Nyt tuli saarelle järjestys ja yhteiskunta-
uskonto. Gladiaattori-teatterit ja kilpaajo-radat.

Ja vähitellen riutui kreikkalaisuus. Rooman
ylimysten kesähuviloiksi, ja joutorahvaan
vilja-aitaksi joutui ihana Sisilia.

Raunioina ovat nyt gladiaattori-teatterit;
petolinnut pyöröjen yllä kaartelevat ja huu-
televat.

Vaan vielä lisää seikkailuja. Pyhä Rooma
sortui kuin Karthago. Vandaalit kiisivät yli
saaren ja hävittivät. Itägootit sitä koettivat
pitää käsissään. Mutta heidän kanssaan tais-
teli saaliista Bysantti.

Hyväpää oli siellä Geiserikien levätä pitkistä,
hurjista seikkailuistaan. Riisua turkiksensa,
pestä veri ja hiki karkeasta ihostaan, ja kilpi
pään alla nukahtaa oranssipuun varjoon ja
uneksia jäisistä, pimeistä lapsuudenmaistaan.
Mutta kalpa kädessä prameaa Bysantin kei-
saria ja hänen munkkejaan vastaan.

Mutta ei jaksanut pohjolan Geiserik kar-

koittaa kreikkalaisen keisarin kiskovia käs-kynhaltioita saarelta. Sen teki Abdallah. Kauan sitten oli »kuolo tummiin pilviin helleenien kohtalon kätkenyt». Nyt tuli Abdallah! Arabiasta hän oli, tuo valloittaja, haaveellinen, tulinen! Hurjalla ratsulla, päässä liehuva liina, hän kiiti pitkin tupruavaa erämaata, seikkailun ja autuuden himossa. Niin riensi Abdallah yli mantereen, — kunnes tuli meri vastaan.

Ja nyt hän kannusti ratsunsa veteen, ja päätti valloittaa myös meren ja saaret. Niin tuli saraseeni Abdallah tarujen saareen, ja vuodatti viljalti Allahin kunniaksi uskottomain verta. Koko saaren hän valtasi yhdellä ratsastuksella.

Vaan kun hän sen sai omakseen, niin näytti siinä olevan kyllähti hänelle paratiisia, ja hän tuli levolliseksi, vaikka oli huutanut: Paratiisissa saan levätä!

Hän vaipui mietteisiin tuolla ihanalla meren rannalla sotaorhia juottaessaan. Mikä kukkaiskimppu tämä saari! Paratiisista mereen pudonnut. Siellä tuli Abdallah rauhan-haaveilijaksi.

Saraseeni ja berberi valjasti nyt sotaorhinsa auran eteen, hän johti virrat vuorilta »Conca d'oronsa» kasteeksi, hän istutti hedelmäpuita, rakensi huvilinnoja. Mikä kaarten loisto! Hän rakensi pihoja, joissa suihkulähteet sorisivat ja joita ympäröivät hevoskenkäkaaret, hienot

kuin pitsi, kimaltaen kulta-, hopea- ja helmiäis-arabeskeja.

Hän harrasti tieteitä, ja rakasti suloista ruoutta.

Maa kukoisti taas kreikkalaisten ajoista. Ja illoin, kun meri uupui lepoon ja sohisi jo suurena univirttänsä, kajahti moskeain minareteista kiitoslaulu rauhan Allahille!

Mutta erämaan pojan tulinen päivä laski! Silti ei Sisilian kansan satu ollut loppuva.

Pohjoiselta Tyrrhenan mereltä, josta aallot vihreän sinisinä ja suolalta tuoksuvina hyrsikähtelevät, — sieltä tuli Roger. Normannit lohikäärme-pursillaan. Kaukaa Thulen pimeydestä he olivat syntyisin. Nyt heidän piti kilpailla Arabian kanssa. Viikinkilaivoilla he olivat tulleet Normandiaan, siellä sivistyneet hiukan. Ja — nyt Roger seikkailulle Sisiin. Punan-verevä hän oli, vankka ja keltakiharainen. Hän tiesi vielä vähät tieteistä, taiteista. Taas kalskahtivat Sisiliassa kansain aseet: saraseenien ruostuneet käyräsapelit ja pohjolan raskaat kalvat. Ja normannit voittivat.

Mutta Roger, Rollon jälkeläinen: hän ei ollut vielä oikea kristitty, eikä pimeä pakana. Siksi hän ei ruvennut uskonvimmassa hävittämään maata.

Ei, Roger otti vaan vallan, ja tummat saraseenit saivat palvella häntä ja hänen vasallejaan entisellä uskolla, tavoilla, jopa

laeillaankin. Ja siinä nuo palkolliset hienostivat herransa. He saivat heidät tukemaan viljelystä, tieteitä, taiteita.

Ja siltä ajalta näkee kuvan saaren kansainkulttuurista. Normanni-kirkko, — kirkko, jonka sisusta on peitetty kultaisella, välkkyvällä mosaikilla. Sen teetti puolipakanallinen normanni-ruhtinas. Arkkitehti saraseeni. Muhamettilainen rakensi — kristityn kirkon. Arabialaisilla kaarilla hän sen kaunisti. Ja järjesti noiden kaarten päälle kymmeniä kuvia raamatusta: heprealaisten jumalaistarustosta ja historiasta. Siellä on Noakit, Moosekset, Kristukset, piirtäminä muhamettilaisen, joka ei olisi saanut kuvaa piirtää. Ja heprealaisilla kuva-profeetoilla: heillä on pukuna — klassilliset helleeniviitat ja roomalaiset toogat!

Niin sekoittivat kansat verta, yhdistyivät, sulautuivat!

Ja sitten — siinä Sisilian satua vielä:

Sitten tuli saarelle, jossa jokainen kävi ja josta jokainen lähti, vuorotellen vaaleita germaaneja ja tummia romaaneja: ranskalaisia, saksalaisia, espanjalaisia. Anjoun tyrannit ajoi sekarotu pois sukupuutto-surmalla, kapinalla, johon kirkkojen kellot antoivat nousumerkin: Sisilian jalo iltamessu. Mutta tuskin hukkui Anjou, tunkihe tilalle ahnas ja uskonnollinen Aragonia.

Sitten saksalaiset, italialaiset, itävaltalaiset

ovat siellä keinotelleet, taistelleet, kukin koettaen omistaa aarretta.

Kunnes viimein italialainen sekarotu, herraties miten monista kansoista syntynyt, suutui muukalaisiin ja Palermossa liehahti Garibaldin punainen pusero.

Siltä vuorelta, Palermon Monte Pellegrinolta, jolla Hamilkar Barkas muinoin oli epätoivon vimmallalla puolustautunut Rooman hukkaa vastaan, levisivät vapaustaistelijat kulona kaikkialle. He kiipesivät vuoria keveästi kuin sveitsiläiset palkkanihdit! He kiisivät tasan-koja kuin arabialaiset ratsurit! He puhdistivat saarensa riistäjistä, mereen tottuneina kuin ennen Zor tai Theokles.

Niin sai vilja-aittansa takaisin Italia. Nyt sen haave on omaksi valtioksi.

Oli ilta, kun Sisiliasta läksin.

Messinan salmella, höyrylautan leveällä kannella. Mielessäni kulkivat saattueena sikulit, Zor, Theokles, Hamilkar, Rooman preettorit. Ja itägootit, Bysantti, Abdallah, ja Roger ja espanjalaiset. Kaikki menneisyyden utuihin haihtuen.

Tyrrhenan mereltä kävi väkevä, lämmin viima. Tähdet loistivat suurina, kone jyskyi kumeasti.

Minua vastapäätä istui verevä maalainainen: nenä jalo, kreikkalainen; korkean hiussykerön ympärillä metallipangat. Pari matruusia, hanuria eli sirmakkaa soittaen:

toisella heistä kotkannenä ja vaalea tukka, — minkä normannin jälkeläinen tuokin lienee! Mutta erillään toisten joukosta istui kaksi maalaisukkoa: kasvot keltaiset, posket rypyiset, otsat matalahkot, mutta älykkäät. Nenät kuin käyräsapelit, sieraimet laajat; suut leveät, suoraviivaiset. Heidän pienet silmänsä kiiluivat kuin hiilet, kun he helistivät käsillään huitaisten sisilialais-murrettansa. Valkeat hammastarhat paistoivat kirkkaina, kun ohuet huulet aukenivat leveään, ylimieliseen ja äänettömään nauruun. Päässä heillä oli sini-set fetsit, ja toisella fetsin ympärillä kirjava turbaani: saraseenien jälkeläisiä.

»Valo vaipunut yön oli helmaan jo.» Rusko oli sammunut, Poseidon väsyi, laski tyttärensä ja raakkuihin puhaltelevat poikasensa lepoon.

Sinipunerviin utuihin alkoi tummeta taakse Sisilian jyrkkä ja korkea ranta. Korkeimmalla huipulla, Etnan lumi-särmällä, häilyi punaisia hattaroita.

Aallot solahtelivat uneliaasti laivan kupeissa. Tuolla pohjoisessa olivat Aioloksen saaret. Ja tuossa lähellä Skylla.

Kuin houkuttelevat sireenit vilkuttivat Sisilian rantakaupunkien tuhannet tulet. Suurina heijastelivat ikuiset tähdet meren mustanvälkkyvästä pinnasta.

ADRIAN MERELLÄ.

Aalloilla keinuen etelän kulta-auringin kimaltaessa. Aallot kaukaa ilman-rannoilta matkaavat, ääriltä taivaan, missä hopeapilvet hohtavat, valkeina, kellervinä kuin autuuden maat.

Keikahtaa pursi mahtavasti aaltojen keh-dossa, hyrskähtää laine, veden sormet leikkivät laitaan lyöden: — pursimiehen poskelle räiskyy viillyttävä vaahto, — pursimiehen, köyhän kalamiehen, joka aalloista elatustaan etsii. Kalamiehen repaletakkisen: hän katselee vesiin, katselee illan kultapilviin, — katselee kaupunkia, rannalta kaukaa kellervänä

hohtavaa; — katselee haahtea, joka verkkalensa ohi matkaa: perälaidalla poikanen kynnärvarttensa varassa laulaen laulua kaukaiselle armaalleen; — katselee mies, ja sydämestänsä kiitollisena kumpuaa:

— Mikä onnen ja kirkastuksen hetki! Ja hän hiljalleen jatkaa: Siunaus rannoilla ja mailla, siunaus kultapilvillä ja aalloilla vaeltaville, siunaus kaupungilla, rannalta kellervänä hohdavalla, kaloilla, syvyyden asukkailla, siunaus palava kuin kiitollinen ihmissydän.

Niin huokasi mies; mutta lyhyt on päivä.

Merimies palaa kotiinsa iltatähden alla. Rymähtäen hän astuu majaan, jossa häntä vaimo ja lapset odottavat, lapset kuin tiiran poikaset taattoonsa. Riemun huuto kajahtaa, riistan ympärillä tungeksitaan. Ja pian jo liesikin loimuaa.

Mutta tämän laulaja, hän, jolla ei ole vaimoa, ei lasta, häntä taas levottomuus ahdistaa, ja hän ihmettelee:

Mikä lyhyt onnen hetki äsken! Mikä siunaus vesillä ja mailla, siunaus kultaisilla pilvillä, kaupungilla, rannalta kellervänä hohdavalla, siunaus palava kuin kiitollinen ihmissydän!

ALPPIJÄRVI.

Sveitsinmaassa valtavat vuoret ympäröivät syviä laaksoja, joissa vihreät järvet kimaltavat. Järviin syöksyvät vuorikosket kuin pilvistä: patsaina, pilareina, häilyvinä uturyöppyinä! Alas vuorten seiniä, joita pitkin kuusimetsät kapuavat ylös kuin hyökkäävät sotajoukot! Alhaalla rannoilla vihannoi viini, ja ruusut kukkivat. Mutta ylhäällä, kuusikoiden yläpuolella, on aavat laitumet, ikuisen, säkenöivän lumen rinnalla.

Varhainen aamu, kello neljä. Harmaa oli vielä veden pinta, sumussa järveä ympäröivät alpit. Hiljaista aivan. Vain aallot ikku-

nan alla loiskahtelivat aamu-unisesti. Etäällä kumisi vuorikoski.

Sitten alkoivat linnut tirskahtella. Ja jo värittyi taivas alppien takana, etäällä, väkevän keltaiseksi, — hohtavaksi kuin vaski, hui-kaisevaksi hiljaisessa aamussa. Merkillisesti hohti se kylmä kulta-telttä, jossa aurinko heräili, mahtavain vuorten tummain hahmojen takaa. Ja nyt kukahti jo käki! Aalto loiskahti pirteämmin ja heräten.

Jo alkavat linnut hälinänsä tiheän rantakylän takana rinteillä, keväisessä koivikossa.

Yhä kiivaammin helottaa taivaan keltaisuus.

Ja nyt kumahtavat kirkkojen kellot, kaukaa vuoristosta. Kumeat kellot etäältä, tuskin kuultavasti, jumala ties mistä: — rotkoista, salaperäisestä etäisyydestä, — syvin äänin laulaen. Aamukellot. Niiden kumina katkeaa syviin vuorten onkaloihin.

Aamu kirkastuu.

Yhtäkkiä ilmestyy tuonne korkean vuorimuurin harjalle ruusunpunainen pilvi, heleästi paistava.

Se on aamun tulo, valon viitta! Ja samalla kalahtelevat jo lähempääkin, järven toiselta rannalta, pienten kirkkojen kellot. Kutsuen, herätellen, — vastaten etäisten malmien kumiinaan, — kuin noviisit kuultuaan vanhan priorin äänen.

Niin herää kylä ja kolistellaan jo rannalla ikkunan alla airoja. Ja kaukana vuonossa a utuisten vuorten välissä, siellä väikkyä jo purje, klassillinen latinalaispurje: kuin kaksi kyyhkyn siipeä ristissä, toinen valkea, toinen kellertävä. Tuo siipipari hohtaa aamun uduissa.

Keltaisena yhä taivas. Missä aurinko?

Nyt se tekee nousuansa: sinipunaisella värittyvät alppien veteen kuvastuvat kupeet, värillä aivan sinikellon-heleällä.

Ja jo iskee aurinko silmää, kohoaavuorten raosta. Iskee kuin peninkulmaista, tulista keihästä, — sitten leimahtaa kuin syttyvä kekäle! Ja sieltä ylhäältä, vuorten huipuilta, sieltä valahtaa laaksoon utuinen, kullan-säihkyvä, sini-usvainen sädevuo, valovirta. Kuin Päivättären kankaan loimet alas järvelle. Ja nyt kilkahtavat kaikkein matalimmalla piileväin kirkkojen kellot, iloisesti vastaten äskeisten kellojen ääniin, jotka vähitellen loitos vaikenivat.

Kellojen soittoa. Laitumelle vietävän karjan vaskikellot etäältä, metsäisiltä vuoripuilta. Lintujen viserrystä. Vaikenemus sitten. On kohonnut korkealle välkehtivä päivä.

Suloinen järven hiljaisuus. Ihana maa, kirkas vesi.

Siniset vuoret kuvastuvat veden pohjatomuuteen. Monet kylät vuorten helmoissa

kuvastuvat kuin peiliin, valkein, suipoin kello-tapulein. Kalastajat viilettelevät järvellä, ruuhessa potkahtelee veden riista. Purjeet: toinen valkea, toinen kellervä. Ikkunan alta ruusupensaikon raikas tuoksu. Huuruten syöksyy tuolla vastapäätä vuorikoski laaksoon, kuin hiidenkirnuun.

Tuo järvi, jota vuoret, taivas-korkeat, saartavat, sulkevat, missä olen näitä vuoriseiniä ja maisemaviivoja ennen haaveillut?

Eräässä sadussa, jota joka lapsi lukee.

Niin kyselen itsekseni ja muistelen. Nyt muuttuu uni taas elämäksi. Näen sankarihahmon.

Kas, tuolla kirkkaan veden äyräällä kajastaa keskiaikainen kylä. Siellä kiertelevät rinnettä väärät kujat. Keskellä kylää tapuli, kuparikattoinen. Ja kansaa soutaa kylään, juhille. Vanhaa ja nuorta. Neitoja, joiden hipiä on valkeaa kuin maito, katse kirkas.

Ja myös ylhäältä vuorilta, ei vaan vesiltä, tulee väkeä, mikä karjaa, mikä metsän riistaa tuoden. Ne on markkinat kai, kylän väkisillä kujilla viulujen, pillien vinguntaa. Mutta väki on raskasmielistä nyt. Vainoojan ies painaa maata. Siksi tietee väki surren toisiltaan uutisia ja saa synkkiä sanomia. Ja se toivoo jotakin. Mutta torille, kaivon viereen, jonka patsaalla seisoo kullattu kuva: oikeus vaaka kädessä, silmät peitettyinä, — siihen

oli ilkeä vouti pystyttänyt riuvun ja pannut sen päähän sulka-hattunsa: sitä piti ohikulkijain muka tervehtiä.

Ja he tervehtivät, ja he punastuivat vartioivain huovien edessä. Ja he odottivat jotakin.

Ja tulee markkinoille vuorten mies, alppikotkien ampuja. Päätänsä pitempi muita hän on. Jousimiehen tuima katse. Se näki kautta sumujenkin. Jo astuu mies torille, jousi olalla, poika pieni käsivarren suojaassa. Ja väen kuhinassa hän silmää riukua, hän hieman hämmästyä, aikoo jatkaa matkaansa, — kunnes huovit vaativat häntä tervehtimään hattua. Hänkö — vakaa, vapaan luonnon mies, erämaan sinisen taivaan, jolla aurinko säihkyä kuin vapauden vaakunakilpi, — hänkö kumartaisi — voudin hattua! Hän, jonka jalkain juuresta vuoriston sumut ja pilvet tupruavat ylös kuin luonnon uhrisauhu! Hän, jonka sisar oli tuuli ja veli jousi; kilpaajansa kotka, joka rakentaa pesänsä pilven yläpuolelle, riippuvan paaden kupeeseen, punaiseen alppiruusu-mättääsen. Hänen verensä syöksähtää käskyä kuullen. Ei voi. Ja huovit häneen kiinni! Voudin eteen vietynä hänet pilkalla tuomitaan ampumaan omena poikansa pääläeltä.

Sadat kerrat hän oli lennosta tavannut ryöstökorpin, jyrkänteillä koikkuvan. Mutta

nyt. Nyt hän vavahti ja kuohahti raivosta!

Hän ampui. Omena vierähti. Mutta kysyipä vouti silloin, miksi on toinen vasama varattu talonpojan vyöhön?

Silloin hän kohotti päänsä ja katsoi kysyjän silmiin. Hänen silmistään näki vouti, mitä varten oli toinen, teräskärki, vyöhön varattu.

Kun omena putosi, niin salavihainen kansa riemahti, se nosti päätänsä ylpeydestä. Mutta köysiin omenan-ampuja nyt, yli järven, vaarallinen kotkain-ampuja! Kansa pelkäsi, suri ja vaikenä.

Kirkas päivä. Satoja vuosia sitten. Päivä, joka paahtoi, vuoret kuvastuivat rauhaisina, kesäistä untansa nukkuivat rinteillä metsät.

Niin purressa kotkain-ampujaa yli järven.

Mutta tulee iltapuoli, — nousee tuuli, ja aallot käyvät ärtyisiksi, myrkyllisen vihreiksi. Viima purjeissa vinkuu.

Jo kuohahtelee vaahto.

Jo yleni alppien ylle mustanpuhuvia lonkia. Kaukainen lumihuippu paistoi päivänlaskussa kuin verinen ruhtinasvaippa.

Pilvessä välkähti salama.

Tuli myrsky. Pursi kiisi kallellaan, pitkäinen jylähti onkaloissa. Salamet viilsivät haavoja kautta koko taivaan kuvun. Tuulenpuuskat temmelsivät. Lähi rantaa kuljettiin. Tammet kohisivat, vesi löi yli laitojen. Vaarallinen niemen kärki.

Hätäpä pakoitti nyt vartiat päästämään kahlitun köysistä, rukoilemaan tien tuntijalta pelastusta. Niin, kotkain-ampuja peräsimeen!

Hän kiidätti purren suoraan terävimpään kariin! Itse hypähti tutulle kalliolle, — huovien hätähuudot lyhyet.

Ja kerran, kun korska Itävallan käskynhaltia ratsasti seurueineen vuoren solassa: hän suistui satulasta, rinnassa nuoli, — tuttu, uhkaava nuoli.

Niin mies kosti poikansa, itsensä puolesta. Ampui tulevaisuuden vasaman. Hän näki voudin suistuvan ja seurueen varustavan jousiaan. Mutta hän kapusi tammestansa viereiselle kallion äyräälle. Ja ylös vuorenselkää, kuin ilves. Kuin koston hengen nauru kajahti hänen äänensä jo ylhäältä, näkymättömistä.

Gessler surmattu! Nyt juhlivat kylät, vapaiden järvien rannat! Nytpä oli köynnöksillä koristettu karkelolavat, vanhukset iloitsivat poikasina, miehet löivät sarkkansa vanteiksi pöytään. Nuoret kumarsivat päänsä sankarin ihanteluun. Missä hän itse? Yksin hän vaelsi vuoristossa. Ei kiitosta kaivannut. Mutta kiitollisuus kohosi hänen rinnastaan jylypylvien pitäjälle, joka hänen kättänsä tuki. Ja niin hän oli rientänyt kotiinsa, vaimonsa ja poikansa luo, tulevaisuuden kauniita unia

nähdén. Miten vapaus oli nouseva, kulkeva hänen jälkiänsä.

Ja se nousi. Maassa oli sota julistettu: veressä, hiljaisissa, myrtyvissä sieluissa.

Seurasivat ensi nuolta öisten niittyjen sala-liitot, Rütlin valat. Nuijain ryskeet vuorisolissa. Winkelriedit mursivat rintainsa kautta tien vapaudelle.

Ja vihdoin nousi oikea vapaus, verellä ostettu.

On vieläkin maita, joissa itävalta polkee, häväisee!

Mutta niissä saa Gessler palvelijoita. Ja Wilhelm Tell: hän oli germaani!

Ilta oli tullut, — jälkeen päiväisen kulun pitkin rannikoita, ruusulehtoja, koivikoita.

Alppijärvi muuttui sinertävän harmaaksi. Aurinko laski. Vuoret, mahtavat, jättimäiset, helähtivät himmertävään alppihehkuun.

Järvi tummui. Mutta vuoriston takana kaukana viipyi ja hymyili ruusunpunainen pilvi. Kuin pitkä, punainen harso, joka heijastui alas, hohti syvistä vesistä.

Karjankellot soinnuttivat ohutta vaskeansa. Ja nyt, myöhään illalla, kajahti kaukaa alpeilta vaskitorven heleä, vakava sävel.

Se soi hartaana kuin virsi. Soi hetkisen, kierteli kaukana vuoristossa ja vaiken.

PAIMEN.

Alppipaimen, Senn, armailli, asuu talvin kyläisissä laaksoissa, kesällä vuorilla viher-tävillä. Keväällä miehet vuorille, naiset ja lap-set kotiin. Raskas on miesten työ vuorilla.

Jos paimen on nuori eikä ole jaksanut vielä hankkia itselleen omaa tupaa, jonka ikkuna-ruutujen rivi sievästi kiiluu, eikä mehiläis- ja kukkatarhaa, — jos ei, niin vieraan pirtissä hän on viettänyt talven. Mutta hän on unes-saan pyrkinyt omaan majaan. Vaimoa hän on, kylän tyttöjen komeinta, katsellut. Työllä ylhäällä vuoristossa on hänen saavutettava onnensa.

Niin hän on vuokra-tuvassa viettänyt kaiken talven. Tehnyt minkä mitäkin, puuhun koruja leikkaellut. Ehkä käynyt töissä pienessä talonsa sahasa.

Ja kaivannut kai vuorille, kerätäkseen taas kultaa säästöön. Kaivannut vuoriston hiljaisuutta, kylätöntä rauhaa. Vuorilampea ja pärekattoista majaa.

Ja tulee kevät. Kauan se on taistellut viimeisiä pyryjä vastaan. Mutta kun se vihdoin voittaa, se astuu reippaasti vuorille, viittoo jäljestänsä tulemaan, — ja katoaa sinne. Tuokiossa se luo siellä kesän, lyhyen kevät-hurmion jälkeen. Silloin, touko- ja kesäkuun vaiheilla, ollaan laaksoissa valmiit kevättapahumaan: ajetaan karja vuorille. Jo kauan sitten on valittu pääpaimeneksi parhain kyläläidunten vuokraajista. Hän on vuokrannut talollisilta karjansa, miltä naudan, miltä kolme, neljä. Ja pestannut apulaisensa.

Odotetaan kylässä päivää, jolloin voidaan karja laskea.

Ja kun tulee se päivä, niin paimen herää kuin kontio talvikojussaan. Oikoo jäseniään, pilkistää sataruutuisesta päätyikkunasta ulos.

Ah, jo syöksyy vuorikoski pauhaten vuorten ylhäisyydestä, tupruaa valkeana usvana. Kevätaurinko paistaa hiljaisessa laaksossa; pienen kirkon kuparisipuli kimaltaa. Koivut ja poppelit vihannoivat. Tulvillansa vilisee

Tuijottavat auringonpaisteesen. Mutta sitten potkaltavat kerran iloisesti ja juoksevat paimentorvea kohti, kylän kaivotorille.

Kellokkaiden jäljestä, joiden sarviin on sidottu yksijalkainen lypsyjakkara, kuin kultarihmoilla koristettu kruunu, tölmää nuori nautakarja: kukitettuina kuin tyttöset häihin. Ne heiskuvat, ne kiitävät pitkin kujaa kuin viiriä liehutellen, ne ynyvät, puskevat kellokkaita, jotka hymyilevät kevään säkenöiviin korkeuksiin. Viimeisinä päästetään vuohet, partaiset penteleet, karjan katupojat, jotka milloin juoksevat muun karjan edelle, milloin kopaisevat kukkia lavoista, milloin tyttöjä pökkäävät. Vallattomina, mahdottomina järjestykseen. Heistäpä on alppipojalla ja koiralla huoli!

Niin asetetaan karja jonoon kyläraitille. Etumaisena Muni, sitten kellokkaat komein kruunuin, saattajat sivulla, vuohet ja kilit lehmäin välissä vilistäen. Satuloitu on myös, ja eväillä ja juustokojeilla säilytetty, hevonen paimenta laitumelle saattamaan. Tulee papikin, siunaa karjan vihkivedellä.

Jo katselevat kellokkaat ihmetellen paimenta ja ovat hänet kaataa, katsovat: lähtään jo vuorille! Siellä ruoho tuoksuu, purot solisevat.

Viimeiset maljat armaillin kanssa, joka on hänelle uskotun omaisuuden herra ja tietää

iloisen edesvastuunsa. Hänelle kaikuu viimeinen: onnellista paluuta! Ja punapuseroinen tyttö, katseltu, hymyilee hänelle ja heittää hyvästit. Ja hän kulkee karjansa etunenässä komeana kylästä, kohti siintävää vuorensiinaa, joka sulkee raitin pään. Etumaisena ylenee pari lumivalkeata vuohta. Ja väki seuraa jonkun matkaa, suurelle aukeamalle, jonne muiden kyläin paimenet tulevat, eri tahoilta pienien valkeiden kirkkojen luota, juhlakaulukset kaulassa, naisten kukittamina. Siellä yhtyvät paimenet, onnittelevat. Ja siellä he kiinnittävät kukat ja seppeleet pyhimyksen kuvan eteen, joka hymyilee katoksensa alta tienristeyksessä. Nyt nousevat kyläin karjat yhtä matkaa. Kunnes pian eroavat, kukin pääpaimen karjoineen eri polulle, kukin kylänsä laitumelle. Silloin satainen karja hajautuu. Pian vastaavat paimenet toisillensa kaukaa vanhalla alppilaululla. Se laulu kaikuu heleänä, hartaana kuin virsi:

Lè z'armaillis dei Colombetté
 dé bon matin sé sanlévâ, —
 ha ha — ha-ah!
 Liauba! Liauba! por ariâ!

Ja vanha-sanaisten säkeiden kaiut raukenevat vuoristoon.

Nyt kulkee paimen yksin laitumelleen, vain pieni paimenpoika mukana, ja vanha toveri,

pörröinen koira. Komeana hän käy, kämmenen levyinen lakki takaraivolla, valkeat hihat vilkkuen. Ja hän painuu äänten hiljetessä mietteisiin. Vapaudesta riemuiten, samalla monia vaaroja ajatellen, jotka häntä ja hänelle uskottua vähäistä karjaa uhkaavat. Ja myöskin pälkähtää hänen päähänsä: punaisessa puserossa seisoi tyttö kylän viimeisen talon kulmalla, hänelle onnea toivottaen. Rikkaan talon uhkea tyttö. Punaisessa puserossa, musta tukka hohtaen kuin korpin sulka. Ja raskain mielin armailli heitti hänelle koko kesäksi hyvästinsä. Mutta rikas tyttö nauroi vuorten pojalle, kun hän, punapuserossaan, ojensi kätensä hyvästiksi.

Ja nyt ylenee paimen laaksosta pois. Vuorille, joilla kasvaa myös punainen lumivalko. Sadun edelweiss. Niin, sellainen oli tyttö ollut talon kulmalla, punapuserossaan.

Paimen seisattuu, katselee taakse, jossa suuri järvi kaukana auteroi sinisenä utuna. Tuolla alhaalla hypittää kotivirta valkeaa vaahtoaan. Tuolla kotikylä, vihreän virran polvessa. Tuolla talvinen ravintola, jossa hän mielitiettyään kohtasi. Vielä näkyvät kiiluen kullatut sarvet päädystä. Ja tuolla hänen pyöreä ruutuinen ikkunansa. Eikö avatussa ikkunassa hohtanut myös jotakin punaista?

Paimen on kulkenut ohi viimeisen pikku ravintolan, ohi viimeisten viljapeltojen. Hän

tulee koivumetsään, jonka yläpuolla hänen laidunpalstansa alkaa.

Siihen hän nyt jää, antaa karjansa levitä ruohikkoon; jää alkukesäksi, jo kaukana kotikylästä. Ja sitten hän kulkee sikäli ylemmäksi, mikäli alempana karjanruoka loppuu ja ylempänä ruoho kasvaa. Parin viikon päästä synkeään, naavaiseen kuusikkoon, jonka hiljaisuudessa vain tikka nakuttaa ja palokärki viheltää. Kulkee karjoineen kapeaa uraa myöten, synkkäin rotkojen kautta, mihin päivä kuultaa korkealta, korkealta havukon läpi terhenisenä, outona utuna.

Niin hän loittonee, nousee toisille laitumensa rinteille, johtaa karjansa vaarallisia polkuja pitkin. Jättiläiskuusten latvat hänen jaloisensa kiikkuvat. Rotkosta alhaalta kuuluu kosken kumu. Tien polvessa on madonna kattonsa alla. Siinä hän nyt polvistuu ja rukoilee sitä, joka on häntä alkukesänkin varjellut. Ja nousee yhä ylemmäksi.

Syyskesällä hän on viimein jo aivan laidunalueensa äyräällä, ylempänä enää vain kaljut, synkät kalliotornit. Ja niiden yläpuolla alppien lumikentät: jäätiköt, kiiltävät jättiläisten lakit. Mutta alla ovat kuusikot kaukana, ympärillä laitumen aukeus. Alla laakso näkymättömissä, pilvien verhossa.

Ihana vuoristo! Mutta työ ja aherrus on paimenella siellä. Työ, hankkiakseen kultaa

rakentaakseen laaksoon kodin: sievän, tervanruskean, luhdeilla somistetun, ja karjaa. Joh-
taakseen katseltunsa majaansa!

Aamulla ani varahin, kun kotkat viheltävät, herää paimen koiran vinguntaan ja karjan yninään, paimenmajan ylisillä, heinävuoteelansa pärekaton alla. Hän nousee ylös, herättää paimenpoikasensa, lypsää karjan ja laskee sen leveästä ovesta ulos. Hän juottaa, suurustaa lehmänsä ja vuohensa vuoripurolla, tippuvan ruuhen luona. Ja antaa karjan hajota, pannen kaitsijoiksi pojan ja silpputurkisen koiransa. Sitten hän sytyttää viileässä kodassa, joka lemahtaa maidolta, mullalta, lannalta ja juustolta, kuusipuu-roihun valtavan kuparikattilan alle, joka riippuu karstakatossa hahloissaan, — ja täyttää kattilan maidolla. Hän kuorii juuston, kauhoo sen sammioon, lisää maitoa kattilaan, kohentaa mustan-savuavaa roviota. Hän kiristää juuston syltä leveään painimeen, — hän huuhtoo kulhot, kiulut höyryävällä sinnulla. Hänellä on työtä, touhua. Punapuseroisen, punaisen edelweissin, tavoittelua! Välistä hyppää ovelle kellokkaita katsomaan, huutaa huikahuttaa. Lomassa, jos jyrkänne on vaarallinen, menee itse karjaa kaitsemaan, päästäen pojat ruualle. Puraiseepa itsekin suuruksensa: kovaa leipää, — jos leipää aina eväiksi riittää, — valkeaa juustoa, ja päälle alppipuron kylmää vettä.

Joskus levähtääkin, seisten matalan, leveän majan portahilla, tupakoi, ja mietiskelee.

Siinä hän seisoo ruskeana, ahavoituneena chalet'nsa ovella, vuoriston hiljaisuudessa. Kauan on keväisistä, hilpeistä lähtöjuhlista kulunut. Alla leviää alppiseutu jylhänä ja autiona. Portaiden edestä laskeutuu rinne ylänkölaaksoon, josta kuuset turhaan koettavat korkeammalle kavuta. Mustien suurten salojen yli, jotka pieninä läikkinä tänne pilkavat, siintää etäinen kotilaakso sini-utuna. Mutta usein peittävät sen raskaat sumut, sakeat, vierivät pilvet. Silloin ei pilkahdusta muusta maailmasta: vain ääretön sumumeri lainehtii alla. Pilvet pöllyävät. Mutta yläpuolla on sininen taivas, joka on kirkas, siintävä silloinkin, kun alla salamat ukkospilvissä sin-koilevat. Yläpuolla ovat säröiset, pakkasta huuruavat alppihiiput, auringossa säihkyvät, ikuisessa kuurassa kimmeltävät.

Niin katselee paimen, ruskeat, hihattomat käsivarret ristissä ryntähillä, ahavan puremana, työn vaivaamana, — viimein leveitä lahkeita nykiessä, — tupsukas patalakki peittäen takaraivosta pienen pyörön, otsatukka pöröllä tutisten. Yksinäinen, sanaton, vieraille harvasanainen autiomaan asukas. Uskollinen koira tulee, huiskuttaa häntäänsä, kiepahtaa seisovan jalkoihin, uinuu — toista silmäänsä vähäväliä raotellen.

Ja paimen ajattelee kai yksinäistä eloansa täällä, koiransa ja pienen pojan kanssa, joka nyt alkaa kavuta samaa työn-vuorta, mitä myöten hän on näin korkealle päässyt. Korkealle — hänellä on säilössä kultaa, -- ja kesä on sitä taas lisännyt.

Ja kesäkyliä hän ajattelee. Laaksossa, siellä rikkaat talolliset istuvat illoin köynnös-majoissa viinin ääressä, naureskellen, maailman uutisia tietten. Ehkä, ehkäpä on hänen punainen jalovalkonsa siellä? He jymistävät tanssilavalla, miekkoiset, sirmakkain tai viulujen soidessa. Hän yksin täällä, työssä. Mutta vapaudessa ja toiveinensa.

Ja myrsky-syysyössä hän ajattelee. Semaitohiipiäinen, mustatukkainen tyttö, ei se ollut viime katseella mitään hänelle luvannut.

Syysyössä tuuli tohisee kivillä kuormatussa pärekatossa, lyö pieneen päätyruutuun kuin nyrkillä, vinkuu, puhalttaa vilua. Räntää sataa vuoriylängöllä.

Ja nyt tulee mieleen taas vanhain kertomat näistä vuorenhuipuista. Niin, niin ajattelee hänkin, kuin vanhat, että nämä vuoret, ne eivät olekaan pelkkää kalliota. Muuta ne ovat. Kaskujen punaisen edelweissin kasvattajia, kuin suloisen laakson tytön. »Kuulitkos», hän itseksensä mutisi, melkein aikoen pojan herättää, »kuulitkos, miten kaukana ylängöllä jymähti?» Mikä siellä? Yhden äänen

hän oli kuulevinaan, niinkuin vanha paimen vuolupenkillänsä oli kertonut, vanhaa Waudlaista kansansatua. Wildhorn oli se vuori nimeltänsä, joka nyt puhui. Se puhui langollensa Dent-du-Morcles'lle. Mitä se puhui? Mitä tehdä paimenelle tuolla helmoissamme? se humautti. Pyöräytämme ison kallion irti, — laskemme laviinin.

Se lakaisee majan ja kaikki laaksoon.

Myrsky hänet luudallaan pois sipaisee.

Peitämme laitumen aikaisella jäällä, — langetamme sumun, jotta karja syöksyy kuiluun.

Kiusaava tauti hänen keuhkoihinsa puhalletaan!

»Hah-haa, niin tehdään», vastasi öinen Dentdu-Morcles Wildhorn-vuorelle.

Poikakin heräsi myrskyn jyskeestä. — Hän oli aivan virkku vilusta ja onnettomuuksien pelosta. »Juttele jotakin», hän sanoi pääpaimenelle, »yön ratoksi.» »Mitäpä juttelisin», paimen vastaa ja hengittää raskaasti. Johtui taas mieleen punainen jalovalko. Juustonhakija pari viikkoa sitten kertoi, että nuori talollisen poika, rikas miekkonen, kuului muka nähdyn hänen katsottunsa kanssa. Laaksossa, jossa ylös yrittävä ei saanut olla. »Mitäpä juttelisin. Vanhoja kaskuja, kaskua punaisesta jalovalkosta. No, jo sen olet kuullut. Mutta nyt on sen hetki. Vuorilla kasvaa valkeita edelweissejä, tavallisia. Mutta kas-

vaa siellä punainenkin edelweiss. Sellainenkin on olemassa. Missäkö?

»Korkeimmilla huipuilla, pahimpain kuilujen äyräällä, — melkein pyörivän kallionlohkareen kupeella. Siellä se hohtaa kuin veri — pimeästä yöstäkin.»

»Niin. Moni metsämies kuuluu sitä koetaneen etsiä, mutta ei löytänyt. Jotkut armailit löytäneen kuuluvat. Mutta ei se helposti lähde. Kiipeä ylös kuin liukkaita vuoria: kesken tietä pitää alas liukua! Sitä kukkaa ei saa. Vaikka pään halkaisun uhalla, — ei.

Kerran oli muudan paimenpoika nähnyt vuoren rinteellä miehen, ylhäällä kuin pilvissä. Se oli ryöminyt melkein irtonaista lohkaretta pitkin. Ja se oli nähnyt, nähnyt kukan. Kuroittanut kättänsä, huutanut. Mutta juuri kun oli sen käteensä saamassa, hän syöksyi alas kuiluun. Kädessä sillä paistoi jokin kuin veri. Mutta kun hänen ruumiinsa rotkosta löydettiin, ei hänellä ollut enää sitä kättä, joka oli kukan poiminut. Mikä särmä lie syöksyessä sen katkaissut, minne lie jäänyt.»

Poika kuunteli vaieten; paimen ajatteli jaloa punapuseroistaan.

Syksyvuolla alkaa paimen laskeutua päivä päivältä alemmaksi. Sikäli kuin laidun ylhäällä kellastuu, sikäli kuin lunten raja huipuilta alkaen alenee. Niin laskeutuvat paimenet joka laidunrinteellä, paimenmajasta toiseen.

Alenevat, — kunnes karjankellot syyskuulla soittelevat luonnonsävellystään kotilaakson kuuluvilla.

Silloin on taas suuret ilon ja riemun juhlat kylissä. Paimenet palaavat tuotteinensa laaksoon! Runsaat syksyn juhlat, keväisiä huimemmat: isännät, emännät kestitsevät paimeniansa, kaiken kesää kaukana olleita, viljalla, viinillä, hedelmillä.

Ahavoituneiden, vähäsanaisten paimenten joukot kokoutuvat yhteiseen keskuskylään, seppelöityine härkineen, valkeine vuohineen, juhla-asussa.

Silloin tanssitaan veripunaisissa villiviinimajoissa! Silloin sarkat keikistyvät, kun vuorten kesäerakot pääsevät rypäleen tai humalan makuun! Koottuaan kultaa, vietyään karjan ja vuokrat omistajilleen takaisin, kovan työn tehdyänsä.

Ja tuo paimen voi istua tanssimajassa. Varjo-nurkassa hän istuu. Harvain toverien kanssa, poissa kirjavain lyhtyjen valopiiristä. Hän ei puhu paljoa, hän juo, hän lyö tyhjän sarkan lyömistänsä pöytään. Ja katsoo tanssivain sikermään. Ja lehtimajan toiselle puolelle, jossa taas hohtaa punainen pusero.

Ja siellä istuu se punan-verevä talollisen poika, josta hän kesällä oli kuullut. Hänen keväällä uneksimaansa vastapäätä.

Pojan kasvot ovat kauniit, silmät tyynet,

— hänen leveää selkäänsä ristii kalliisti tikatut nauhat.

Niin, hän on kaunis ja suora. Ei ole hänen tarvinnut kantaa halkokuormia ylös vuorille, ei taakkoja alas. Siksi hänen selkäänsä on soreaksi kehittynyt. Mutta paimen on tullut vuorilla vaivatuksi, tummaksi.

Ja tyttö, tuo punainen jalovalko, nauttii tulokkaan läheisyydestä, — ja hän luo yli lavan paimeneen voitokkaan silmäyksen.

Silloin paimenen päähän viini syöksee, hän kuohahtaa, kääntää päänsä pois, — ja antaa täyttää pullonsa, tyhjentää taas.

Ja kun hän kovaa onneaan ajattelee, se kasvaa hänen päässään juopuneeksi, epätoivoiseksi vimmaksi. Nyt hän menee mustatukkaisensa luo. Hän vaatii talokasta väistymään pois. Toinen hämmästyä, suuttuu. Ympäri keräytyneet nauravat. Punapuseroinen riistää käsivartensa paimenelta irti, vetäytyy pelokkaana talokkaan sivulle, he kääntyvät hymyillen poistuaakseen. Silloin paimenen silmissä mustenee. Hän näkee vain kuin hän syöksyisi jonnekin kukkaa tavoittamatta. Ja kauriinsarvi-pää puukkonsa hän iskee kilpailijansa kauniisen, leveään selkään.

Se satu paimenesta — sveitsiläinen legenda kovan onnen edelweissistä.

ROMANTIIKAN LIPUN ALLA.

Korkealla vuoristossa, viheriäisessä laaksossa on muurahaiskeon muotoinen kukkula, ja kukkulalla pieni, vanha kaupunki, muinaisen kreivikunnan pääpaikka.

Polvitteleva tie johtaa laaksosta ylös kaupunkiin, joka hohtaa somana muurien keskellä: linnoineen, kirkkoineen, luostareineen. Kaupungin vankkaa porttia ympäröivät pärekattoiset vallikäytävät ja pienet punaiset ampumatornit. Portin päällä välkkyyy vanha, hopeanvärinen vaakuna, jossa on kurki.

Kun kiipeää ylös portille, niin sen holvista aukeaa eteen jo koko kaupungin sisusta, kaik-

kinensa. Yksi ainoa tori tai katu siellä on vain — ja siinä ympärillä vanhat talot kallellansa, pienine, vihreäluukkuisine ikkunoineen. Joka ikkunalla on kukkia: pelagonioita, punaisena ja kirjavana kuin runsaudensarvesta uhkuen.

Keskellä kaupungin ainutta toria eli katua porisee iloisesti suihkukaivo, patsaan päässä keskiaikaisen ritarin kuva. Ja torin yläreunassa on kyömykattoinen muinainen luostari, nykyinen kuuromykkäin lasten kasvatuslaitos, jossa nunnasisaret vaalivat onnen-osattomia. Luostarin alitse vie holvikäytävä ylemmäksi linnaan, ja luostarimäen rinteellä loistaa valkea kirkko, viirinä kääntelehtivä kukko.

Sellainen on pieni kaupunki Gruyères, viheriäisessä laaksossa! Mutta ympäröivistä vuorista kohottaa yksi melkein kaupungin vieressä uhmapäisesti kahta huippuansa taivasta kohti. Vuori on satulamainen: ylhäältä kaksihaarainen, niin että huiput muodostavat ikäänkuin jättiläissatulan nupit.

Ensimmäisenä aamuna, kun siinä kaupungissa heräsin, häilyi usva avarilla, heinäkuusilla niityillä, ikkunan alla valkeana kuin niittyvilla. Aurinko nousi parhaillaan satulavuoren takaa ja laski sen nuppien välitse laaksoon sinertävän valovirran, joka juoksi kuin mitkä kankaan loimet. Aamukellot soinahtivat kuparihuippuisesta tapulista, — ja jo

näin nunnien kiiruhtavan mustankirjavana jonona hoidokkainensa aamumessuun. Avatusta ikkunasta viuhui sisälle viileä vuorten viima.

Läksin kaupunkia katselemaan. Muurien vallikäytävälle, ja kertaalleen kaupungin ympäri, läpi tammimetsän. Vanhasta portista mennessäni väki jo palasi aamumessusta.

Kaunis on tämä seutu. Kaunis mahtaa olla keväällä, kun taivas siintää, ja kevätaurinko hautoo nuoskaa lunta. Kärpäset surisevat, koivuviidat punertavat, ja vesi luostarin räystäistä tippuu. Satulavuorella kimaltaa lumi nuppujen välissä valkeana satulavaippana, ja pian on se syöksyvä pauhaavana ryöppynä alas. Ja käki on kukahteleva lumisten vuorten vihannoivissa pyökki- ja tammirotkoissa.

Muinen, — monta sataa vuotta sitten, — seisoi tällä samaisella kaupungin-kukkulalla roomalainen huvila, pilareineen, puistoineen, kertoo kaupungin opaskirja. Tämän laakson kauttahan kulki roomalainen sotatie Germaniaa. Se huvila loisti Venuksen, Isiksen ja Astarten kuvin. Koivut rehoittivat äsken puhjenneessa lehdessä, tuuli suhisi, ja käki kukahteli lumisten vuorten rotkoissa.

Huvilan isäntä, rikas roomalainen ylimys, joka tuli tänne viettämään kesiään, lepäsi aamupäivällä aterian jälkeen huvilansa par-

vekkeella päivää paistatellen; falerno kimalsi, ja orjat helskyttivät kauriinsarvi-kannelta.

Silloin ilmestyi yhtäkkiä laaksön toiselle puolelle vieras sotalauma. Keihään kärjet, korpin sulilla siivitettyt kypärit ja nauloitettujen kilpien kupurat kiilsivät. Ne olivat barbaareja, Burgundin keltatukkaisia urhoja, »kansan-vaeltajia», jotka tulivat ottamaan maita ja rikkauksia Helvetian entisiltä, mustapäiltä herroilta. Seitsemän oli heillä, kertoo Gruyèren alkuaikain taru, ylvästä päällikköä, ja väkeä kymmenet tuhannet. Niin, pian he levisivät laaksoon knin heinäsirkat. Kauhu valtasi huvilan isännän. Luonnostansa kelmeä poski lensi valkeaksi, ja heikot, kynsiin saakka sormuksista kiiltelevät sormet vapisivat. Kiireesti koottiin kalliimmat aarteet, — ja mielettömään pakoon, päätäpahkaa, vuoriston vihannoi-vaan, syvään saloon!

Mutta kesähuvilan nuorenlainen emäntä, kreikatar, oli kuljeksinut etäämpänä aurinkoisella kukkulan rinteellä. Oli käynyt poimimassa sinivuokkoja. Hän oli hempeän soma, — vain kaksikolmatta-vuotias; hän oli lyhyenlainen ja upea. Kasvot soikean sirot, — vaaleanruskea tukka kierretty palmikkoina sepeleeksi pään ympärille. Ja kuinka silmistä kuului syvyys, mutta ei pohjaton lainkaan! Hento ja vento oli leuka, särmikäs ei. Pehmoisesti hän liikkui, notkeasti kuin pajun

virpi, keikahteli soreasti ja leikitellen. Niin hän poimi vuokkoja ja nautti mäntyjen pihkan-tuoksusta. Kunnes yhtäkkiä tuli vieras sotalauma. Ratsujoukot kiisivät. Päättömältä pakoretkeltä myöhästyen joutui kreikatar erään päällikön käsiin, tuhintisten laumain saartaessa huvilan, niin kertoo satu. Päällikkö otti hänen kiinni, — kauhistus siinä tuli, — mitä hän teki? Katsoiko hän poskiensa hädän punaa peittääkseen maata kohti, koettiko kaikin voimin riuhtoutua irti raakalaisen käsistä? Ehkäpä. Paremminkin hänen sydämensä jyski haljetakseen, hän värisi kauhusta. Aivan hiljaa hän seisoi hetken, pelkoaan salataksensa, ja ehkä tunsii miehestä, ettei nyt ponnistella ja riuhtoa auttanut. Ja nyt hän ajatteli pääsevänsä irti siten, että katsoi raakalaiseen: miksi tämä oli rusentanut häntä niin kovakouraisesti? Burgungin mies arastuikin sitä silmäystä, ja hellitti hiukan syliänsä, — silloinpa lintu koetti pehmoisesti väistyä hänen käsivarsistaan. Mutta heti nuo lujenivat hänen kiertyvään vartaloonsa koskiessa: kreikatar tunsii olevansa kahleissa käsivartten, jotka olivat paksut ja kovat kuin rautatammi. Toista oli tämä mies, kuin hänen lihaketon, veltto roomalaisensa, — pelkuri ja pakenija! Hätä muuttui jo hämmästykseksi, ja kun hän kohotti taas katseensa ja näki vieraan leimuavan hymyn, joka oli muutakin kuin raa-

kalaisen, — päällikkö oli roomalaisessa Galliassa sivistynyt, kunnianintoinen burgundi, — niin hän tunsikin hänen lujassa sylissään ennen aavistamattoman sulon. Hänet huumasi halu painautua vasten hänen ryntähiänsä, ja tahtomattaan hän kuroittautui hänen puoleensa, — kuin laine mukaantuen kallion syvennyksiin. Ja merkillistä: hän oli onnellisempi kuin ikinä ennen, niinkuin kaiken ikänsä olisi kaivannut vain tällaista. Eikö hän ollutkin aina hiljaisissa unelmissa ajatellut barbaaria, joka olisi keltakutri, voimakas kuin vüoristokarhu, katse palava!

Ja niinpä nyt kävi, että keveäluontoinen Afroditen tytär taipui nuorekkaasen burgundilais-päämieheen ja jäi mielisuosiollakin hänen omakseen, — väkivallalla, kertoo tosin legenda. Kuusi Burgundin ruhtinasta samosi edelleen, mutta se yksi jäi tänne. Hän rakensi roomalaisen huvilan paikalle kömpelön linnan, — jälkeentulevat sitten sen komistivat sellaiseksi kuin se parhaina aikoinaan oli.

Vaeltaja-burgundi otti koko laakson kreivikunnakseen. Hän eli ryöstömaisensa kanssa, rikastui tavaroilla kauppamiesten, jotka matkasivat Italian ja Germanian väliä. Hän oli hilpeä rosvoritari. Hänelle lahjoitti kreikatar voimakkaita vallanperillisiä.

Siinäpä on Gruyèren kreivien sukupuun juuret. Alkuhistoriaa kaupungin, joka vähi-

tellen kasvoi linnan ympärille, loivalle mäen rinteelle: pienissä olkikattoisissa majoissa asuvia alustalaisia.

Sitten tulee Kaarle Suuren aika. Onpa mielikuvissansa näkevinään Kaarle Suuren hahmon seisovan tuolla uhkapäisten alppimuurien huipulla: kiireestä kantaan on rautaan puettuna se keisari, kömpelö kruunu päässä ja valtaomena kädessä — lukemattomien metsäläiskansain kuninkaalla ja roomalaisten Augustuksella. Vasalleina olivat raivoisat Rolandit, uskolliset puoliraakalaisseikkailijat, jotka sotivat hänelle alueita lisää.

Kaarle Suuren ajalla joutui Gruyèrekin roomalaiseen valtakuntaan ja maksoi veroa Carolus Magnukselle.

Mutta Kaarlen aika oli lyhyt. Hänen kuollessaan laaja valtakunta hajoaa. Häntä seuraavat heikot Pikku-Pipinit ja Kaarle-Paksut. Ja tämäkin kreivinmaa, jonka hän oli laskenut valtansa alle, ja linnan ympärille kasvanut kaupunki, julistautui itsenäiseksi. Se laajensi aluettansa, se oli aikoinaan Sveitsin mahtavimpia pikku valtioita.

Ja sitten näkee muistelija valkeita sotisopia ja niissä punaisia ristejä. On tullut ristiretkien aika. Haaveellista uskonintoa. — Satoja vuosia sitten, paahteisena kesäpäivänä, jolloin tammien lehdet välkkyvät ja apilas tuoksuu, näki tämän kreivillisen kaupungin asuk-

kaiden silmissä toisilla päättäväisen leimun ja toisilla tuskan. Ja kreivi, ihailtu, haaveksiva, hieman raaka ranskalaiskreivi, ratsasti linnastaan ulos torille, oljenkarvaisella oriilla. Hänen jäljestään tuli sata kaunista vuoriston paimenta. He olivat lähdössä niille maille, mistä aamulla aurinko nousee, vapauttamaan pyhää hautaa uskottomain vallasta, päitä halkomaan, seikkailemaan, rikkauksia ryöstämään. Heidän suomupaitansa päällä liehuivat valkeat vaatteet, ja kunkin rinnassa tai kilvessä paistoi punainen risti. Papit kyllä siunasivat heitä, mutta kaupungin naisten, paimenten puolisoiden, morsianten ja siskojen suusta kajahti tuskan ja vimman huuto. He juoksivat porteille, lukitsivat ne ja heittivät avaimet vallikäytävästä ulkopuolelle, rotkoon. Tämä, niinkuin muutkin tarinan tapaukset, on suurissa seinämaalauksissa kuvattu Gruyèren jaloon linnansaliin, kaari-ikkunaiseen ja valoisaan. Miehet eivät olleet naisten hädästä niinä miehinänsä; he eivät kuulleet, nähneet heitä, kun he takertuivat lähteväin jalkoihin rukoillen: miksi jätätte tylysti kodit ja lapset, kotimaan, syöksyen kaukaisessa Pales-tinassa surmaa hakemaan? Väkivalloin murtausivat miehet naisjoukon läpi, ja alkoivat särkeä lukittuja portteja. — Kreivin puoliso on houkutellut miestänsä, koettanut saada hänet hymyilyillä ja hyväilyillä unohtumaan onnel-

liseen kotikammioon. Hän on kietonut kylmän soturin kaulaa, hän on leperrellyt häntänsä ja tuskaansa, hän on pilkannut hänen suurta intoaan — mutta pilkasta on mies kylmennyt, hän on tylästi, kovasti lykännyt vaimon luotansa, vaikka tämä on vuoroin syleillyt hänen polviaan ja vuoroin koettanut hellällä väkivallalla riisua hänen raskasta miekanhankkilustansa. Tuossa nyt istuu kreivi satulassaan, ja miehet murtaavat portteja. Linnan rouva seisoo hervottomana ja neuvottomana muurin kupeella. Ja portit kaatuvat auki, ja laakso paistaa, naisparvi parkaisee ja vaikeenee sitten, — pienen ristiarmeijan lippumies heilauttaa punaista vaatetta ja huutaa:

— Eespäin, jalo kurkemme! Palatkoon, ken voi!

— Kyrie eleison! vastaa ristilauma, ja se katoaa vuorisolaan, — sieltä Tonavan laaksoon, Konstantinopoliin, Vähään-Aasiaan. Siellä se nääntyy nälkäänjajanoon. Kuolee saraseenien sapeleihin. Tuskin Jerusalemiä nähdenkään!

Ja syksyllä kerran, — syksyllä, kun kesä on mennyt, lämpöisten öiden hiljaisuudessa, sirkkoineen, lehmänkellon kauas kuuluvine helinöineen. Kuura paistaa nyt ankarana alpeilla, mahtavilla ympäristön muureilla. Toisinaan lumiset pilvet jo saartavat niitä, toisinaan vedestä raskaat, niin että vuoret vain synkeinä haamuina sisältä kuumottavat.

Surullinen ilta. Ja mieleen johtuvat muistot Sveitsin valaliiton ajalta.

Syksyisenä iltana, satoja vuosia sitten — kun laakso lepäsi mustana kuin meri, ja merestä vain tupien tulet alhaalta tuikkivat kuin laivojen vartiovalkeat — satoja vuosia sitten leimahti hätäroihu tuolta satulamaisen vuoren nupulta. Se tuikki levottomasti kylmistä usvista. Ja samassa huusivat hätäluikut alpeilta, ja kirkonkellot alkoivat soittaa hätää, niin että tapuli tärisi. Ja levolle riisuutuvat urhot kavahtivat, sivalsivat seinältä jousensa, siunasivat ne ja itsensä pyhimysten nimeen ja kokoontuivat kreivinsä linnaan. Oli tullut sana, että vieras sortaja, habsburgilaisen keisarin armeija, oli lyömäisillään naapurikantonin, Bernin, joukot kaukaisessa laaksossa. Silloin kreivin väki, jalot ranskalaiset paimenet, samosi suoraan yli vuorten, vaanivien rotkojen vieritse veljille avuksi, saaden matkalla apuväkeä. Ja ennenkuin uusi syyspäivä sarasti, oli vainooja kumottu vuorensolaan melkein viime mieheen. Ja kreivin kaupunki oli pelastanut naapurinsa lipun — Gruyèren kurki auttanut Bernin karhun — kun se oli joutunut vihollisten saarroksiin.

Mutta aika kului, — valaliiton ihanneaika oli mennyt. Sveitsi riitautui sisäisesti. Toisellaisilta retkiltä kreivin väki palasi vuorilta joku aika myöhemmin.

Voittajana se silloinkin palasi, mutta voittajan kasvot olivat pilkalliset, ylimieliset, katse kyräilevä, ja riemu oli uhkapäistä, villiä. Äskeiset, yhteistä vapautta puoltavat liittolaiset olivat kiistautuneet keskenään. Naapurikarhu, kansanvaltainen Bern, joka tavoitteli Sveitsissä ylivaltaa, oli hiipinyt murhaan ja ryöstöön kurkikreivin alueelle, kavalastikuin varasyöllä. Olisi ylimys, kreivi, voitettava, ylimysasetukset muutettava, ranskalainen maa liitettävä saksalaiseen Berniin. Mutta eläs, sinä kade, kiittämätön! Pari virkkua kreivin paimenta huomasi heidät, ja kahteen mieheen he torjuivat vihollista monta tuntia vuorisolassa, hätäluikuilla toivotellen, — kunnes kreivin soturit ehtivät apuun. Ja nuolillaan ja vieritetyillä kivillä kreivin väki silloin kaatoi naapurikarhun pojat, kaatoi melkein viimeiseen mieheen, ja palasi kotiin kädet veljien veressä.

Kyllä silloin, sinä syysyönä, kun kuun kiekko kiersi keltaisena vuorella kaupungin kattojen päällä, riemu raikui linnan kaari-ikkunaisessa ritarisalissa! Kokonaisia härkiä paistettiin vartaassa avonaisessa liedessä, ja palkittu hovinarri, — jonka soma talo, lohikäärmeen päillä ja naamioilla koristettu, on vieläkin Gruyères'ssä muistona Gruyèren hovinloistojailta, — hän sepitti runoa kymmenen sylvä voittajain kunniaksi! Raikui riemu linnassa aamuun saakka, ja jatkui kaupungilla lipu-

tuksina ja linnan pihalla turnajaisleikkeinä. — Mutta linnan takalistolta kuului hengen-
hätäistä parkunaa kidutuskammion rautaris-
tikoiden takaa: nipistettiin näet vangituilta
salaisuuksia tulisilla pihdeillä. Kidutuskam-
miot, välttämättömiä huoneita ylimyslinnassa;
nyt linnan omistajan, kauppiaan, biljardi-
huone.

Tämän sadun sankariko lienee ollut se
kreivi, jonka haamun kerrotaan sateisina
syyspäivinä istuvan pilventönkänä tuolla sa-
tulavuorella? Satulassaan hän istuu, jättiläis-
kokoisena ja jäykkänä, Gruyèren kreivi, ylpeä
pää vyöryilevissä pilvissä. Keihäs on tanassa,
taistelupukarilla, ja raudoitettut sääret melkein
laakson pohjalle ulottuvat. Syyspäivinä kur-
jet, hänen vaakunalintunsa, kiitävät laulavana
falangina hänen päänsä ohi etelään — Italiaan,
Egyptiin . . .

Kerran keväällä, toukokuun lopulla, seisoi
eräs suvun myöhemmistä ja heikommista ve-
soista, — keskiaikana vielä, kreivin poika,
nuori prinssi linnan pihassa, sveitsiläisillä
luhtiportailla. Hän oli viidennellätoista, siinä
iässä, että rakkaus heräsi hänessä. Keväästä
ja kaipauksesta hän oli kalpea. Yhtäkkiä
pyrähti varjoisalle linnanpihalle paimenparvi,
— lähdössä kesäksi alpeille: armaillit. Karja
jo torilla ammui, vuoriston kaiku vastasi.
Nyt tulivat paimenet tavan mukaan heittä-

mään hyvästejä ruhtinaallisilleen. Sinisissä samettipuseroissa komeilivat miehet, heidän käsivartensa olivat paljaat kuin indiaaneilla, ja kämmenenlevyiset patalakit keikkuivat pääläella. Tyttöillä oli vuokoista ja voikukista solmitut sinikeltaiset seppeleet päässä. He suorivat iloisen piirihypyn prinssille hyvästiksi. Miehet taas lauloivat ikivanhaa *Lè z'armaillis* . . . Mutta tanssivain tyttöjen joukossa oli eräs rohkea, joka tohti viitata kreiville tanssiin kutsuen, ja jatkoi pyörtävää piiriänsä. Sepä rohkeus riitti nuorta kreiviä suututtamaan ja kiehtomaan! Kun prinssi näki nuoren tytön kupuisen poven, ja tukan, ja kiehtovan suun hymyn — kas, jo laskeusi hän alas, ja hänen polvensa vapisivat. Tyttö vain viittasi, ei pysähtynyt, hän tanssi edelleen kuin ilvettä lyöden. Kreivi vihastui, — hän kuuli jo eräiden paimenten naurun, näki tytön silmät. Ja niinpä hän rohkaistui, kävi kovasti asiaan, ja sai velhon kiinni — tyttö antausi hänen parikseen ja he tanssivat piirin keskellä. Arkuuttaan ja kiukkuaan salatakseen kreivi pyöritti nyt tyttöä varmasti ja reippaasti. Ja siinä soman tytön lähellä unohtui jo kiukku ja muiden naurut. Niin he tanssivat, tanssivat, sitrat soivat — ja kas: piiri alkoi vieriä alas linnan pihalta. Tanssivat, tanssivat — paimenten hihattomat puserot vilkkuivat, ja tyttöjen kukkaseppeleet kier-

sivät. Ja tanssien he pyörivät alas torille, ja torilta ulos kaupungin portista — jäljestänsä muut, ajaen seppelöityä karjaa, laulaen paimen-virttä. Tanssivat, tanssivat: jo vartia ampumatornista heille hyvästejä vilkutti! Tanssivat alas laaksoon, virran varrelle, yli harmaan sillan, ylös rinteelle, ja pois vuoristoon — soittojen ja karjan kellojen helistessä. Sinne he kauaksi katosivat, viimeisen keran kajahti alppilaulun kerto: *Ha-ha, liauba, por ariâ, — ha-ah!* Ja nuori ruhtinas velhoutui koko kesäksi vuoristoon, paimenten elämään.

Mutta syksyllä, huimain paluujuhlain jälkeen, tuli siitä tytöstä kreivin vihkimätön vaimo. Linnan tornissa hän nyt asui, ja sieväksi oli prinssi hänen kamarinsa varustanut. Siellä oli tytön rukki, ja seinillä kalliita mattoja, ja puu-nikerryksillä koristetussa vuoteessa sininen kunniataivas — ja on vieläkin. Kaikki ennallaan, kuin vanha, kaihoisa balladi: ihmiset vain puuttuu. Mutta nyt ei se entinen paimentyttö ollut leikittelevä tytöten enää. Tumma tuli oli hänen silmissään, ja hän ummisti luomensa, kun odotti kultaansa kammioon.

... Mutta vain puolitoista vuotta onnen uhkeudesta, niin jo neito, paimentyttö, istui tornikammiossa yksin. Hän oli pikaisesti vanhettunut, kasvot kellastuneet, ja hiuksista

pilkki himmeitä hapsia. Mutta kyyneleet toki vielä vierivät, kun hän tuijotti ulos valkeaan talveen. Kreivi oli näet hänet hyljännyt, matkustanut ylimysneittä kihlaamaan jaloihin länsivaltakuntiin. Eikä hän ollut pitkiin aikoihin lähettänyt muuta kuin lempeitä kirjeitä; hän ei ollut se kalpea prinssi tätä nykyä, hän oli mies: tyttö oli hänet vereväksi suudellut ja itse kalvennut. Eikä hän nyt odottanut kreiviä muuten kuin rukoillakseen häneltä kuolemata.

Niitä opaskirjan juttuja ajatellen olin kaupungin kiertänyt, ympäri linnan, jonka tornissa liehui suuri, vaalean-sininen lippu, kuin itse romantiikka; ja olin tullut toista tietä takaisin torin aurinkoiseen keskustaan.

Gruyères, elok. 1908.

FATA.

Oli elokuu, Maarian taivaasen-nousun päivä. Aamulla oli aurinko säteillyt, ja laaksossa, pienen kaupungin ympärillä hymyili sunnuntainen rauha. Ei viikatteen vilausta kedoilla, ei niittäjän ääntä. Vain kirkon kymmenen viritettyä kelloa soittivat kuin jättiläiskannelkielet vuorelta toiselle jännitettyinä, virsiä ja heleitä kansanlauluja. Ja kellopelin soittoa kohti vaelteli kirjava rahvas verkalleen, kynttilöitä kimaltavaan messuun ja koreaan juhla-kulkueesen.

Mutta miten katoavat auringonpaiste ja juhlasoinnut!

Puolipäivä vain ehti, niin maa himmeni. Vuoriston takaa nousi raskaita sadepilviä. Kuin Waudin tarujen pilvikäärmeet ne ryömisivät korkeain, törröttävien huippujen ympärillä. Alhaalla vainioilla raakkuivat varikset sadetta. Pian peittyi koko laakso, virtoineen, kaupunkeineen, harmaasen, suruisaan sumuun.

Ja mieleeni, en tiedä miten lie tullut eräs waudlainen-tarina. — Tuolla ikkunani edessä kohosi jyrkkä vuoren seinä, sulkien näköpiirin kuin uutimet: vihreää sammalta, udun harsosta kuultaen.

Niin, tuolla vuoristossa asuivat Waudin haltiattaret, pohjattomissa, hämärissä uduissa. Siellä myös monet »diablet», vuoriston hirmut, kyynäröisin maaten, katsoen kulmaina alta ihmisten taisteloja. Myös Waudin Gargantua, suuri, kuulu aarni, jonka hampaan kooloon lammas-katras mahtuu sateen turvaan. Lentokäärmeet, rubiini-silmä otsassa, — muita lapsellisten rahvaantarujen salaperäisyyksiä.

Koettaisinko kertoa kansantarun paimenesta ja haltiatar Fatasta?

Haltiatarten, ruumiittomain fantoomien, rakkaus on aina tuhoksi.

Näen edessäni alppipaimenen. Vähän kalvas hän on, ja hento, mutta silmissä into, punaisenkirjava nahkahykyrä korskastisti pällaella. Tupaa hän jo rakennutti laaksoon, ruskeaa, vihreillä luhdeilla ja parvilla koristet-

tua. Niin, olipa hän, taru kertoo, katsellut laakson tyttöjä, emännäistä kohoavaan kotiinsa.

Kaikki hyvä, — hän oli elävä kuin muutkin paimenet. Kunnes hän kerran toukokuussa, — toukokuu on alppiseudulla tuhon kuu, — näki vuoristossa haltiattaren kylvyssä. Onneton, jolle se suosio osuu; hänen olisi kasvonsa käsin peitettävä. Vaan tuotako olisi muistanut, ihanan näyn edessä, nuori armailli!

Ihana kylpijä: jalkansa kuin maito, kuin punertavat ruusun terälehdet; silmissä kummallinen, syvä kimellys, ja tukka pikimusta, — kansan pelkäämä musta tukka. Niin hän valeli vyötäröitään. Mutta kun näki ihmisen, tuokiossa sipaisi ilta-udusta kaistaleen, kietousi siihen, ja kauhistuneena katosi.

Vain hetken näki paimen hänen jalkainsa vaalean kuullon.

Mutta ken sen näkee, hän ei sitä unhoita, — ei myös armailli yksinäisyydessään. Hän palasi taas lammille nähdäksensä. Ja haltiatar tuli, kertoo kasku, lemmen polulla, ojensi pienen huilun hänelle ja sanoi, että milloin halunnet nähdä, puhalla; ja katosi.

Nytpä vasta paimen alkoi outoja ajatella. Hän puhalsi kerran, — Fata tuli, lumosi hänet kummilla silmillänsä, herätti puna-huulillaan kaipuun.

Niin unohti paimen neiden laaksossa, — hän puhui *haltiattarelle* tuvasta laaksossa:

kuinka siellä oli kukka loistava, puut kumartuvat hedelmäin painosta.

Mutta sen kuullen tuli Fata valkeaksi, hän sanoi: Tyydy vuorten linnoihin, — utuiseen rakkauteen. Niin on meidät tehty, ettei ihmislapsi saavuta meitä syleilyyn: avaa sylinsä, utuna haihdumme. Väisty! Arvoitukselliset kurimot ovat usviemme kätöksessä, suojelushenkien, kohtalon kehrääjien.

Ja satu kertoo vuoren hengettären tulleen armaillin chalet'hen, istuneen, kertoneen, mitä näki syttyvässä valkeassa: »Kas, suurta liekkiä, se on tulen kuningas. Tuo sateesta tuotu puu, se on Lula, jota kuningas hyväilee liekkisormin. Nyt kiihtyy Lula; tohtisiko hän syttyä ja palaa poroksi tulen sylissä! Ei siitä nouse sini-liekkiä, ei se luo valoa, — tulen kuningas palaa erillänsä, muissa, ei kaipaamassaan, ja sammuu. Nyt loppuu heikko hiilus myös Lulasta, hän tummuu. Minun äitini oli Lula, mutta minä olen kohtalotar Fata.»

Se armailli ei muistanut, että haltiattaret ovat seljästä ontelot kuin lahopuu, — tai haihtuvat syliin tavoittaessa kuin huuru: vain tyhjyys kalvaa riutuvaa povea. Niin kävi armaillin: milloin hän Fataa tavoitti, se parasta väistyi. Ja kuitenkin hän oli hänen vuoksensa unhoittanut laakson neidon, kuitenkin hänen täytyi aina ajatella Fatan vaa-eita, ruusuisia jalkoja.

Se kaipuu ja tavoittamattomuus poltti viimein hänen aivojansa kuin liekki! Se tuhosi kuin hourupäisyys. Niin hän oli vimmassa ja vihassa, kuin lukin verkoissa. Monesti hän virui majan ylisillä mistänä välittämättä, — samosi vaarallisilla äyräillä.

Niin meni vuosi, ja kaksi. Hän ajoi väistyvää.

Ja viimein hän möi laaksossa karjansa, pisti tulen uuden tupasensa nurkkaan, ja katosi seudulta sen tulipalon roihussa. Minne lie, toisiin laaksoihin: koskaan ei hänestä ole kotipuolessa kuultu. Eivät ikkunoillansa ruusut loistaneet, tuvan kulmalla kumartuneet hedelmäpuut.

Mutta rahvas näkee sadepäivinä vuorenhuipulla naisen hahmon istuvan: pikimustat hiukset kasvoilla, itkien.

Se on haltiatarten rakkautta, että he tuhoa tuottavat.

Raskaita sadepilviä nyt vyöryy. Usva kätkee vuoret, vain ylimmät huiput pistävät mustat päälakensä esiin hattaroista.

Tulee ilta, — ylimpiin huippuihin syttyy yhtäkkiä alppihehku, kellervä helo. Heijastus näkymättömästä lännen auringosta. Kuin punertavaa silkkiä, — kangastus autuuden maista. Se syttyi, sammui heti. Iltakellot kalahtivat. Sade alkoi rankkana rapista.

KAIPUU.

Miksi matkaavat muutamat ihmiset, elämässään, aatoksissaan, aina yli merten, yli korkeain vuorten?

Miksi eivät ole kuin enimmät, joiden keh-dolle rauhan enkeli siipensä levitti?

Miksi jo lapsena otsainsa alla kiiluivat levotomat mietteet?

Ja rakkauskain astui kai poveensa kuin murhapolttaja, — ei kuin naurusuu neito?

Miksi eivät ole kuin miekkoset? Jotka rakastavat pelkkää maata ja mullan pyyteitä; ja velvollisuudet täytettyänsä kuolevat kuin patriarkat, valkoparrat, varmoina suvustansa ja taivaastaan?

Nämä: tietävät vain, että siirryttävä, muutettava heidän on. Joskus riemuiten kuin muuttolintu kesämaille, useimmin kuin lastu laineilla, lehdet tuulessa.

Mitä rikkoivat, josta näin levottomuudella veroa kantavat?

Rikkoivat? Mitä on *rikos* heille, aavistusten, kaipuiden ajelemille pilville? Kirkkaus täysi, tietämättömyys syistä.

Mutta kumman palon on Jumala tahi saatana — sama se lie — sytyttänyt heidän sydänahjoonsa.

Kuvan kaukaisesta lähdejuoksujen maasta, jossa aurinkoisilla kedoilla kisataan aina punaisin vaattein kuin viinakuurnan polkijat.

Se on ihmisten kaipuu. Aina kirkkaampaa, kauniimpaa. Sitä maata täytyi tavoitella.

He näkevät sielussaan kuvan *tuosta* maasta. Siksi on heistä maan vajavainen onni kyllästyttävä, — aherrus joutava, — linnun oloa häkissä.

He rakentavat kodin, saavuttamatta mielikuvansa rajatonta kimallusta.

Nainen, rakastettu ja pyydetty, muuttuu vihattavaksi kuin lapsesta lelu, jonka se rikoo.

Ihmekö siis, että he, kun eivät maan onnea tunne, sen perustaa *käsitä*: usko narriutta, — lait sekavaa ihmishouretta, jonka ovelat pilkkaajat näyttävät köykäiseksi; — aatteet,

ihanteet, kaikki petosta, mataluutta leivän hankinnaksi!

He väistyvät tätä. He tavoittelevat lähdejuoksujen maata, josta oma kokemus neuvoo, ettei sitä löydy, että se edestä väistyy!

Ihmekös siis, jos he, — näin puolinaista paahten ja täydellistä saavuttamatta, — monesti vimmastuvat kuin ansaan ajettu riista, temmeltävät, — sadatellen kaikkea, kerskuen rakastavansa vain niitä, olemattomia, jotka tallaavat jalkoihin kaikki elon lait, nauttivat pilkastaan ja kuolevat!

Mutta niinkö he kuolisivat? He, joissa on elon kiivain kiihko? Ei, juuri silloin alkaa heidän sielussaan taas leimuta se kuva lähdejuoksujen maasta. Ja he ihastuvat, — ja vaikk'eivät siihen usko, heidän täytyy vaeltaa, tavoittaa.

Joskus riemuiten kuin muuttolinnut kesämaille, — useimmin kuin lehdet tuulella, lastu laineilla.

Näin vaeltajan, pienen Ahasveruksen, Genèven sillalla. Näin sen kirkkaassa, raikkaassa vedessä: hän seisoi siellä kumaraisena, lähdön hetkellä; kasvonsa olivat ruskeat, silmissä epäusko ja suru, huulilla raukeus, joka muuttui hymyksi.

ILLALLA FIRENZESSÄ.

Illalla Firenzessä. Kello viiden tienoissa Piazza Signorialla, tasavallan, ja Medicien muinaisella, ihanalla torilla.

Ilma kummallista illan utua. Punertavaa, kellertävää. Valo kuin kulta-hiukkasia. Aalevea aurinko luo jyrkeviin palazzoihin, linojen korkeihin sakaraharjoihin ruskeanheleää hohtoa. Siroihin, räystäihin, kirjavain puuvuoliaisten kannattamiin.

Piazza Signorialla, kuvapatsaitten himmetessä hämyyn. Palazzo Vecchio, korkea kuin sotalinna, ylentää hoikkaa torniansa rusoiisiin ilmoihin. Kupariviiriänsä, punaisena

paistavaa kuin kevyt liljankukka. Punainen vaakunalilja! Kuin sormi viitaten taivaan kultaan!

Piazza Signoriolla. Kahden puolen palazzon portaita himmenevät marmoriryhmät: vasemmalla Neptunus: vankka, valkea meren jumala lähteen ylimmällä pylväällä. Alempana allas aallottarineen. — Oikealla puolella Herkules, rusentaen nuijalla Cacus-jättiläistä.

Torin toisella sivulla vanha loggia marmoriryhmineen: Perseus, jalona, voimallisena kohottaen Medusan kuparihurmeista päätä. Sabinitarten ryöstö. Judit, Holofernes jalkainsa alla.

Kaupunki alkaa liikehtiä ilta-askareissaan. Ratsu-upseereja sini-viitoissa, — porvarisrouvat kävelyllä, — virkamiehet salkku kainalossa kotiin tai kahviloihin. Illan hurinaa, kellot kilisevät, automobiilit määkyvät.

Jo herää, jo venytteleikse ja nousee ylös katuasukas murkina-uneltaan Cosimo herttuan ratsupatsaan jalustalta. Poikaset, tummahipiäiset, temmeltävät, leikkivät Loggia dei Lanzin kuvapatsaiden välissä.

Firenze, sen ruusut! Syksy oli, vain joku ruusu vihannestorilla, muut ruusut kuihtuneet. Kuin kuihtuu, muuttuu entiset mielikuvat nykyisiksi.

Niin illan rusottaessa Arnon rantamille... Signorian torilta ohi Palazzo Vecchion vie

siro, valtava pylväskäytävä aukealle rantakadulle, Arnon korkeille rantakaijeille.

Kahden puolen hohtavat käytävässä, pilasterien komeroissa, muinaisen Fiorenzan suurmiesten kuvat. Mikä mahtava rivi kahden puolen!

Ruhtinaita, taidenieikkoja, tiedemiehiä.

Ja jokainen — suuri!

Nimiensä jalo kaiku levinnyt yli kaikkien merten ja maitten. Niin eteläisten ja itäisten kuin pohjolan pimeydessä piilevään!

Mikä Ateena ennen! Moinen rivi valtiomiehiä, kuolemattomia runoilijoita, maalareja, kuvanveistäjiä, koneitten ja kirjain ääressä eläneitä. Eipä kirjain: intohimoinen rakkaus elämään heillä oli.

Miehiä, joiden nimet jo sointuvat kuin suloiset riimit! Tuossa, — vain muutamien kasvoihin katsellessa, — mikä korkeus:

Medicit, Giotto . . . Dante Alighieri, Petrarca, Boccaccio, Buonarotti . . . Kaikki täältä, suloisin Fiorenzansa lapsia. Täällä syntyneet tai eläneet, tai tänne, isänmaahan, maanpaosta kaivanneet. Tätä rakkaudessa pilkanneet ja ruoskineet, sen orjuutta surreet . . .

Leonardo da Vinci, Cellini, — Donatello, Galileo Galilei, Guicciardini . . .

Kaikki täältä.

Orgagna, Niccolo Pisano, Guido Aretino, — Accorso, Antonino, Cisalpino . . .

Täältä . . . Monet, monet muut . . .

Jo punoittaa pylväskäytävän päässä Arno-virran kivikaiteet. Ja kun sinne tulee, niin jo tummuvat Arnon siltain kaaretiltaan.

Muistoisimpana, surun-tummimpana on raskas Ponte Vecchio. Kuin virran yli rakennettu katu: kauppakojut riippuen sillan ulkokupeissa, — kuin korit lastatun muulin satulassa.

Arno, Ponte Vecchio! Illan helossa himmentävä Arno! Vesi seisoo kivityksen altaassa, — kellertävä, rupainen, homeinen. Matala särkkä pistää pohjasta esiin. Rotat juoksentelevat särkällä, raskaan, paksun, öljymäisen veden partaalla, nuuskien perkeitä . . .

Ja kirkas etelän kuu kohoaa ilmi vastarrannan sypressimäkien takaa.

Ilta kiiruhtaa.

Yhä kullan-keltaisemmaksi saa siltakaarten takana iltarusko. Kultaisella taivas-taustalla liihoittelevat ruusunpunaiset pilvet. Kuin enkelit, Fra Angelicon kädellä siveltyinä.

Ponte Vecchiolla. Siellä syttyvät jo iltatulet. Siellä kuhisee väkeä, kävelijöitä. Silta-katosten varjossa syttyvät tulet kultaseppäin tiskeillä ja ikkunoissa, — kulta ja mosaikkirihkamaa kiiluvissa. Siellä on kuhinaa, punatulia tuikkivalla sillalla. Keskellä joukkoa hinkuu aasi. Rattailla maalaiset piiskoineen. Jalaton kerjäläinen lykkii rulla-laatikossa, rallatellen, kepeillä itseään kotiin.

Ponte Vecchiolla, — missä muinoin ovat seisleet Dante, Vinci, sinne iltataivas paistaa yhä kultaisempana.

Ja yhtäkkiä helähtävät Fiorenzan kymmen-ten kirkkojen kellot Ave-Mariaa: Santa Maria Novella, — Annunziata, marmorinen duomo: valkean ja mustankirjava, puhdas, jalo . . .

Kellot, — läheltä ja kaukaa. Sointuisasti, suloisesti.

Ave-Mariaa, — kello on kuusi.

Tummui ilta. Hämy harsoi virran leveää uomaa. Kuun kuvajainen alkoi jo sen pinnassa välkkyä.

Ponte Vecchiolla liihoittelevat yösiipat hämärissä, rannalta toiselle, vedestä suoraan kohoavien, vanhain talojen väliä. Jo soutaa kalamies, mutainen haavi keulassa, kotiansa.

Tuolla toisen sillan kaarella kiittää raitiovaunun tuli. Pyörät rymyää.

Sitten: kello seitsemän. Jo huutavat tehtaat Arnon alajuoksulla. Viime sauhut haihtuvat torvista hämärään. Työläisjonot vierivät silloilla.

Arno — miten kaunis tuo ruhkainen, seisova joki oli kuitenkin, kun pimeys kätki sen vihreän-keltaisen ja ruman pinnan. Kaarevain, pitkäin kaijien lyhtyjonot siihen kuvastuvat: liekkien kuvat vedessä häilyen, seisten virin tyyntyessä kuin kultasauvat.

Kuun kuparihohde yllä. Kaukaa lämpöisiä tuulen leyhkiä.

Kello seitsemän. Ruokailunhetki . . . Tutusta trattoriasta maan alta oiva kukkopais-tin tuoksu. Siellä maanalaisessa kellarissa, matalain holvien alla, keskellä seinille liimat-tuja reklaamikuvia, siellä ikävöivät monet vanhat missit, ja naukuilee trattorian missi! Siellä haaveksii joku pitkätukkainen runoi-lija — tuijottaen menneisyyteen kuin Medu-saan. Vehnäleipä murretaan. Paisti höyryä. Punainen viini kallistetaan. Kokin hupaisa huuto kajahtelee . . .

Puoli kahdeksan Piazza Signorially kah-vilan edustalla . . . Palazzo Vecchion torni häipyä ylös taivaan tummuuteen. Marmori-patsaat kangistuneessa unessaan. Väen vyörinää, leppoista hälinää. Pitsijakuissaan katuperhoja, joihin porvarisrouvat poikainsa vierestä heittävät tuikeita katseita . . . mutta nuorikot kiintyvät puolisoittensa kai-naloon . . .

Kello yhdeksän . . . ihmiset levolle . . .

Torilla vain alempaa rahvasta.

Heille näytti silmänkääntäjä kärrylavaltaan, kuudella tekoparralla ja puolella peruukki-tusinalla, Abdul Hamidin ja Leo Tolstoin, Berta von Suttnerin ja Köpenickin kapteenin, Italian kuningasparin ja keisari Villen ja Sa-rah Bernhardtin.

Sitten Eldoradoon, yökahvilaan, lähellä Piazza Signoriaa.

Matala sali puolillaan väkeä: työmiehiä, kirjanpitäjiä, sirkusniekkoja. Keskellä tahrainen viinuri... Pikku näyttämöllä primadonna lasihelyt korvissa, lallattaen jotakin pianon säestyksellä. Laiha, keltainen, yllä punainen pusero ja pölyinen pitsiviitta, — selkä kyssyssä, kasvot kurtuiset, ja kurtut punatut. Ääni särkynyt, kova ja käheä. Nimensä on Laura.

Niin kävelLEN, katsellen. Jo on tulet sammutettu Ponte Vecchiolla. »In sul ponte d'Arno», jossa muinoin Dante seisoi, kehitteli synkän intohimonsa, kultaisen rakkautensa runoa.

In sul ponte d'Arno . . .

Jo on kultaseppäin kojujen luukut suljetut.

Kadut hiljenee, pimenee . . . Vain rantain lyhdyt kuultavat kahtena pitkänä kaarena, kuvaimet vedessä kuin palavat vahakynttilät alassuin, liekit lepattaen . . .

Pylväskäytävässä muinaiset suurmiehet, syvissä mietteissään, — kuun sinertävässä hohhteessa . . .

Ja eivätkö Arnon rannalla myös kulje nuo muinaisten väkeväin aikojen hahmot?

Dante, tulipunaisessa viitassaan kuin kostonenkeli . . .

Brunelleschi, doomi-kupoolin pystyttäjä, — aivot kunnianhimon taivasta uhmaavassa tulessa.

Lorenzo Medici, sieraimet leveinä: voimaa, intohimoa, viisautta, väkivaltaista ylhäisyyttä . . .

Väkevä, synkän-riutuva Michel-Angelo. Toinen enkeli, Fra Angelico, nöyrässä, kultaisessa hartaudessa . . .

Ääni ylinnä mekastaen Cellini . . .

Mitä kuuluu? he tiedustelevat toisiltansa. Mitä tapahtunut? Miten voi Fiorenza?

Mitä viime päivästä, viime yöstä?

Ovatko miekat paljastuneet huotrasta? Vuoksi naisen? Vuoksi kunnian? Kunnianhimon? Vapauden?

Onko kaatunut leppymätön vastustaja, raudan, myrkyn ruttoon?

Ei, ajatovatparanneet. Ei kaadeta siten enää.

Onko kukaan laskeutunut helvettiin aatteiden, ihanteiden tähden. Tosi-ihanteen, jonka nimi on: virtù? Kunto!

Tai aivoissa noussut kunnianpyyde kuin Signorian taivasuhma-torni? Valtava kuin duomon kupooli?

Onko välkähtänyt kauneusajatus, jolle ihmis-iät, kullat uhrataan, — että *se* eläisi, kuolematon, marmorissa, tauluissa, palazzoissa?

Vai tuokion iloko? Onko kemuttu kuin muinaiset jumalat ruhtinaallisissa palazzoissa?

Ei. Ajat ovat menneet, kaupunki nukkuu

Kummissaan katselevat silloin hahmot, kuuntelevat yössä.

Heidän kaunis Fiorenzansa, — muinainen kiihkon, elämän kaupunki, — aikansa Ateena — aikansa rikkauksien, toimen keskus, suurkaupunki . . .

Kaikki hiljenee yöhön . . .

He aivan kumartuvat nähdäkseen niitä harvoja, joita hiljaisen kaupungin kaduilla enää liikkuu . . . Kello puoli yksitoista. Nykyajan muurahaiset, jotka ovat pesiytyneet heidän kimaltavaan, intohimoiseen hengenkaupunkiinsa.

Pilvi kulkee, luo varjon — hahmot haihtuu.

Mieleni on suruinen — ja mietin, missä minä voimanponnistukseni löytäisin? *Sellaista* mietin, selvää, — pieni!

Katua käydessäni kotiin, kello yksitoista. Kadut tyhjä, haudan-hiljaiset. Ei valoja kemutalojen, ravintolain, työpajain ikkunoissa.

Joku poikaparvi vain kulkee ikkunani alitse, kitaraa sormien, jotain laulaen . . .

Muutaman säkeen kuulin astelevain laulusta . . .

Kauas yli puoliyön se soinnahteli mielessäni:

Tutte le fontanelle
si sono seccate . . .
Pover amore mi
muore di sete . . .

Ja mitä nämä merkitsevät? Sitä, että

Ehtyneet kaikkialla
lähteet on kuiviin . . .

Rakkaus raukkani
janohon kuolee — — —

Ei vanha, elämänkiihkoinen laulu:

Chi vuol esser lieto, sia!
Di doman non c'è certezza!

»VIININKORJAAJAT.»

Levätkäämme, Brunetta, viinapuun alla, jonka istutimme, josta juovuimme.

Päivä jo vaeltaa vakaana taivaalla, kantaen sydäntämme kultaisella maljasella tuulten suhinaan, lintujen lentoon, — äärille taivaan, jonne hopea-hattarat haihtuvat.

Brunetta, mikä oli viinapuu?

Naurava tyttö olit sinä, viinapuu! Kuin koiperhot tuleen me karkasimme sinuun! Halukkaasti etsimme rypäleistäsi hetken unheen!

Tanhusimme yön ympärilläsi kuin valkeat peikot. Emme nähneet muuta kuin sinut, viinapuu, kiharoissasi kimaltavat tertut.

Nyt — hervotkaamme levolle yhä. Kuin kuninkaat ruusupatjoilla, tyytyväisinä kuin vainajat mullassa. Ilman tuskaa.

Kuinka raukeana, kultaisena yhä muistosamme kimallat, viinapuu. Kiharoissasi rypäleettömät tertut — — —

Aurinko vaeltaa vakaana taivaalle, kantaen sydäntämme kultaisella maljasella.

Levätkäämme, Brunetta, viinapuun alla, — jonka istutimme, josta juovuimme!

VENEZIA.

Kilometrejä pitkälle rautatiepankille, joka johtaa laguunan ylitse saarikaupunkiin, kävi koillisesta kylmä, vinkuva viima. Hyrskyten löivät viluisessa aamussa aallot ratapenke-reen kupeihin. Niin kiidetään pimeydessä, juna kiljuu. Ja pian alkaa etäältä, sieltä täältä kimeltää tulia kaupungista: kylmän-vihreitä, punertavia. Ja jo kuumottaa aution meren helmasta Venezia, meren ihme, aaltojen kaupunki.

Juna porhaltaa kaupunkiin, jonne ei vieraan ikinä ole ollut yrittämistä jalkaväen ja ratsaitten voimalla. Kaupunkiin, jonka ihmis-

nero rakensi veden varaan. Sälytti linnat orjuuttamansa elementin hartioille.

Uljas, jalo ihmisylpeyden luoma! Kaupunki, jota kaikkialla saartaa hyrskyvä meri. Aaltojen joukot kaikkialla: idässä ja etelässä, pohjassa, lännessä. Vallaton meri, vihamies ja ystävä, vainooja ja kasvattaja, rohkeaksi pakoittaja! Myrskyssä kuulu, länsituulissa hellä, muinainen Hadria.

Pieni tori aseman edustalla. Gondola-ranta, hiljainen, mykkä.

Eipä katuja siellä, ei kapsanut ainoankaan hevosen kavio, eipä rämissee rattaat, ei vinkuneet rautaiset kiskot.

Vain musta, leveä kanaali aukesi, Canal Grande. Pimeä ja kuolonhiljainen aamun salaperäisyydessä. Vain aallot siellä jo rauhattomina loiskehtivat valkeiden palazzojen kivijalkaan. Palazzojen kaari-ikkunoineen, parvekkeineen, joiden kahden puolen umpinaiset, laajat seinäpinnat.

Gondolat laiturissa, kiiltävine keula-hellebardeineen. No, senkin viimeisen romantiikan voi itselleen sallia. Gondolaan siis, mustaan kuin ruumisarkku. Ja airomies alkaa aamu-unisena meloa. Keveästi kiitelee kaareva, jalon-siro gondola, tuskin vettä hipuen keskipohjalla, keulansa korupertuskaa välkytellen. Keveästi tuolla oudolla virralla aamun valjetessa.

Jo kirkastuvat kahden puolen palazzojen pitkät rivit, balkongit, ruusunkukka-kuvioilla koristetut, hohtaen kuin kimaltava kuura. Linnat portaineen suoraan vedestä kohoten kuin lumouksella. Heleänvihreinä väristen hyppelevät aaltojen heijasteet niiden seinillä, kun aamu ruskotti.

Meloja, hän huojuu gondolan peräkohokeella notkeana kuin Neptunuksen puhdasrotuisin poika. Voimakkaana, keveänä. Niin hän liikuttelee aironkääntämällä venhettä, helposti kuin leikillä. Niin kuljetaan Canal Grande. Alitse Rialton, keveydessä jalon kuin marmoroitunut unelma. Ja nyt kääntyy pursi ketterästi vasemmalle, hämääjän laguunaan. Se pujahtaa, korkeaa keulaansa hiukan alentaen, pienten marmorisiltain alitse kuin loivain luokkien. Se kulkee talojen kupeitse, joiden verannoilla villiviini kiemurtaa pylväitten ympärillä. Se kääntelehtii, kiertelee kanavasokkeloita, jotka silloin tällöin aukeavat suurehkoiksi lammeiksi. Se kulkee torien reunamitse, joilla rappeutuneet kirkot punertavat. Elävää kanaalia, »laguna vivaa», pitkin, joissa vesi tuoksuu tuoreelta ja joissa vielä luode ja vuoksi hengittää. Ja se poikkeaa kuolleillekin kanaville, joiden vesi on raskasta, homeista, ruohoista: laguuna on kuollut. Se on äitinsä, meren, yhteydestä suljettu. Siellä asuvat kuumeen henget ja syöjättäret.

Ja vihdoin se venhe, käärmehyinen, hopeavärillä kirjaeltu, pujahtaa suoraan johonkin luolaan, hämääjän kellariin, joka on puolilansaa vettä. Mutta holvin katossa sähköliekit syttyvät, ja yhdeltä seinämältä johtaa leveät marmoriportaat ja kaariportti majataloon.

Sitten seisoo muukalainen huoneessaan. Ääretön hiljaisuus. Vain vesi juuri ikkunan alla lotisee. Hän ihmettelee tätä pakon ja ihmisuljuuden rakentamaa kaupunkia. Kaupunkia, jonka sisässä asuu vesi, jota vesi ympäriltä saartaa. Hyrskyvä meri. Särkille ja tammipaaluille äärettömällä sitkeydellä rakennettu; joka kivimöhkäle kaukaa soudettu, alla vihollisten vainon. Jokainen jalo pilari ponnistellen tuotu, muilta veren-hinnalla ryöstetty. Jokainen pylväs mielikuvain mukaan kiverretty, kova kivi viiniköynnöksen tapaan kierteille. Kanavain, kanaalien, viemärien labyrintti. Sata ja seitsemäntoista on särkkää ja ihmiskäsin tehtyä saarta. Sata ja viisikymmentä vesisolaa, joiden yli vie neljäsataa marmorisiltaa.

Sen labyrintin keskellä on kuin Leviatan, merikäärme, Canal Grande. Jättiläismäisenä kysymysmerkkinä kiertyen. Meripeto, johon nuo pienet väylät ja kiemurat ja ojat yhtyvät kummallisina okaina ja evinä.

Niin oli valjennut jo päivä. Jo hohtivat kiihtävien pilvien kuvaiset lammikossa ikkunan

alla. Ja kulkija lähtee kaupungille: kierteleepitkin viemärien varsia, kapeita käytäviä. Kiertelee solissa alhaalla, kapeissa kuin uunin holmit. Tuossa kääntyy kyynäränlevyinen katu, puhdas ja sileä kuin parkettilattia, jyrkästi oikealle ja päättyy umpilammikkoon. Mutta lammikon laittaa pitkin vie soma pilarikäytävä, ikäänkuin luhti, — kunnes taas tie katkeaa syvään, mustaan vesiojaan, korkeilla möljillä reunustettuun. Mutta sen ojan yli johtaa pieni marmorikaari. Ja kaarelle kun seisattuu, niin aukeaa oikealta, vasemmalta pitkä kanaali. Kanaalin yli samallaisia pieniä siltoja pitkät jonot: valkeita, keveitä, kuin mitä itämaisia valtaistuimia; koristettuja marmorikaiteita. Ihania kaaria, jotka sitovat kaupunginkorttelin toiseen, saran sarkaan. Ja niillä väkeä vilahtaa, — katoaa talorykelmiin, kaupungin salaperäiseen kätköön.

Kiertelee siinä, seuraa isompia väkijoukkoja pääpaikoille osataksensa. Ja niin tulee tuolta Minotauroksen eksytyksistä meren rannalle! Riva degli Schiavonille, Adrian-meren näköpiiriin.

Adrian meri! Tuulinen syyspäivä. Aallot puuskuvat vedestä kohoaville, kymmeniä syliä leveille portaille, joita jalot marmoripatsaat reunustavat. Kuninkaalliset portaati: ikäänkuin sen jumalattaren maihin astua, johon S. Marcon kaupunki kihlautui: Adrian

meren! Portaiden juuressa keinuvat nuo mustat merikäärmeet, gondolat. Nuo kirvestä heiluttavat pienet vaakunaleijonat, mikä kullan ja sinisen kirjavaan paaluun kytkettynä, mikä juovikkaasen, punakeltaiseen vaajaan.

Aamu tuulinen, pilvinen. Silloin tällöin hajoovat päivän edestä hyiset pilvet. Ja kuin kultainen jalopeura kimalsi minusta silloin aurinko, pään ympärillä S. Marcon pyhimyskehrä. Venezian sotaista vaakuna!

Päivän edestä hajosivat pilvet, — ja silloin välkähteli meren aalloilla, jotka olivat harmaat äsken, punertavia vihuriläikkiä. Ja kaukaa etelästä siinti Lidon, paripeninkulmaisen merivallin, ääriviiva, sinisenä ja hymyilevänä.

Keulat vaahtoa hyrskyttäen kiitivät kalamiesten purret Canal della Giudeccalla. Kiitivät ulapalle Lidon porttien kautta. Heidän pursiensa purjeet, toinen puoli pääpurjeesta punainen, toinen keltainen, pullottivat kuin paratiisi-linnun kupu. Ja pursien keuloissa hohtivat kullatut ja sinetyt pyhimysten ja Venus-jumalatararten kuvat.

Laguunan toiselta puolta saarelta hohti Pyhän Yrjön kirkko, myrkyn-vihreine kupooleineen. Meren väristä räikeästi eroittuen, — kupoolin huipulla leijaili kultainen arkkienkeli.

Aamuostoksille rientävää väkeä vilisee. Köyhälistön puukengät kapisee, hartioilla hulmuu

paksut saalit, mustat ja punaiset. Siellä täällä jokin solakka, vaaleasilmäinen porvarisrouva.

Tuossa kaksi miestä: tulevat juuri ulos matalasta rantakahvilasta. Toinen on pitkä merimies, toinen hoikka merisoturi. Käsi-koukkua he huojuvat, hiukan hipperissä. Kai merilaulua laulavat. Etenevät pitkin leveää, kivitettyä rantaa.

Mitä he lauloivat? En sanojansa kuullut. Mutta näin *minä* hyreksin:

Oi tämä kaupunki! S. Marcon ja hänen leijonansa kaupunki. Ihmisvoiman ja älyn jumalainen luoma. Harvain rauta-tarmolla, tuli-innolla omaksi sodittu. Ei mitään lahjaksi saatua. Ei suurilukuisen kansan ylivaimalla saavutettu mahtavuus, vaan vähälukuisien ponnistuksilla, viekkaudella.

Hyvä kohtalo ajoi muinoin rannikon asukkaat tänne särkille goottien ja hunnien edestä! Ankara isä, joka pakoitti poikansa ottamaan elatuksensa sieltä, mistä se on *vaikein* saavuttaa! Seikkailuista, sodasta, älynjuonista! Niin se isä kasvatti lempipoikansa soturiksi.

Pakolaisten olkikattoiset majat autioilla luodoilla muuttuivat linnoiksi, palazzoiksi. Kalastajista ja suolakippareista nousi ylimyksellisten suurkauppiaiden valio-porvaristo, jolle ei maailmassa vertaa!

Voimakas, kylmäjärkinen, elämää intohimoisesti rakastava porvaris-aatelisto! Siinä

valtiossa on uskonnon, kirkon ja munkkien valta ollut aina naurettavan vähäinen. Sen vertainen kuin valtion järkeisetu ja poliittiset juonet joskus vaativat! Sen kaupungin pyrkimykset eivät ole koskaan leijuneet pilvien yläpuolla. Koskaan siellä ei ole uskonnollisuus ja mikään pyhyys ollut kuin hymyilty. Tarmon ja nautinnon kaupungissa!

Sille riitti maan ja meren seikkailuja kylliksi.

Sen ylimystön silmämääränä oli jalo, mainen onni: hyvinvointi, nautinnot, ilon tuottaminen sille joukolle, jonka turvaajaksi se oli tietoisesti asettunut.

Se antoi alamaisilleen rajattoman yksityisen vapauden, kiihoitti sitä yritteliäisyyteen, rikkautumiseen, avasi sille kaikki elämänilot. Siinä valtiossa ei ollut uskonriitoja, siveyttä. Ainoa rikos oli se, joka oli rikos yhteistä onnea vastaan: valtiota.

Se oli sukujaloa ylimystöä, joka ei ryöstänyt ketään alamaisistaan, mutta ei sallinut myös muiden ryöstää, ei suvainnut yksinvaltaa. Mutkikas valtiokoneisto paljasti kohta ne, jotka tyranniutta tavoittelivat.

Harvainvalta, viisaat sukukokemukset veressään. Jonka jäsenet olivat ensimmäisinä, ei vain nautinnoissa, mutta myös taistelussa, uhrautumisessa oman edun hyväksi. Omaa vertansa säästämättä vuodattaen. Venezia, se oli he!

Niin se valtio laajeni omantunnon vapauksessa, terveessä elininnossa maailmanvalaksi: se kihlasi koko Välimeren. Sen jalopeura valtikoit Addasta Levanttiin. Viljattoman särkän alusmaita olivat Kreikat ja Joniat, Kyprot, Kandiat. Sen hallussa olivat Krimin, Sinopen, Egyptin, Armenian rikkaudet. Etio-pian elfenluu! Indian karneolit, granaatit ja safiirit! Se vietti ylimmästä alimpaan luokkaan ainaista »trionfoa», julkista juhlaa. Sen jalo, maallinen henki kuvastui taiteessa, joka on lähinnä hellenismiä: loiston, elämän ilon, itsetietoisien nautinnon ilmaus. Kaukana pilvientakaisesta, symbolistisesta, olemattomasta. Siinä taiteessa sykki onnen ja elämän veri.

Ja kun tuo loisto meni. Kun pienen valtion veri vanheni, eikä se jaksanut ylivoimaisia kadehtijoita vastustaa. Niin ensimmäisinä kaatuivat ylimyssuvut pienen, suuria suorittaneen yhteiskuntansa edestä. Heidän nautinnoissaan ei petturuudella ja arkuudella ollut pöytäsiijaa!

Viimeisen doogin tuli vanhoa uskollisuus Itävallalle. Mutta hänen sydämensä halkesi, ennenkuin suu ehti aueta siihen. Hän suistui kuoliaana S. Marconsa permannolle, jalo-kivistä raskas »corno» päässä, ylpeine doogimantteleineen.

Sen kaupungin historia on ruumiin ja järjen sotaa maallisen onnen puolesta.

Ihmekö, että sellaisessa rikkauden, väri-loiston ja aistien kaupungissa pyhimykset maallistuivat! Pyhä Marcus, jonka luut tuotiin Aleksandriasta, joka kai merimatkallansa oppi tuntemaan tuulet ja aallot, niin että voi hillitä meren kuin paimen peljästyneet karitsansa ja vuohensa, ja oppi turvaamaan kaupunkia, tupia tuulessa ja aaltojen varassa, — hänen luostarinsa, mitä ne olivat? Viinitupia, tanssisaleja ja rakastavaisten kohtaupaikkoja. Kas sellainen on soturien uskonto!

Kaunis S. Marcon ja hänen leijonansa kaupunki! Kaunis kuin koralliriutta merestä kohonnut. Ei: harvain älyllä rakennettu. Jumalain lahja: tarmon ja itsetunnon.

Käänsin päätä: tuollapa hohti oikealta vaaleanpunainen doogipalatsi vankkoine goottilais-halleineen. Paksut, ikäänkuin maasta kasvaneet pylväät. Yläkerrosten laajassa pinnassa ammottavat kaariakkunat, katon itämaisten sakaroiden alla. Palazzo kuin meren uumenista kohonnut salaperäinen merenlinna!

Palazzon kulmalla, torin suulla kaksi kivi-patsasta, leveäkruunuista. Toisella S. Teodoro. Toisella S. Marcon kuparinen leijona, tasavallan vaakuna. Merkillinen vaakuna! Siivekäs jalopeura; leveä, terävähampainen suu irvissä tuolla väijyvällä, hyppäykseen valmistuvalla kissalla. Häntä pahaenteisesti kaarella. Vihreät kuparisilmät ovelat ja pul-

lollaan kuin kiinalaisveistoksissa. Ja käpälällä se osoittaa, hieman kuin pilkalla, hyvydenevankeliumia, raamattua, joka on sen jaloissa. Kirjan lehdellä seisoo suurin kirjaimin: Pax tibi Marce, evangelista meus! Rauha sulle Marcus. Mutta sodalla anastettu rauha!

Ja vielä ihmeellisempi näky!

S. Marcon temppeli!

Niin lie muinoin hämmästyttänyt pohjanperäläisiä varjaageja, Bysantti! Hämmästyttävä kuin Tuhannen ja yhden yön väririkkaus! Sokaiseva, huumaava! Siro, kimaltava, pieneltä näyttävä, valtavan suuri.

Sen päätyjen huikaisevan valkeat puolipyöröt! Sen hopeanharmaat kupoolit. Sen mosaikkiset, kirjavat kuvat päätyluokkien alla! Sakea sikermä torneja; joka tornissa vallattomat kultaviirit! Portaaleissa sadat eriväriset pilarit. Niiden yllä, päätykaarten päällä, huikaisevan valkeat lehtikiemurat, enkelit, pyhimykset. Pääportin luokilla neljä kullattua orhia, Neron kultapalatsista kotoisin, kulkeneet Bysanttiin, tuodut voittosaaliina valloitetusta Konstantinopolista, Napoleonin ryöstämät Ranskaan, tuodut takaisin jälleen.

Kun syystuuli käännähtää, ja aurinko pilkistaa, niin kaikki nuo kultaviirit tornisella katolla äännähtävät, vinkaisevat iloisesti, —

ja kupoolien kultapalloilla koristetut ristit kimaltavat.

S. Marco! Mikä villien tyylien suloinen sulautuma! Nyt tuntemattomalta maailmanrannalta on aalto tuonutkin sen kimaltavan simpukan!

S. Marco. Puolituhatta pilariasia, bysanttilaisten kupujen, roomalaisten holvien alla! Sisällä siellä, raskaassa hämärässä, tuikkivat keltaiset ja punertavat tulet syltäkorkeissa kynttilöissä. Pienet kupooli-ikkunat korkealla heijastavat sinistä taivasta. Vanha, kolkko messu hymisee. Kultaa, prameutta. Mosaikin kiilua katon bysanttilaisten enkelien ympärillä, joilla on siivet kuin synkillä vaakunakotkilla.

Mutta torilla temppelin edustalla, siellä liehuvat kirkkaassa päivässä valtavat purppura-standaarit mastoissaan. Siellä suhisevat ja välkähtelevät kyyhkysparvien siivet, — siniset ja vihertävät ja enkelivalkeat sulat. Porvarisnaiset ruokkivat vielä noita, joita muinoin elätettiin tasavallan kustannuksella, samaisella S. Marcon torilla, leijona-standaarien juurella.

Väkeä torilla. Ja kuitenkin outo hiljaisuus! Ei rämähtelee ratas, ei hevonen kario kapsahda, — ja kuitenkin joka hetki odottaa ääntä, hevosien hirnuntaa, ohjaajien huutoja. Mutta meri vain humisee, ja laineet lipattelevat ahtaissa laguunoissa!

Hyvän kohtalon pakko kasvattaa inehmon niin lujaksi, että hän rakentaa majansa petomaisten ja kavalain valtain varaan! Vieläpä palazzot, kalteri-kauniit.

Jopa suuret puistotkin: tammineen, palmus-toineen. Nyt niissä syyskoillinen viuhui ja lennätteli mereen kukkasten teriä.

Niin, hautausmaankin on meren kansa rakentanut mereen. Tuolla se on ulapalla, Murano-saaren ja Venezian välillä. Neliskulmainen, möljäin ympäröimä saari, risteineen, S. Michele-kappeleineen. Meren helmasta se kansa sai elatuksensa, rikkautensa. Meren helmassa se nukkuu iki-untansa, kuunnellen myrskykel-lojen soittoa . . .

S. Marcon kaupunki! Kaunis kuin meren helmi, aaltojen harjalle myrskyn kohottama! S. Marco, — joka on hillinnyt aallot kaupunkinsa ympärillä kuin paimen vuohensa. Joskus kyllä närkästynyt — tai koetellut lastensa uskallusta. Silloin se on päästänyt meren omaan valtaansa ja antanut sen petona nousta toreille. Pannut hätä-kellot tulvaa soittamaan. Mutta sitten on pyhimys auttanut taas kylänsä merestä entistä kauniimpana. Niin kauniina, että vielä nykyinenkin kuollut kaupunki on kuin kangastus. Muotoon jäykistynyt, lukemattomine virtoineen, torneineen.

Kaunis, kuollut, vainaja! Ei tuudi enää rikkautta meri tyttärensä jalkoihin. Ei val-

loita Enrico Dandalo Konstantinopoleja. Ei porvarin vuositulot enää nouse sataan tuhan-teen Hadrian kulta-dukaattiin. Ei voita Lepanton taisteluissa enää Hadrian galeonit ja galeerit! Ei enää käy dogaressa toreilla kymmenen donzellansa seuraamana. Ei vihi Veneziaa Bucintoro-laivalla enää doogi meren kanssa. Ei Venezian taide, maailman jumalaisin taide, kuvastele enää voimakasta nautinnon ja sodan elämää. Ei seuraa Europa jännityksessä S. Marcon jalopecuran väkeviä liikkeitä. Kuollut ylimys se nyt on. Mutta sen hautapaadessa ei ole häpeän kirjoitusta!

Ilta oli tullut. Viluna ja keltaisena hohti läntinen taivas pyhän Giorgion vihreän tornin takaa. Porvaristo lähti iltakävelylle. Melkein äänettömät kulkijain askeleet talojen ja kanavain solakkeissa. Tähdet alkoivat kimaltaa.

Mutta yhtä kimaltavat kuin tähdet olivat kultapalloset S. Marcon risteissä: kiilsivät kuin tähtisikermät.

Tuhansin tulin säteili syvyyksien kaupunki, — kimmelsi kuin fosfori laineilla.

Kävelijät kiertelivät torin pilaristoissa, valkeissa, sateen ja usvan haalistamissa: väriltään kuin kalmiston luut tai harmaa vesihako.

He kiersivät hiljalleen mutkaisia solia Canal Grandelle ja Rialto-sillan jalolle, keveälle

kaarelle. Katselemaan kauppojen ikkunoita: kristalleja, pitsejä, peilejä, jalokiviä, mosaikkia, silkki- ja kultabrokaadia. Miehet vankat, pitkät, vaaleasilmäiset, laajat turkit hartioilla. Naiset soleat, viileät, silmät selvät ja samalla utuiset kuin tähtien kuvastus tyynissä laguunoissa. Eivät mustan-loimuvat kuin etelässä, alla Romagnan paahteen. Mutta kävipä nyt jätävä syyskoillinen: siitkö haaleus meren Afroditen silmissä?

Niin kulkee porvaristo Rialto-sillalta, jonne tulet kimaltavat palazzoista, vedestä, — kanavaltakin gondola-lyhdyt. Mutta laulua ei kaiu.

Sitten he vähitellen katoavat taloihinsa, kammioihinsa, kuin mataliin kajuuttoihin, nukkumaan.

Hetki vielä — ei kuulu eläväisen ääntä. Pimenee meren fosforihohteinen meduusa, kanava-kaupunki. Vain vesi lotisee sadoissa kanavien ja lammikoiden sokkeloissa.

Myöhään valvon kammiossani, pää pyörällä päivän näyistä, valtavista muistoista. Yhä soivat korvissani kirkonkellojen ja aaltojen äänet, iltainen, puolihiljainen humina. Valvon. Olen kulkevinani salaperäisillä, pimeillä viemärien rantamilla. Yhtäkkiä jalka käytävässä kapsahtaa, kulmauksesta tulee mies lyhdyn valossa, — supattaa korvaani, — »varokaa», sanoo, ja katoaa. Koetan nauraa — ja etsin pääsyä runsasliikkeisemmälle torille.

Tien katkaisi lammikko, yhtäkkiä, syvä kuin kaivo. Ja miehiä tulee ympärilleni ja katselee minua. Minä suutun ja vaadin heidän asiaansa, minä uhkaan; mutta he karkaavat kimppuuni, pian olen kahlehdittu, — seison neuvoston edessä. Minä koetan nauraa: olen muukalainen, olen vain kuljeksunut katsele-massa, seissut Ponte Rialton portahilla, tuijottanut kanaaliin, josta tulten heijastus lekut-taa kuin vahakynttilät, — tuijotellut Ponte dei Sospirin suruisia ristikkoja. Minua, minuako ei uskota, — kaivotyrmiin minut, lyijykam-mioihin. Jonnekin; — jokin malmiin puettu Colleoni oli pyöveli, joka ruhjoi päätäni rauta-valtikallaan. Ja sitten muuttui: näen jotakin Marino Falierosta, Venezian kavaltajasta. Ma-rino Faliero, lahjakas, kaunis ja rikas. Monta palvelusta teki isänmaalle, sen valiopoika, lähet-tiläänä Ranskassa, Genovassa, paavin luona, Unkarissa. Niitti kunniaa. Nythän oli paluulla kotimaahan. Suurneuvosto valitsi hänet doo-giksi. Itse ei vaalista tiennyt, kun laski S. Marcon rantaan. Kaupunki häntä vastassa, pantiin doogin-hytyrä hänen päähänsä. Mutta kun hän nousi rannalta, niin hän kompastui S. Marcon ja S. Teodoron pylväiden välissä, viittansa helmuksiin. Se oli enne! Ja pian tuli ilmi: doogi pyrki itsevaltiaaksi.

Liiton jäsenet, he hirtettiin. Doogin täytyi sitä katsella balkongiltaan. Ja viimeiseksi

hän itse mestattiin. Hänen päätänsä näytettiin kansalle. Hänen ruumiinsa makasi kolme päivää alastonna palazzon pihalla, pää polvien välissä! Hänen kuvansa ei saanut säilyä: missä niitä tavattiin, ne poltettiin. Hänen paikkansa doogin kuvagalleriassa tyhjä: vain musta vaate on sillä kohdalla, ja siinä kirjoitus: *Hic est locus Marini Faletri, decapitati pro crimine eius . . .*

Kamala, raskas uni. — Ja pyöveli ei osannut katkaista kaulaa yhdellä sivalluksella . . . miksi se rouhi pala palalta leukaluita . . . se kohotti syltä-pitkän miekkansa, huiskautti olkansa taa, ja iski, mutta vieden vain pienen hitusen, — ja aivoissani kipu säkenöitsi. Kirottu, kirottu! Minä olin kuulevinani hუudon: kirottu meripeto, siivekäs jalopeura, Marcuksen leijona, jonka silmät kiiluvat ilkeyttä . . . Ja sellaisen pedon eteen on pyhimys, S. Marco, polvistunut, rukoilee sen edestä Jumalaa! . . .

Aamun hämärissä heräsin — uni oli mennyt. Valkeni päivä.

Taivas paistoi etelän sini-uhkeudessa. Aallot loiskivat lammikossa ikkunan alla . . .

Auringon noustessa punersi aaltojen kaupunki värikkäänä kuin koralliriutta. Tai kirjava, hopeankiiluva simpukka, — hietasärkällänsä, ihanan Adrianmeren partahilla.

Hinta 3 mk.